İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENT MEZARLIKLARININ YEŞİL DOKU İÇİNDEKİ ÖNEMİ VE ZİYARETÇİ MEMNUNİYETİNİN BELİRLENMESİ- KARACAAHMET MEZARLIĞI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Peyzaj Mimarı Demet KARAOĞLU

Anabilim Dalı: PEYZAJ MIMARLIĞI

Programı : PEYZAJ MIMARLIĞI

HAZİRAN 2007

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENT MEZARLIKLARININ YEŞİL DOKU İÇİNDEKİ ÖNEMİ VE ZİYARETÇİ MEMNUNİYETİNİN BELİRLENMESİ- KARACAAHMET MEZARLIĞI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Peyzaj Mimarı Demet KARAOĞLU
(502021411)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 07 Mayıs 2007
Tezin Savunulduğu Tarih : 14 Haziran 2007

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Selim VELİOĞLU
Diğer Jüri Üyeleri Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI (İ.T.Ü.)
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Yüzer (İ.T.Ü.)

HAZİRAN 2007

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince beni, farklı bakış açısıyla değişik hedeflere yönlendiren ve ilgisini esirgemeyen sayın danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Selim VELİOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Peyzaj Mimarlığı mesleğiyle tanışmamı sağladığı ve mesleki gelişimime yön verdiği için kuzenim Peyzaj Mimarı Nesrin KARAOĞLU'na, sonsuz anlayışı ve yardımlarından dolayı Peyzaj Mimarı-Kentsel Tasarım Uzmanı M. Zeyat HATTAPOĞLU'na, yüksel lisans eğitimim süresince her koşulda yanımda olan ve kendileriyle çalışmaktan büyük keyif aldığım arkadaşlarım Peyzaj Yüksek Mimarı Melike ÖNEN, Peyzaj Mimarı Berk SARIOĞLU ve Şehir Plancısı Burcu KAYA'ya, bu süreçte beni yalnız bırakmayan arkadaşım Hediye GÜVEN'e, madden ve manen her zaman yanında olan sevgili "Ailem" Yaşar KARAOĞLU, Ayşen KARAOĞLU ve Zeynep KARAOĞLU'na teşekkür etmeyi borç bilirim.

Haziran, 2007 Demet KARAOĞLU

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ v
ŞEKİL LİSTESİ vi
ÖZET ix
SUMMARY x

1. GİRİŞ 1
1.1. Çalışmanın Amacı 1
1.2. Çalışmanın Kapsamı 2
1.3. Çalışmanın Yöntemi 3

2. KENTSEL MEKAN, KENTSEL AÇIK VE YEŞİL ALAN KAVRAMLARI 4
2.1. Kentsel Mekan Kavramı 4
2.1.1. Kamusal Mekanlar 7
2.1.2. Özel Mekanlar 9
2.2. Kentsel Açık ve Yeşil Alanlar 9
2.2.1. Kentsel Açık Alan Kavramı 11
2.2.2. Açık Alanların İşlevleri 19
2.2.3. Kentsel Yeşil Alan Kavramı 21
2.2.4. Yeşil Alanların İşlevleri 21
2.2.4.1. Yeşil Alanların Ekolojik İşlevleri 22
2.2.4.2. Yeşil Alanların Fiziksel İşlevleri 22
2.2.4.3. Yeşil Alanların Rekreasyon İşlevleri 23
2.2.4.4. Yeşil Alanların Toplumsal İşlevleri 23
2.2.4.5. Yeşil Alanların Psikolojik İşlevleri 24
2.2.5. Yeşil Alanların Sınıflandırılması 24

3.MEZARLIK KAVRAMI VE MEZARLIKLARIN PLANLAMA KRİTERLERİ 29
3.1. Mezarlık Kavramı 29
3.1.1. Tarihi Süreç İçerisinde Mezarlıklar 31
3.1.1.1. Mezarlıkların Ortaya Çıkışı ve Gelişimi 31
3.1.1.2. Türklerde 45
3.2.1.1. Jeolojik Yapı 46
3.2.1.2. Yeraltı Su Seviyesi 46
3.2.1.3. Toprak Yapısı 47
3.2.1.4. Eğim Durumu 47
3.2.1.5. Yönlenme 47
3.2.1.6. Ulaşılabilirlik 48
3.2.2. Mezarlık Büyüklüğü 48
3.2.3. Mezarlıklarda Kullanılacak Bitki Türlerinin Seçimi 50
3.3. Kentsel Yeşil Alan Olarak Kent Mezarlıkları 52
3.3.1. Kent Mezarlıklarının Ekolojik Görevleri 54

4. ÖRNEK ALAN OLAN KAARACAAHMET MEZARLIĞI'NIN İNCELENMESİ ve KARACAAHMET MEZARLIĞI ZİYARETÇİ MEMNUNİYETİ BELİRLENMESİNDE ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ (ANKET ÇALIŞMASI) 55
4.1. Örnek alanın seçimi 55
4.2. Karacaahmet Mezarlığı'nın Tarihsel Gelişimi, Kent İçindeki Konumu ve Fiziksel Koşullarının Değerlendirilmesi 60
4.2.1. Karacaahmet Mezarlığı'nın Tarihsel Gelişimi 60
4.2.2. Karacaahmet Mezarlığı'nın Kent İçindeki Konumu ve Çevresiyle İlişkileri 66
4.2.2.1. Üsküdar ilcesin yeşil alan durumu ve Karacaahmet Mezarlığı'nın ilçe mezarlıkları içindeki yeri 72
4.2.3. Karacaahmet Mezarlığı'nın Fiziksel Koşullarının Değerlendirilmesi 73
4.3. Karacaahmet Mezarlığı Ziyaretçi Memnuniyeti Belirlenmesinde Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi (Anket Çalışması) 82
4.3.1. Karacaahmet Mezarlığı Ziyaretçi Memnuniyetinin Belirlenmesine Yönelik Yapılan Anket Çalışması Verilerinin Analizi ve Değerlendirilmesi 82
4.3.1.1.Ziyaretçinin Sosyo-Demografik Yapısı 83
4.3.1.2. Mezarlık Genel Kullanım Akışkanları 85
4.3.1.3. Karacaahmet Mezarlığı Kullanım Durumları ve Ziyaretçi Memnuniyeti 87
4.3.2. Karacaahmet Mezarlığı'nın Kentsel Yeşil Doku İçindeki Önemi ve Kullanımının Değerlendirilmesi, Problemler ve Öneriler 94
4.3.2.1.Planlama Durumu 96
4.3.2.2. Tasarım Durumu 106

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 109

KAYNAKLAR 111

EKLER 117

EK 1 (Anket Soruları) 112

ÖZGEÇMİŞ 121

TABLO LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 2.1	Kentsel Mekan Kademelenmesi.....	8
Tablo 2.2	Kentsel Açık ve Yeşil Alanlar Tipolojisi.....	18
Tablo 3.1	Mezarlık Yeri Seçim Kriterleri.....	48
Tablo 5.1	Anadolu Yakası Mezarlıklarının Liste ve Metrajları.....	55
Tablo 5.2	Avrupa Yakası Mezarlıklarının Liste ve Metrajları.....	57

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 2.1 : Mekansal Organizasyonlar..... 5
Şekil 3.1 : Çatalhöyük – Konya..... 34
Şekil 3.2 : Osmanlı Mezartaşları..... 35
Şekil 3.3 : Kayseri'de Döner Kümbet..... 36
Şekil 3.4 : Milos Katakompu, Yunanistan..... 38
Şekil 3.5 : Malmö Belediye Mezarlığı, Malmö/İsveç..... 40
Şekil 3.6 : Highgate Mezarlığı, Londra/İngiltere..... 41
Şekil 3.7 : Green-Wood Mezarlığı, Brooklyn.....42
Şekil 3.8 : Stockholm Woodland Mezarlığı.....42
Şekil 3.9a : Bunurong Memorial Park göl kenarı gezi alanı..... 43
Şekil 3.9b : Bunurong Memorial Park defin alanı..... 43
Şekil 3.10 : Mezarlık Planlama Süreci..... 45
Şekil 3.11 : Yetişkin Mezar Parseli Ölçüleri..... 49
Şekil 4.1 : İstanbul Mezarlıkları ve Karacaahmet Mezarlığının Şehir İçindeki yeri..... 60
Şekil 4.2 : Karacaahmet Camii minaresinden mezarlığın büyük bir bölümüne bakış..... 61
Şekil 4.3 : Karacaahmet Mezarlığı'nda bulunan Karacaahmet Türbesi..... 62
Şekil 4.4 : Karacaahmet Türbesi' nin şimdiki hali (Kişisel Arşiv)..... 62
Şekil 4.5 : Karacaahmet Mezarlığı'nda bulunan Serviler..... 63
Şekil 4.6 : Yüzyıl başında Karacaahmet Mezarlığı'nda çekilen bir fotoğraf. 64
Şekil 4.7 : Karcaahmet Mezarlığı'nın 1920'li yıllardaki halihazır haritası..... 65
Şekil 4.8 : Karacaahmet Mezarlığı'ndaki tarihi mezar taşları..... 66
Şekil 4.9 : Karacaahmet Mezarlığı'nın kent içindeki konumunu gösteren hava fotoğrafı..... 67
Şekil 4.10 : Karacaahmet Mezarlığı'nın yakın çevresini gösteren hava fotoğrafı 68
Şekil 4.11 : Karacaahmet Mezarlığı'nın Üsküdar ilçesi içindeki konumunu gösrteren hava fotoğrafı..... 69
Şekil 4.12 : Karacaahmet Mezarlığı'nın halk arasında bilinen isimleriyle bölgeleri..... 70
Şekil 4.13 : Karacaahmet Mezarlığı'nıngirişleri..... 71
Şekil 4.14 : Üsküdar ilçesindeki mezarlıklar..... 72
Şekil 4.15 : Mezarlığı bölen ana arterlerden Dr. Eyüp AKSOY Cad..... 73
Şekil 4.16 : Mezarlığı bölen ana arterlerden Nuhkuyusu Cad..... 73
Şekil 4.17 Kontrollü Giriş..... 74
Şekil 4.18 Kontrolsüz Giriş..... 74
Şekil 4.19 Mezarlıkta bulunan tarihi Şehitlik Camii..... 74
Şekil 4.20 Harmanlık Girişi'nde yapımı süren camii..... 75
Şekil 4.21 Karacaahmet Türbesi..... 75
Şekil 4.22 İdari Bina ve Otopark..... 75
Şekil 4.23 Mezarlıkta oturma elemanı ihtiyacı..... 76
Şekil 4.24 Mezarlık dışındaki oturma grupları..... 76
Şekil 4.25 Mezarlık girişini ve ada numarasını gösteren tabela..... 77
Şekil 4.26 Mezarlıktaki çöp kutuları..... 77
Şekil 4.27 Karacaahmet Mezarlığı'ndaki anıt ağaçlardan biri..... 78

Şekil 4.28 Kracaahmet Mezarlığındaki çok yıllık çınarlardan biri..... 78
Şekil 4.29 Kracaahmet Mezarlığındaki doğal floranın elemanı olan otsu bitkiler..... 79
Şekil 4.30 Kracaahmet Mezarlığındaki yitirilmek üzere olana tarihi mezar taşları..... 79
Şekil 4.31 Karacaahmet Mezarlığı'nı sınırlayan duvarlar..... 80
Şekil 4.32 Kracaahmet Mezarlığı'nın idari binaları yanındaki otopark..... 81
Şekil 4.33 Mezarlık içinde yok kenarına park edilmesi..... 81
Şekil 4.34 Karacaahmet Mezarlığı, Deneğin Yaşı..... 83
Şekil 4.35 Karacaahmet Mezarlığı, Deneğin Cinsiyeti..... 83
Şekil 4.36 Karacaahmet Mezarlığı, Deneğin Eğitim Durumu..... 84
Şekil 4.37 Karacaahmet Mezarlığı, Deneğin Mesleği..... 84
Şekil 4.38 Karacaahmet Mezarlığı, Deneğin Aylık Geliri..... 85
Şekil 4.39 Karacaahmet Mezarlığı, İstanbul Mezarlıkları..... 85
Şekil 4.40 Karacaahmet Mezarlığı, Kullanım Amacı..... 86
Şekil 4.41 Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlık Kavramı..... 86
Şekil 4.42 Karacaahmet Mezarlığı, İkamet Edilen Semt..... 87
Şekil 4.43 Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlığa Ulaşım..... 87
Şekil 4.44 Karacaahmet Mezarlığı, Otopark Durumu..... 88
Şekil 4.45 Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlıkta Geçirilen Süre..... 88
Şekil 4.46 Karacaahmet Mezarlığı, Kullanım Dönemleri..... 88
Şekil 4.47 Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlıkta Geçirilen Süre..... 89
Şekil 4.48 Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlığın Kullanım Amacı..... 89
Şekil 4.49 Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlıkta Yapılan Eylemler..... 90
Şekil 4.50 Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlığın En Belirgin Görsel Özelliği 90
Şekil 4.51 Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlığın En Belirgin Tanımsal Özelliği..... 91
Şekil 4.52 Karacaahmet Mezarlığı, Fiziksel Özellik..... 91
Şekil 4.53 Karacaahmet Mezarlığı, Psikolojik Etki..... 92
Şekil 4.54 Karacaahmet Mezarlığı, Güvenlik Hissi..... 92
Şekil 4.55 Karacaahmet Mezarlığı, Pasif Rekreasyon Alanı Olarak Kullanım İsteği..... 93
Şekil 4.56 Karacaahmet Mezarlığı, Rehabilitasyon Gerekliliği..... 93
Şekil 4.57 Karacaahmet Mezarlığı, Yeşil Alan Potansiyellinin Değerlendirilememesi..... 94
Şekil 4.58 Mezarlık için yolar..... 97
Şekil 4.59 Karacaahmet Mezarlığı'nda ada içlerindeki mezarların konumlanmaları..... 97
Şekil 4.60 Karacaahmet Mezarlığı ziyaretçileri..... 98
Şekil 4.61 Pére-Lachaise Mezarlığı/Paris..... 98
Şekil 4.62 Karacaahmet Mezarlığı, mezar kenarlarına oturarak dinlenen ziyaretçiler 99
Şekil 4.63 Karacaahmet Mezarlığı, toplanma mekanı potansiyeli taşıyan açık alan..... 99
Şekil 4.64 Putney Vale Mezarlığı/Londra..... 100
Şekil 4.65 Pére-Lachaise Mezarlığı/Paris..... 100
Şekil 4.66 Karacaahmet Mezarlığı, kontrolsüz giriş..... 101
Şekil 4.67 Karacaahmet Mezarlığı, kontrollü giriş..... 101
Şekil 4.68 Karacaahmet Mezarlığı, duvarlar..... 102
Şekil 4.69 Karacaahmet Mezarlığı, duvarlar..... 102

Şekil 4.70 Kracaahmet Mezarlığı'nın idari binaları yanındaki otopark..... 103
Şekil 4.71 Mezarlık içinde yol kenarına park edilmesi..... 103
Şekil 4.72 Karacaahmet Mezarlığı, ünlü mezarı..... 104
Şekil 4.73 Karacaahmet Mezarlığı, eski mezar..... 105
Şekil 4.74 Karacaahmet Mezarlığı, kaybolmaya yüz tutmuş tarihi mezar taşları..... 105
Şekil 4.75 Karacaahmet Şehitlik Camii önündeki oturma elemanları..... 107
Şekil 4.76 Rookwood Mezarlığı girişi/Avustralya 108

KENT MEZARLIKLARININ YEŞİL DOKU İÇİNDEKİ ÖNEMİ VE KULLANICI MEMNUNİYETİNİN BELİRLENMESİ – KARACAAHMET MEZARLIĞI ÖRNEĞİ

ÖZET

Kentsel çevrede daha iyi yaşam koşulları sağlamak üzere, açık alan planlaması içinde insan-doğa-peyzaj bağlantısının önemli bir halkası olan yeşil alanlara ayrı bir önem vermek gerekmektedir.

Mezarlıklar, konut, sanayi, ticaret gibi yerleşim alanları içinde ya da yakın çevresinde mutlak olması gereken arazi kullanım biçimleridir. Bu alanlar sahip oldukları yoğun bitki örtüsüyle çevrelerinden farklı olan ve işlevsel yeşil alanların arttırılamadığı hatta oransal olarak giderek azaldığı kentlerde önemleri giderek çoğalan geniş yeşil alanlardır. Osmanlı kentlerinde mezarlıklar, yerleşim alanları içinde adeta kent parkı niteliğinde alanlar olmuşlardır. Günlük hayatın hemen tüm faaliyetlerinin içinde geçtiği, yaşayan yeşil dokular olarak kentin yapısında önemli rol oynamışlarıdır. Bu bağlamda mezarlıkların gömü alanı işlevi ile birlikte yeşil alanlar olarak da ele alınmaları gerekliliği gündeme gelmektedir.

Bu gereklilikten yola çıkarak, bu çalışma kentsel yeşil alanların bir parçası olan kent mezarlıklarının, birincil işlevinin yanında, kente kazandırdığı pozitif değerleri (Kentsel yeşil alan sistemi içindeki durumu ve yakın çevresindeki yeşil alanlarla ilişki, ekolojik önem ve kullanıcı memnuniyeti) incelemeyi ve kentsel potansiyellerini saptamayı hedeflemektedir. Beş bölümden oluşan bu tezde; kentsel alan, kamusal alan, açık alan, yeşil alan, mezarlık kavramaları, mezarlıkların kent içindeki değerleri incelenmiş ve örnek alan olan Karacaahmet Mezarlığı, İstanbul'un en büyük mezarlığı olması ve tarihsel değeri nedenleri ile çalışama alanı olarak seçilmiş, mevcut durumu ve çevresiyle olan ilişkileri incelenerek, ziyaretçi memnuniyetini belirlemek üzere anket çalışması yapılmış ve sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

THE IMPORTANCE OF URBAN CEMETERIES IN GREEN PATTERN AND DETERMINING VISITOR SATISFACTION – CASE STUDY KARACAAHMET CEMETERY

SUMMARY

To provide better living conditions in Urban Environments, green areas, which are an important element in the human-nature-landscape triangle of open space palning have to be considered very important.

Cemeteries are a form of land use which is definitely necessary around or close to settlements such as housing, industry and business areas. With their intense vegetation and with the gradual decrease of green spaces in urban areas cemeteries are becoming increasingly significant extensive green areas. In Ottonam cities, cemeteries, qualified simply as urban parks in settlements. They had an important role in cities as living green areas where daily activities took place. Therefore, on this protext the necessity to examine , the fonction of cemeteries not only as interment areas but also as green areas arises.

By means of the above requirement this study aims to examine cemeteries values (their position among urban green area systems, releationship with surrounding green areas, their ecological importance and visitor satisfaction) and determine their urban potantials. This thesis which consists of five sections; urban areas, puplic areas, open areas, an elevluation of cemetery consepts and values in urban enviroments, The Karacaahmet Cemetery chosen and analized as case study for it's historic values and for being the largest cemetery of İstanbul. With the examination of it's present state and it's relationship with the surranding and though a survay of visitor satisfaction issues, sugestions have been made.

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı

Günümüz kentleri; hızlı kentleşme hareketleri, nüfus artışı ve kırsal alandan kente göç ile birlikte; plansız kentleşme olgusu, hava, su ve çevre kirlenmesi, gürültü, doğa alanları ile açık ve yeşil alanların istismarı, tahribi ve yok edilmesi gibi birçok sorunla karşı karşıyadır.

Bunun yanında, sanayileşme ve teknolojik ilerlemeler sonucumda çalışma saatleri ve işgücünün azalması, buna karşın yükselen yaşam standartları ile gelişen eğitim olanakları ve bilinçlenme, kentlerde açık yeşil alanlara duyulan ihtiyacın artmasına neden olmuştur (Dil, 2004).

Kentsel çevrede daha iyi yaşam koşulları sağlamak üzere, açık alan planlaması içinde insan-doğa-peyzaj bağlantısının önemli bir halkası olan yeşil alanlara ayrı bir önem vermek gerekmektedir (Topalfakıoğlu, 2002) .

Toplumun yararlanmasına açık olan; parklar, çocuk oyun alanları, spor alanları, kent içi ve çevresi korular, dinlenme ve gezinti alanları, aktif yeşil alanlar olarak ifade edilirken,. yapı parselleri içinde kalan özel bahçeler, tarım alanları, meyve bahçeleri ve kamuya açılmış ticari amaçlı koru ve fidanlıklar, devlet ormanları, mezarlıklar, askeri alanlar, okul ve hastane bahçeleri, spor tesis alanları, yol ve meydanlardaki güvenlik şerit ve refüjleri pasif yeşil alan olarak ifade edilmektedir (Dil, 2004).

Osmanlı kentlerinde mezarlıklar, yerleşim alanları içinde adeta kent parkı niteliğinde alanlar olmuşlardır. Öncelikle mezarlıklar daima manzaranın en güzel olduğu yerlere kurulmuşlardır. Bu nedenle hem ziyaret, hem dinlenme ve meditasyon, hem de adeta birer mesire yeri olarak kent halkına hizmet sunmuşlardır. Aynı zamanda yerleşimle içiçe kuruldukları için, çocukların oyun oynadığı, mahallenin çamaşırlarının kurutulduğu, yazın sıcak öğleden sonraları ulu servi ağaçlarının altında piknik yapıldığı, zaman zaman da hayvanların otlatıldığı, kısacası günlük hayatın hemen tüm faaliyetlerinin içinde geçtiği, yaşayan yeşil dokular olarak kentin yapısında önemli rol oynamışlarıdır (Aktan, 1999).

Mezarlıklar, konut, sanayi, ticaret gibi yerleşim alanları içinde ya da yakın çevresinde mutlak olması gereken arazi kullanım biçimleridir. Bu alanlar sahip oldukları yoğun bitki örtüsüyle çevrelerinden farklı olan ve işlevsel yeşil alanların

arttırılamadığı hatta oransal olarak giderek azaldığı kentlerde önemleri giderek çoğalan geniş yeşil alanlardır (Uslu, 1997). Bu bağlamda mezarlıkların gömü alanı işlevi ile birlikte yeşil alanlar olarak da ele alınmaları gerekliliği gündeme gelmektedir.

Bu tez, yeşil alanların bir parçası olan kent içindeki mezarlıkların, birincil işlevinin yanında, kente kazandırdığı pozitif değerleri incelemeyi, kentsel potansiyellerini saptamayı hedeflemektedir. Bu değerler ;

- Kentsel yeşil alan sistemi içindeki durumu ve yakın çevresindeki yeşil alanlarla ilişki,
- Ekolojik önem,
- Ziyaretçi memnuniyetidir.

Karacaahmet Mezarlığı, İstanbul'un en büyük mezarlığı olması ve tarihsel değeri nedenleri ile çalışama alanı olarak seçilmiş ve yukarıda belirtilen kriterler doğrultusunda kentsel potansiyellerin ortaya konulması ve ziyaretçi memnuniyetinin saptanması hedeflenmiştir.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Yedi bölümden oluşan bu tezin; birinci bölümünde, çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, kentsel mekan kavramı incelenmektedir. Buna bağlı olarak, kamusal alan, açık alan, yeşil alan kavramları açıklanarak, birbirleriyle olan ilişkileri bakımından değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümün konusunu mezarlık alanları teşkil etmektedir. Konuyla ilgili yapılmış akademik çalışmalar, yayımlanmış kitaplar, internet kaynakları araştırılmış ve mezarlıklar bu bölümde; kavramsal olarak, tarihi süreç içindeki gelişimleriyle, planlama kriterleriyle incelenmiş ve kent mezarlıklarının kent içindeki fonksiyonlarının neler olduğunu ifade edilmiştir.

Dördüncü bölüm; Karacaahmet Mezarlığı'nın örnek alan olarak seçim nedenleri belirtilerek, mezarlığın tarihsel gelişimi, mevcut durum verileri, çevresiyle olan bağlantıları, yeşil alanlarla olan ilişkileri ve mezarlığın fiziksel koşullarının incelenmesi ve sorunlarının belirlenmesinden ve karacaahmet mezarlığı ziyaretçi memnuniyeti belirlenmesinde elde edilen bulguların değerlendirilmesinden oluşur. Bu bölümde yapılan anketler sonuçları ortaya konularak, anket sonuçlarına göre alanla ilgili öneriler sunulmuştur.

Beşinci bölüm yani sonuç bölümü; tezin amacı kapsamında Karacaahmet Mezarlığı'nın verilerinin değerlendirilerek, yeşil doku olarak kentsel potansiyelleri ve ziyaretçi memnuniyetini saptayarak önerilerde bulunmaktadır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Yeşil dokunun bileşeni olan mezarlıkların, kentsel potansiyelin saptanması doğrultusunda; öncelikle gerekli literatür araştırması kütüphaneler, internet kaynakları ve görüşmeler vasıtasıyla yapılmış ve kentsel mekan, yeşil alan, mezarlıklar, Karacaahmet Mezarlığı ile ilgili bilgiler derlenmiştir.

Örnek alan olarak hangi mezarlığın seçileceğine karar verilerek, alanla ilgili veriler ilgili belediyeler ve müdürlüklerden temin edilmiş, analizler yapılmış, yeşil doku içindeki yeri incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Ziyaretçi memnuniyetini belirlemek amacıyla, anket çalışması yapılmış ve anket sonuçlarına göre önerilerde bulunulmuştur.

2. KENTSEL MEKAN, KENTSEL AÇIK VE YEŞİL ALAN KAVRAMLARI

2.1. Kentsel Mekan Kavramı

Kentsel mekan kavramının içinde geçen "mekan" kavramına dair, sosyal ve fiziksel boyutu ele alınarak yapılmış çeşitli tanımlar mevcuttur:

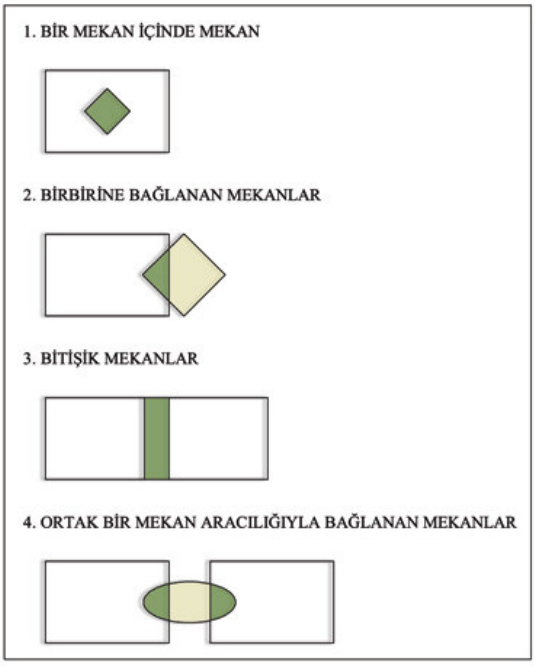
Zucer (1959)'a göre mekan, insan aktiviteleri için oluşturulmuş ve belirli faktörlerle şekillenmiş yapısal organizasyonlardır. Gür(1996) ise mekanı şöyle tanımlamaktadır. mekan insanın, insan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin gerektirdiği donatımların içinde yer aldığı, sınırları kapsadığı örgütlenmenin yapı ve karakterine göre belirlenen bir oluşumdur (Çoşkun, 2003).

Diğer bir tanıma göre mekan, insanın içerisinde çeşitli yaşam fonksiyonlarını, elverişli koşullarda sürdürebildiği ortamdır (Taner, 1998).

Mekan çok boyutludur ve yaşamdan ayrı düşünülemez. Mekan tüm eylemlerin yer aldığı bir sahne, araç ve bir ilişkiler bütünüdür. Kent ise, her birinin belirli bir işlevi olan, birbirleriyle ilişkili birçok mekanın oluşturduğu bir bütündür (Çubuk ve diğ., 1978).

Mekanlarının birbirlerine göre durumları, alanların karşılıklı ilişkileri, etkileşimleri ve çatışmaları bir çok mimar, kent plancısı ve peyzaj mimarı tarafından değerlendirilmiştir. Bu kapsamda bazı gruplamalar ve sınıflandırmalar yapılmış ve mekansal ilişkiler analiz edilmiştir. Ching (1979), mekansal ilişkileri dört grupta inceler;

1. Bir mekan içinde mekan
2. Birbirine bağlanan mekanlar
3. Bitişik mekanlar
4. Ortak bir mekan aracıyla bağlanan mekanlar (Şekil 2.1)

Şekil 2.1. Mekansal Organizasyonlar (Ching, 1979)

Birbirine bağlanan mekanlar veya ortak bir mekan aracılığı ile bağlanan mekanlar geçiş bölgelerinin biçimlenmesini doğrudan etkiler. Birbirine bağlanan mekanların meydana getirdiği mekansal ilişki, iki farklı alanın kesişerek ortak paylaşılan bir bölge yaratmasıyla oluşur. İki hacmin kesişen bölümü iki mekan tarafından eşit olarak paylaşılabilir. Birbirine bağlanan bölüm mekanların birbiriyle bütünleşip o mekanın hacminin ayrılmaz bir parçası da olabilir.

Ortak bir mekan aracılığı ile bağlanan mekanların meydana getirdiği mekansal ilişkide ise, birbirinden belli mesafe ile ayrılan iki mekan, birbiriyle bir üçüncü mekanla, yani ara bölgeyle bağlanabilir yani ilişkilendirilebilir. Bu iki mekan arasındaki ilişki, ortak paylaştıkları üçüncü mekanın doğasına bağlı olacaktır (Perinçek, 2003).

Kentlerde toplu yaşam sonucu ortak yada kişisel gereksinimlerin karşılandığı, toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak, zaman içinde farklılaşan mekanlara kentsel mekan denilir (Özaydın ve diğ. 1989).

Kentsel mekan estetik kriterler işin içine katılmaksızın kentlerde ve diğer yerleşim birimlerinde binalar arsında her tip mekan olarak tanımlanmaktadır. Kentsel mekan, çeşitli cephelerde geometrik olarak sınıflandırılırmış alanlardır ve mekanı algılamamızı kolaylaştıran temel özellik geometrik kurgusunun açık ve net olarak algılayabilmemizdir. Bu kaliteleri bulduğumuz dış mekan kentsel mekandır (Karalı, 2001).

Kentsel mekanlar sadece renkli desenli döşeme kaplamaları, çeşmeler-havuzlar, merdivenler, rampalar, kent mobilyası ve armatürlerinden oluşmazlar. Mekanları oluşturan yalnızca duvarlar, çitler, ağaçlar-çalılar değildir; en az bunlar kadar çeşitli işlevler üstlenerek bu bütünde yer alan yapılarda mekanı biçimlendirir, oluştururlar. Doğaldır ki, bu yapıların, giriş-çıkış yerleri ve kotları, işlevsel ilişki ve bağlantıları ile yarattıkları etkinlik ve yoğunluk kadar, yine bu yapıların renk, tekstür ve malzemeleri ile –en önemlisi- ayrıntıda tüm ölçü ve oranları, içinde yer aldıkları yada çevreledikleri kentsel mekanı biçimlendirir, oluşturur, yoğunluk ve işlev kazandırır ve onu karakterize eder. Bilsel ve diğ. (1989)

Kentsel mekan belirli sosyal işlevlere ve estetik değerlere hizmet vermesinin yanında belirli bir karaktere sahip olması ve belli bir kimliği olması gerekir. Kentsel mekan öz anlamı ile, kentin binaların dışında kalan bölümleridir (Özerdim, 1986). Ashira kentsel mekanı, yerleşim birimleri arasında kalan tüm alanlar olarak tanımlamakta ve kentsel mekan tavan düzleminin gökyüzü olması sebebiyle bu mekanı "çatısız mimarı" olarak tanımlamaktadır (Karalı, 2001).

Kentsel mekan kapalılık hissi uyandırmamalıdır. Boyut ve donanım gibi nitelikleri ile gerçekleşecek olan eylem ve etkinliklere uygunluk göstermelidir.

Trancik kentsel mekanın özelliklerini şu üç ana grupta toplamıştır;

a) Üç boyutlu iskelet: Kentsel mekanın sınırlarını, kapalılık derecesini ve mekansal duvarın karakterini belirler. Geçirgenlik, açıklıklar veya yüzeysel süsler tıpkı düşey kütlelerin yatay mekanla ilişkisi gibi kentsel mekanın karakterini belirlemesinde etkili olur.

b) İki boyutlu doku: yer düzleminin kompozisyonu, malzeme ve dokusu, kentsel mekana çok değişik etkiler vermeye yardımcı olur.

c) Mekan içindeki objeler: heykel, su, ağaç gibi objeler mekanda daha akılda kalıcı mekanı organize edici bir rol oynarlar.

Tarih boyunca başarılı sayılan kentsel mekanlar, bu üç organizasyonel kavramın zengin kombinasyonlarından meydana gelmiştir. Ancak tüm bunların yanında, kentsel mekan karakterini veren insan faktörüdür (Karalı, 2001).

Kentli, zaman boyutunda bu mekanda yaşamını ve eylemlerini sürdürerek algılama yapmaktadır. Davranışlar mekanı biçimlendirdiği gibi her davranış amaç ve fiziksel çevrede kişinin davranışını biçimlendirmektedir. Dolayısıyla niteliğe bağlı olarak da kentsel mekan, yaşamı zenginleştirici, kentsel kararlara katılım uyarıcı yada kentliyi sınırlayıcı ve yaşamı fakirleştirici rol oynamaktadır. Çıracı ve diğ. (1989) kentlinin ortak yaşamı paylaştığı bu mekanlar insanın çeşitli istek ve gereksinimlerinin bir sentezi niteliğini taşıması gerekmektedir. Bu biçimi oluşturan binalar, sokaklar,

meydanlar, yeşil alanlar yapışanmış ve yapılanmamış yeşil alanlar bütündür (Çubuk, 1989).

Yapılanmış ve yapılanmamış mekanlar bir bütün halinde kentsel mekanı oluşturmaktadır. Bir kentin formunun ve dokusunun oluşumu, farklı kuvvetlerin etkileşiminin bir sonucudur. Şehirler de tıpkı bireyler gibidir. Her birinin kendine özgü fizyonomisi ve karakteri, yaratıcı güçlerden kaynaklanan farklı doku ve formları vardır. Kentin dokusu ve formunu meydana getiren öğeler doğal çevreden, beşeri çevreden ve insan eliyle yapılanmış çevreden kaynaklanan öğeler olarak özetlenebilir. Doğal çevre, beşeri çevre ve yapılanmış çevre sürekli olarak ilişki halindedir. Doğal çevre ve beşeri çevrenin elemanları arasındaki ilişkiler, yapılanmış mekanı oluşturur (Yeang, 1995).

Yapılanmış mekanlar, kentsel mekan tanımlanırken mekansal sürekliliğin sağlanması içinde yapılanmamış mekanlarla bir mozaik oluşturmaktadırlar. Lynch'ın kent imajında da kentsel mekanın algıya yönelik tasarımında, kentin, kentsel mekanda dolaşırken zihinsel görüntüsünün okunabilir ve akılda kalıcı olmasıyla birlikte, yapılanmış mekanlarla, yapılanmamış mekanların bütünlük içinde kimlik kazanması gerekliliği vurgulanmaktadır (Karalı, 2001).

Yapılanmış mekanlar çağlar boyu insanlığın sosyal ve kültürel gelişimine paralel özellikler göstermişler ve bu gelişimi yansıtmışlardır. Yapılanmış mekanların oluşması, biçimlenmesi bu gelişimden etkilenir. Çağlar boyu belli bir kurala bağlı olarak biçimlenebildikleri gibi kendiliklerinden bir oluşumda sergileyebilirler. Genel olarak yerleşmelerin kurulmasıyla paralellik gösteren yapılaşmamış mekanlar ilk oluşumlarında, toplumun gelişmişlik düzeyine, ekonomik ve kültürel yapısına, yönetim etkinliğine yani uygarlık düzeyine paralel olarak gereksinimlerini karşılayan dolu ve boş alanlar meydana getirir. Barınma, ulaşım, dinlenme gibi gereksinimlerin karşılanmasına olanak sağlayan bu fonksiyon alanları ile kentsel donatımlar bir bütün halinde kentsel mekanı oluştururlar (Gül, 1989).

Kentsel mekanlar mülkiyet esasına göre ikiye ayrılırlar.

1. Özel Mekanlar
2. Kamusal Mekanlar (Tablo 2.1) (Çubuk, 1989)

2.1.1. Kamusal Mekanlar

Kentsel yada kentsel olmayan, kamunun kullanımına açık tüm mekanlar kamusal mekanlardır. Açık veya kapalı, kendiliğinden oluşmuş yada kurulmuş, denetim altında olup olmaması bu durumu değiştirmez. Parklar, meydanlar, sokaklar, plazalar, atriumlar, açık kapalı pazarlar, yaya yolları, oyun alanları, okul bahçeleri,

kent içi büyük alışveriş merkezleri, kıyı şeritleri, özel veya kamu iyeliği altında olsalar da kamusal alanlardır (Karalı, 2001).

Kamusal mekanlar, toplumun kullanımına açık olan kentsel açık mekanlar şeklinde belirlenirler. Kamusal mekanlarda sorumluluk kamuya aittir, denetim yasal yaptırımlarla sağlanmaktadır (Çubuk, 1989).

Kamusal mekan tanımlanırken kamu alanı kavramından farklılığını belirtmek gerekir. Kamu alanı üç boyutlu, insan ve insan eylemleri faktörü katılmadan toplum için düzenlenmiş yada kendiliğinden oluşmuş, genel bir anlamı anlatmaktadır. Kamusal mekanda aynı amaç olmasına karşın, insan eylemlerinin oluşturduğu çok boyutluluk içerisinde, ortak mülkiyete sahip ortak kullanıcılara ayrılmış daha özel bir alan tanımlanmaktadır (Çubuk ve diğ., 1978).

Toplumun dolaştığı, gereksinimlerini karşıladığı alışveriş mekanları ve çarşılardan, üzerinde hareket ettiği yaya yolları ve geçit mekanlarından, yolların kesişim odaklarından ve meydanlardan kamusal mekanlar meydana gelmektedir. Bu alanlar, genelde açık kent mekanları olup, özel konumlarına göre yarı açık veya tamamen kapalı görünümler alabilmektedirler. Kentlinin ortak mekanları olan bu kamu mekanları, kullanıcılarının yoğunluğu ile doğru orantılı olarak önem kazanmakta, başka bir değişle kullanıcılara sunduğu olanakların zenginliği düzeyinde toplumu çekmektedir. Merkezi kent mekanlarında yer alan kamu mekanları, kentsel dinamizmin en yoğun alanları olarak her dönemde kentlerin en değerli ve ilginç prestij alanları olmuştur (Karalı, 2001).

Kamu mekanları, toplu yaşamın tüm etkinliklerinin süregeldiği her türlü kentlinin yararına açık, kent strüktürü içinde yer alan mekanlardır (Konuk, 1989).

Kamu mekanlarında tüm beşeri eylemler (sosyal-kültürel-ticari-dini-eğitim-spor vb.) yer alırlar. Dolayısıyla kamu mekanı çok boyutludur. Kamu mekanı bir biçimdir. Burada hem biçimin mantığı, hem de içeriğinin kendiliğinden oluşmuş boşluklarken, işlev kazanmaları, yerleşmelerin sosyo-kültürel yapılarının gelişimi ve değişimiyle oluşmuştur (Süngü, 1998).

Çubuk ve diğ. (1978)'ne göre kamusal açık mekanları dört ana başlık altında incelemek mümkündür:

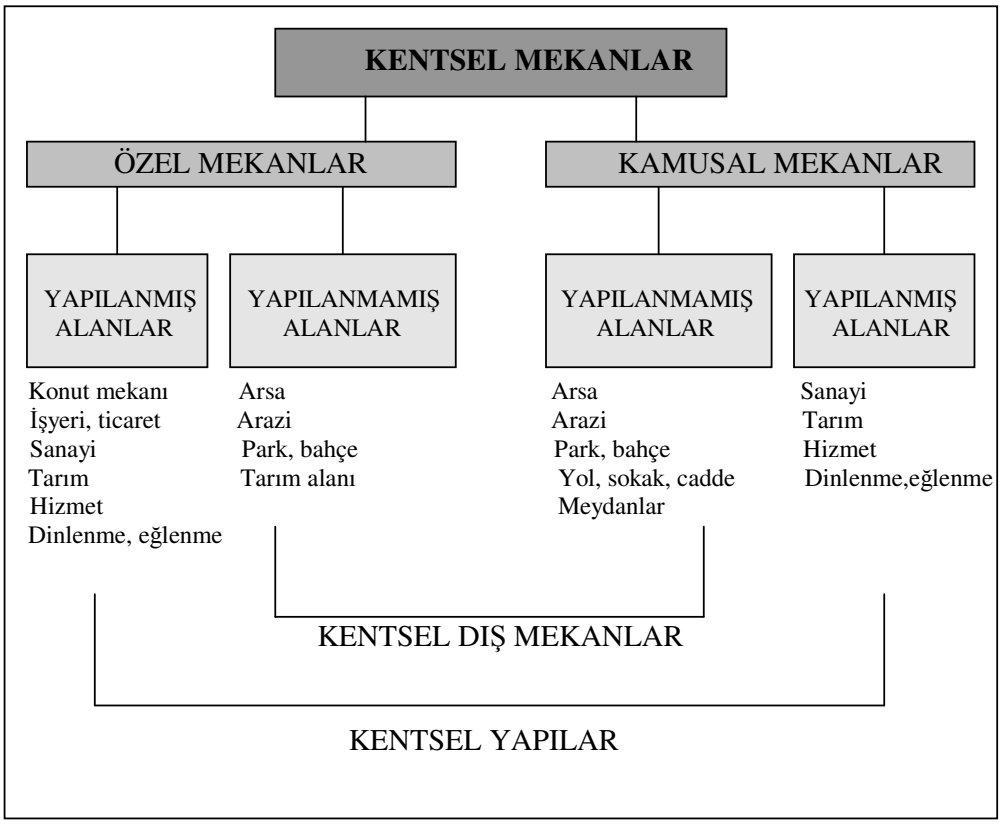
a. Düzenlenmiş yaya alanları: Parklar, dinlenme-eğlenme- spor alanları

b. Alış-veriş alanları: Halk pazarları, panayırlar

c. Geçiş alanları: Pasajlar, kaldırımlar

d. Bölgeler: giriş- geçiş-oturma meydanları

Tablo 2.1: Kentsel Mekan Kademelenmesi (Çubuk, 1989)

2.1.2. Özel Mekanlar

Özel mekanlar, özel mülkiyet üzerinde yer alır ve denetimli olarak kullanılırlar (Özaydın ve diğ. 1989). Yapılanmış nitelikteki özel mekanlar olarak konut, işyeri, tarım, hizmet, sanayi yapılarını sayabiliriz. Yapılanmamış nitelikteki özel mekanlar, konut bahçeleri, tarımsal alanlar, askeri alanlar, sosyal ve sportif kulüpler ve özel işyeri çevreleridir (Pamay, 1978).

Özel mekanlar; kullanıcısı, kişiler, mülk sahibi olan ticarete ayrılan kentsel mekan şeklinde belirlenirler. Özel mekanın sorumlusu kullanıcının kendisidir. Denetim ise yasal ve fiziki önlemlerle yapılır (Çubuk, 1989)

Bu mekanların kullanım ve işlev açısından birbirleriyle olan geçişleri de dikkate alınırsa, bir tampon bölge söz konusu olur ki bunlar da yarı özel ve yarı kamusal mekanlar olarak adlandırılırlar (Özaydın ve diğ. 1989).

2.2. Kentsel Açık ve Yeşil Alanlar

Açık ve yeşil alan kavramı, planlama disiplinleri ve planlamalar yönünden değişik anlam taşımakta ve işlevlere göre sınıflandırılmaktadır. Toplum bilimci Geray açık

ve yeşil alanları "Kentleşme, endüstrileşme, yoğunluk artışı sonucu doğadan kopmakta, doğayı bozmakta olan insanın doğaya yakınlaşmasını, onu korumasını, kullanmasını sağlayan alanlar" olarak tanımlamaktadır. Yine toplum bilimcilerden Keleş açık alanı "insanların yaşantısını sürdürüşü üzerinde yapı yapılmamış, kapalı mekanların dışında kalan, ya doğal olarak bırakılmış yada tarım ve konut dışı dinlenme amaçlarına ayrılmış kent parçası" yeşil alanlar ise "kent ve kasabalarda insanların dinlenmesine, gezmesine, çocuklarının oynamasına ayrılan ve bu yerlerin başka kullanımlarca işgal edilmesini engellemek için kent yönetimlerince düzenlenen ortak kullanım alanları" olarak tanımlanmaktadır (Öksüz, 2000).

Açık ve yeşil alanlar kapsamında biranda sıralayabileceğimiz; meydanlar, yaya alanları, kent parkları, rekreasyonel alanlar, mezarlıklar ve diğerleridir. Bu alanlar, kentin bitki örtüsü, mikro kliması, hava temizliği yanısıra kent yaşayanlarının psiko-sosyal gelişiminde etkin rolü olan alanlardır. Bunların planlanması ve tasarımı çok önemlidir. Batı kentleri ile kentlerimizi karşılaştırdığımızda kentsel yeşil kavramındaki eksiklikler çarpıcı biçimde belirmektedir (Öksüz, 2000).

Hızlı nüfus artışı ve çarpık kentleşme sonucu, yerleşim alanları, insanların yaşabilecekleri mekanlardan çok yaşamak zorunda kaldıkları mekanlar olmuştur. Kentliler, yoğunlaştırılmış ve organize edilmemiş, kentsel mekan içinde yaşamalarını sürdürmektedirler (Tufanoğlu, 1998).

Kentsel mekan insanın eylemlerini yerine getirdiği; onu kuşatan, bütünleşme ve sahip olma duygusunu yaratan, yatay ve düşey elemanlarla sınırlanmış üç boyutlu hacimsel bir alandır. Kamu mekanının oluşturduğu biçimin ve içeriğinin insan istekleri ve gereksinimlerinim bir sentezi niteliğini taşıması gerekmektedir. Kentsel mekanı oluşturan binalar, sokaklar, meydanlar ve yeşil alanlar "yapılanmış ve yapılanmamış" yeşil alanlar bütünüdür. Bu tür kentsel açık alanların modalar, stiller ve üsluplarla belirlenebilecek bir kültürel boyutundan söz edilebilir. Kültürel boyutun tanımlayıcı unsuru sürekliliktir. Nitekim "güzel" olarak nitelendirdiğimiz bütün açık kentsel alanlarda bir kültürel sürekliliği yakalamak mümkündür. Bu itibarla, kentlerimizde her nasılsa kalabilmiş açıklıkların, boşlukların ve serbest alanların gelecek yüzyıllara devredilecek en değerli kanıtlar ve kaynaklar olacağı düşünülmelidir. Yerleşme alanlarımızdaki boşlukların ve açık alanların korunması ve yeni olanakların yaratılması, ülke yöneticilerinin, plancılarının ve toplumun 21. yy için en önemli görevleri arasında olmalıdır (Öztan, 1998).

Bir başka değişle; mekanın gelecekteki büyüme gereksinmelerini karşılamak için bir kaynak olduğu düşünülerek, kentsel mekan içerisinde yer alacak sosyal ve ekonomik etkinliklerin optimum biçimde düzenlenmesi gerekmektedir (Çakmaklı, 1992).

Mekan, insan boyutunun var olmasıyla anlam kazanacağından, içinde yaşayan kullanıcıların fizyolojik, psikolojik ve toplumsal gereksinmelerini de karşılamak zorundadır. Bu anlayış içinde, mekansal tasarımın amacı yalnızca göze hoş gelen şekiller, belirli bir işlevi karşılayan biçimler7mekanlar yaratmak olmamalı; duygusal etkilere sahip mekanlar amaçlanmalıdır. Duygusal etkinliği olan bir mekan, derinlik, genişlik ve yükseklik dışındaki boyutları da birlikte getirir(Öztan, 1998).

Fiziksel olarak "açıklık" kavramının herhangi bir hareketin serbestliği anlamını taşıdığını belirten Amerikalı peyzaj mimarı Garrett Eakbo' ya göre, doğal karakterli çevre kesintisiz bir açık mekandır. İnsan bu mekanda serbestlik içinde yaşamış; zamanla tarım bu yaşantı biçiminde değişiklik yaratmış; kentleşme olgusu ise bu açıklığı tüketici çalışmalara neden olmuştur. Ancak kentleşme sonucunda,"açık alan" kavramı zamanla önem kazanmıştır. Çünkü, nüfus ve yapı yoğunluğunun artmasıyla açık alana olan gereksinim giderek artmıştır(Öztan, 1998). Kentsel açık alanlar, kent ekosisteminin çok önemli bir parçalarıdırlar; planlamaları ve tasarımları önemlidir ve sistem olarak düşünüldüğünde kent ekolojisinin doğal, yapay ve sosyo-psikolojik bileşenlerinin sağlanmasının önemli bir aracını oluşturmaktadırlar (Öksüz, 2000).

Kent planlama çerçevesinde, açık alanların geliştirilmesi, boş zamanları değerlendirme olanakları yönünden olduğu kadar, çeşitli kirlenme ve rahatsız edici iklimsel özelliklerin optimuma getirilmesi, düzensiz kent gelişimini önleme açısından da zorunludur. Bunun için her şeyden önce "açık alan" ve "yeşil alan" kavramlarını açıklamak gerekir (Yıldızcı, 1982).

2.2.1. Kentsel Açık Alan Kavramı

Kentsel açık alan kavramı kentsel yeşil alanlar, meydan ve parkları da kapsayan geniş bir kavramdır. Pazar yeri, toplanma yeri, kavşak gibi Eski Yunan, Roma ve Rönesans kentlerinde görülen daha sonraki dönemlerde de meydan biçiminde ortaya çıkan ilk kentsel alanlar kentin kültür ve görkemini simgelemektedir. Bu nedenle; tarihsel süreç içerisindeki değişmeler de dikkate alındığında, kentler için açık alan sisteminin yeşil alan sisteminden daha geniş bir kavram olduğu görülmüştür (Hoşgör, 2005).

Kent dokusunun temel öğelerinden biri olan açık alanlar, yapıların dışında kalan açıklıklar olarak tanımlanabilir (Tufanoğlu, 1998). Açık alanlar; gerek belirli bir arazi kullanım özelliğine sahip (tarım, orman, funda, göl vb.), gerekse belirli işlevlere cevap veren (park, bahçe, meydan, gezinti yeri vb.) kent içindeki veya dışındaki inşa edilmemiş boş alanlardır. Eğer açık alanları işlevsel açıdan ele alırsak; boş alanları inşa edilmemiş alanlar, yeşil alanları ise fiziki yönden açık olmayan fakat işlevleri yönünden açık olan alanlar olarak kavrayabiliriz (Yıldızcı, 1982).

Genel anlamıyla açık alanlar, insanın yaşantısını sürdürdüğü, kapalı mekanların dışında kapalı mekanların dışında kalan alanlar veya bir bakıma açık alanlardır. Açık alanlar, özellikle yeşil alanlar, yoğun kentler için insanların nefes alıp verdikleri organları (akciğerleri) olarak kabul edilebilirler (Aksoy, 1994).

İnsanların temiz hava kadar, gezme dinlenme, seyretme ve zevk alma gibi rekreatif ve estetik doğal ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçların karşılanması bakımından da açık alanların önemi büyüktür. Özellikle bina ve insan sayısı bakımından yoğun olan kentlerde, yani doğa ile ilişkilerini kesmiş veya koparmış durumda olan kentlerde açık alanların önemi bir kat daha artmaktadır.

19. yüzyıldan itibaren, kentlerde nüfus ve bina yoğunluğu ile açık alan eksikliği ortaya çıkmaya başlamıştır. Kent insanlarını ve toplumu tehdit eden sağlık koşullarının yetersiz olduğu görülmüştür. Kentin canlı ve cansız elemanları arasındaki dengesizlik, açık yeşil alan ihtiyacını, estetik yönden olduğu kadar, yaya ve araş trafiği yönünden, rekreasyonel amaçlar yönünden de arttırmıştır.

Açık alanlara olan ihtiyaç tarihin her devresinde vardır ve hissedilmiştir. Ancak her döneme ve kültüre ait ihtiyaç dereceleri birbirinden farklı olmuştur. 19. yüzyılda sorun halinde beliren açık alan ihtiyacı, günümüze dek artarak gelmiştir ve bugün, bu ihtiyaç en kritik döneminde bulunmaktadır. Açık alanlar kentin yapısını oluşturan elemanlardan birisidir ve ondan ayrı düşünülemez

Günümüzde, kentte yaşayan insanların, yaş, kültür, meslek, sosyal ve ekonomik durumlarına bağlı olarak gösterdikleri değişik açık alan ihtiyaçları kentlerde farklı türlerde açık alanların doğmasına neden olmaktadır.

Kentlerde açık alanların sınıflandırması da; alanların çeşitli özellikleri (büyüklükleri, fonksiyonları, yararlanma çeşitleri) bakımından farklı şekillerde yapılmıştır.

Açık alanları yeşil açıklıklar olarak ele alan bir sınıflandırma şöyledir.

1) Eğlence Parklar: Çeşitli şehir parkaları, bulvarlar, meydanlar.
2) Öğretici Parklar: Sergiler, fuarlar, hayvanat bahçesi, botanik bahçesi.
3) Oyun ve Spor Alanları: Çeşitli spor alanları, çocuk oyun alanları.

Sağlar (1998) açık alanlarla ilgili çalışmasında, kamusal açık mekanları şu başlılar altında toplamıştır:

1. Kentsel yeşil alanlar: Merkezi park / Kent içi park / mahalle parkı
2. Meydan ve plazalar: Merkezi meydan / Birleşik plaza / Anıt meydanı
3. Pazar yerleri: Üreticiden tüketiciye, semt pazarı (sokak veya otopark mekanında)

4. Sokaklar: Yaya kaldırımları / Yaya ticaret aksları / Ticaret transit aksları (otobüs-tramvay destekli)

5. Oyun alanları: Oyun alanı / Okul bahçesi

6. Toplum bahçesi: Mahallelerdeki özel alanlarda geliştirilen mekanlar

7. Yeşil alanlar: bağlantı dinlenme alanları ve yeşil akslar

8. Günlük alanlar: Sokak köşeleri / Metro girişleri / Merdivenler / Boş alanlar (genellikle çocuk ve gençler tarafından kullanılır)

9. Su kenarları: Sahil, liman, plaj / Irmak, dere kenarı / Göl kıyıları (Coşkun,2003).

Açık alanları kültürel ve doğal alanlar olarak ele alan bir sınıflandırmada şöyledir:

1) Kültürel açık alanlar
    a) Kent dokusundaki işlevsel amaçlı açık alanlar
        - Yollar
        - Meydanlar
        - Otoparklar
    b) Kent dokusundaki işlevsel olmanın yanısıra estetik ve rekreasyonel amaçlı açık alanlar.
        - Topluma açık alanlar
        - Topluma yarı açık alanlar (okul bahçeleri, özel spor klüpleri)
        - Özel açık alanlar (ev bahçeleri, tarım alanları)
2) Doğal açık alanlar
        - Ormanlar
        - Göller

Bu sınıflandırmadan yola çıkarak açık alanları; Genel Açık Alanlar ve Özel Açık Alanlar olarak iki grupta toplamak mümkündür.

A) Genel Alanlar: topluma ait alanlar olup gene toplumun yararlanmasına açık alanlar olarak hizmet götürürler. Halkın tümünün açık alanlardan yararlandığı genel açık alanlar ve halkın bazı kesiminin yararlandığı özel açık alanlardır.

- Su yüzeyleri ve kıyıları (deniz, göl, gölet, akarsu)
- Ormanlar (işletme, park ve av ormanları)

- Korular (koruluklar, şehir ormanları veya korulukları)
- Parklar (şehir, kasaba, semt ve mahalle parkları)
- Çayırlıklar, yeşil yamaçlar, manzara seyir noktaları
- Genel bahçeler (botanik bahçeleri, arberetum, hayvanat bahçeleri, gazino ve restoran bahçeleri)
- Mezarlıklar
- Sergi parkları
- Meydanlar
- Çocuk oyun bahçeleri
- Spor alanları
- Okul bahçeleri, okul oyun ve spor alanları
- Yeşil kuşaklar ve perdeler
- Hastane, tarihi saray ve müze bahçeleri
- Hava alanları, tren, otobüs terminal alanları
- Açık hava tiyatroları, konser yerleri, arenalar
- Taşıt park yerleri

B) Özel Alanlar: Toplumun yararlanamadığı, özel kişi ve kuruluşların yararlandığı özel açık alanlardır.

- Mesken bahçeleri (ev, köşk, yalı, yazlık vb.)
- Özel koruluklar (özel avlanma alanları)
- Tarımsal kültür alanları (meyve, sebze, çiçek bahçeleri ve fidanlıklar)
- Klüp ve benzeri kuruluşlara ait bahçeler
- Koloni bahçeleri (fabrika, toplu iş yerleri, kışla bahçeleri)
- Askeri bölgedeki açık alanlar (garnizon bahçeleri) (Pamay,1978).

Doğal ve işlenmiş çevre olarak sınıflandırılması;

1) Doğal Alanlar

a) Ormanlar

b) Göller

c) Ulusal parklar

2) İşlenmiş Çevreler

a) Kent dokusundaki işlevsel amaçlı alanlar

- yollar
- meydanlar
- otoparklar

b) Kent dokusu yanında işlevsel olmanın yanısıra estetik ve rekreasyon amaçlı açık alanlar.

- Topluma açık alanlar
- Topluma yarı açık alanlar
- Daireler işyerleri ve çevrelerine ait bahçeler
- Tarihi bina, mabet ve çevrelerine ait bahçeler
- Hastane ve kür yerlerine ait bahçeler
- Okul bahçeleri
- Spor klüplerine ait bahçeler

c) Özel açık alanlar

- Ev bahçeleri
- Tarımsal alanlar

Kullanılışa göre sınıflandırılması;

1) Kullanım amacına göre

- Hijyenik
- Dekoratif yeşil

2) Kullanıcının serbestlik derecesine göre

- Toplumun kullandığı genel serbest alanlar
- Toplumun kullandığı özel serbest alanlar

- Özel şahısların kullandığı, toplumun yararlanamadığı özel serbest alanlar

3) Alanın kullanım özelliğine göre

- Jeofiziksel (arazi, su, vejetasyon) sahalar
- Büyük açık alanlar (resmi sahalar, mezarlıklar, rezerv alanları, parklar, golf sahaları, hava ve helikopter sahaları)
- Tarım arazileri
- Sirkülasyon sahaları
- Küçük açık alanlar (çarşı, büyük meydan, küçük meydan, ikamet sahaları)
- Yardımcı sahalar (bina girişleri, dekoratif yeşil sahalar)
- Çeşitli sahalar (otopark, bakış noktaları, görsel doğal estetik alanlar) (Karalı,2001)

Kentsel gelişme hiyerarşisi içinde, farklı ölçeklerdeki açık alanlar şu şekilde gruplandırılabilir.

1) Sokak düzeyinde açık alanlar

- Bina aralarında kalan alanlar
- Sokaklar, meydanlar, küçük oyun sahaları

2) küçük nüfuslu yerleşmelerde;

- İlkokul ünitesinde okul oyun alanları, küçük park (4 ha'dan az)
- Semt ünitelerinde (belediye alanlarında) parklar, oyun yerleri (4ha)

3) Şehir ünitesinde;

- Parklar (4-40 ha)
- Golf sahaları
- Koruma altındaki doğal alanlar
- Göller ve ırmaklar

4) bölgede;

- Metropoliten alanda
    - Park (400 ha'dan büyük)
    - Su toplama havzaları
    - Geniş koruma alanları (Ormanlar)

- Çiftlikler

- Megapolis' te
  - Kıyı şeritleri (okyanus, deniz, akarsu)
  - Dağlık araziler, yaylalar, ovalar

Açık alanlarla ilgili genel bir sınıflandırma şöyledir.

1) Düzenlenmiş yaya alanları;

- Parklar ve rekreasyon alanları
- Açık spor alanları
- Çocuk bahçeleri
- Tarihsel bahçeler
- Hayvanat bahçeleri, fuar, lunapark, piknik alanları

2) alışveriş alanları

- çarşı, ticaret merkezi ve iş merkezi
- Pazar yerleri

3) Geçiş alanları;

- Yollar
- Otopark alanları

4) bölgeler

- Meydanlar
- Açık hava, müze ve tiyatroları
- Mezarlıklar
- Akarsu, göl, deniz kıyıları

5) Diğer kentsel alanlar

- bahçeler, konut bahçeleri
- boş alanlar
- yapılanma sürecinde olan alanlar

(Bakan, 1987) .

Tablo 2.2: Kentsel Açık ve Yeşil Alanlar Tipolojisi (Hoşgör, 2005)

	AÇIK ALAN ALT BİRİMLERİ	UYGUN TİPOLOJİ ÖRNEKLERİ (Açık Alan Stratejileri ve Planlama Önerileri İçin)	DETAYLI SINIFLANDIRMA (Kentsel Açık Alan Çalışmaları ve Akademik Araştırmalar için)
Kentsel Açık Alanlar	**Yeşil Alanlar**	**Park ve Bahçeler**	Kentsel Parklar Bölge Parkları Formal Bahçeler (peyzajı düzenlenmiş alanlar da dahil)
		Çocuklar ve Gençler İçin Spor Alanları	Oyun Alanları Paten Parkları Açık Alan Basketbol Sahaları Tırmanma Alanları (gençler için)
		Dönemlik Kullanılan Alanlar (Çoğunlukla kullanılan, fakat çok gerekli olmayan)	İnfomal Rekreasyon Alanları Toplu Konut Bahçeleri Ev Bahçeleri Kırsal Alandaki Yeşil Alanlar İkinci Derecede Önemli Olan Diğer Yeşil Alanlar
		Açık Hava Spor Alanları (Yapay ve Doğal)	Tenis Kortları Bowling Alanları Yapay Spor Alanları Golf Alanları Atletizm Sahaları Okul Oyun Alanları Diğer Kurumsal Oyun Alanları Diğer Dış Mekan Spor Alanları
		Kamu Bahçeleri ve Tarımsal Alanlar	Kamu Bahçeleri Tarımsal Alanlar
		Mezarlıklar ve Dini Alanlardaki Bahçeler	Mezarlıklar Dini Alanlardaki Bahçeler
		Doğal ve yarı doğal kentsel yeşil alanlar (Ağaçlık alan ve ormanlar da dahil)	Ağaçlık Alanlar (Konifer, Yapraklı Ağaç ve Çalılar) Çimenlik Alanlar Ve Meralar Sulak Alanlar (Bataklıklar) Hareketli Su Alanları Çöplük Alanlar Çıplak Kayalık Alanlar
		Yeşil Koridorlar	Nehir ve Kanal Kıyıları Yol Ve Demiryolu Koridorları Bisiklet Yolları Yaya Yolları Patikalar
	Kamusal Alanlar	**Kamusal Alanlar**	Sahil bandı Kamusal meydanlar Alışveriş meydanları Yayalaştırılmış caddeler Diğer yaya mekanları

2.2.2. Açık Alanların İşlevleri

Şehir içi, kenarı ve yakınındaki veya bölgedeki açık alanlar, rekreatif, sportif, estetik, ve koruyu karakterlerde olan fonksiyonlarını, bazen tek tek çoğunlukla birkaçı bir arada, bir sistem içinde yerine getirirler.

Açık Alanlar;

a) Kentin fiziksel dengesini sağlar.

b) Kent içi insan ve bina yoğunluğunun artmasına engel olur.

c) Çevreye yayılma eğilimi gösteren kent dışı yerleşmelerin kontrol altında ve dengede tutulmasına yardımcı olur.

d) Şehir içindeki insanlarla kitleler arasındaki ölçüyü dengeler.

Açık alanlar; şehirlerin monoton, geometrik yapılarını, bunların kuruluğunu hafifletmede, onlara canlılık vermede, yapı kitlelerinin yumuşak bir anlam kazanmasında ve bu kitlelerin birbirine organik bağlanmasında, önemli fonksiyonlara sahiptir.

Şehir içindeki sıkışık araç trafiği, toplu ve dağınık açık alanlar sayesinde ferahlık kazanmaktadır. Açık alanlar şehir insanın, araçlarının çıkardığı egzoz gazı ve gürültüsünden yer yer uzaklaşmasını sağlar.

Kent içindeki açık alanlar, kent halkının günlük ve haftalık rekreasyon ihtiyaçlarını gidermede önemli fonksiyonu vardır. Açık alanların rekreasyon hizmetlerinin kent insanın çeşitli yaş gruplarının yapılarına, özelliklerine ve arzularına uygun düşecek şekilde ayrı ayrı veya toplu olarak cevap vermesi istenmektedir. Bu bakımdan açık alanlardan beklenen fonksiyonların planlamada çok iyi tanımlanması gerekir.

Açık alanların, bu hizmetleri yerine getirirken, aktivite cinsine göre ve aktiviteye katılacak insanlar için yeterli genişlikte, sayıda ve kuruluşta; hizmet ettikleri insan gruplarının ikamet ettikleri bölgelere (mahalle, semt vb.) yakın yani ulaşılabilir olmaları gereklidir.

Aktif ve pasif rekreasyon bakımından ve yaş gruplarına göre açık alanlarının, özellikler insan ve bina yoğunluğunun fazla arazi değerinin yüksek olduğu kesimlerinde, yılın her mevsiminde ve çok yönlü olarak hizmet görmeleri de istenmektedir.

Açık alanlar, kente bütünlük bakımından, genel bir karakter vermeli, kent halkını bir araya getirebilmeli, mahalle ve semtlere tanımlayıcı özellikler kazandırmalıdır. Özel karakterler taşıyan açık alanlar, kentin bütünü içinde organik bir yapı göstermelidir.

Açık alanların kurulması, ekolojik, klimatik, topografik koşullara uygun bir düzen içinde olmalıdır (Pamay,1978).

Açık alanların dağılım ve yerleşim ölçütleri çeşitli etkenlere bağlıdır. Bu etkenlerden başlıcaları aşağıdaki gibidir;

- Günlük ve haftalık kullanımdaki açık alanların yerleşimini ve önem derecelerini belirleyen, şimdiki ve gelecekteki kentsel yapı,
- Çeşitli ulaşım araçlarıyla erişebilirlik ve trafik akıcılığı,
- Geniş kapsamlı bir kamu altyapısının yada bu gibi altyapıları sağlamak üzere göreli olanakların varlığı,
- Doğal ve insan kökenli olarak var olan kaynakların geliştirilmesi ve bütünleştirilmesi,
- Halen gerilme halinde olan alanların tekrar yaşama kavuşturulması.(Atalık, 1984).

Açık alanların işlevlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

1) kent açık alanlarının en önemli işlevlerinden birisi rekreasyon hareketlerine olanak vermesidir. Açık alanlar, büyüyen kentin artan gereksinimlerinden, spor, eğlence ve dinlenme ile ilgili donatımları gerçekleştirebilecekleri yerlerdir. Ayrıca kent insanına bir doğa ve peyzaj kaynağı sunmaktadır.
2) Açık alanlar ekolojik ve özelliklede mikroklimatik yönden olumlu etki yapmaktadırlar.
3) Dikkat çekici bölgelerde, ormanların devamlılığını sağlamaktadırlar.
4) Kent yakınındaki tarımsal üretime olanak vermektedirler.
5) Kent doğa kontrastını veren parçalı kent kuruluşuna olanak vermektedir.
6) Yerleşme bölgelerinin ulaşım kolaylığı ve alt yapı tesisi için bir rezerv işlevi görmektedir.
7) Şimdiden belirlenemeyen gelecek zamanlardaki gereksinimler için doğal rezerv işlevi görmektedir.
8) Kent-doğa temasını büyütme işlevini yerine getirmektedir.
9) Kentin aşırı büyümesine karşı, yeterli büyüklük ve sayıdaki açık alanların varlığı, çeşitli donatımlarla kentin gereksinimine cevap vererek kentte doğacak arsa fiyatlarındaki artış üzerine olumlu etkisi oalcaktır (Yıldızcı, 1982).

Bu nedenle açık alanlara, büyük kentlerin solunum organı, akciğerleri gözüyle bakılmaktadır.

Açık alan sistemleri çeşitli ölçeklerde görülmektedir.

- Sokak ölçeğindeki açık alanlar, kentsel eylemler ve yapılarla doğrudan bağlantılıdır. Genellikle arsa sahiplerinin, arsalarından hem yatay, hem de düşey olarak yararlanmak eğiliminde olması nedeniyle, yapı yoğunluğunun artması açık alanların azalmasına yol açmaktadır.
- Komşuluk ve semt ünitesi düzeyindeki açık alanlar genellikle eğlence ve dinlenmeye yöneliktir.
- Kent düzeyindeki açık alanlar koruma işlevini yüklendikleri gibi, kentin dokusunu da etkilemektedirler
- Bölge ölçeğindeki açık alanlar ise bir anlamda kırsal alanların uzantısını oluşturmaktadırlar (Aksoy,1994).

2.2.3. Kentsel Yeşil Alan Kavramı

Yeşil alan; yerleşim alanlarının barınma, çalışma, hizmetler dışında kalan bölümlerinin, insanın rekreatif amaçlı etkinliklerinin bir kısmını gerçekleştirdikleri, kent yönetimince düzenlenmiş, gezme dinlenme, eğlence ve boş zamanları değerlendirme amaçlı ayrılmış ağaçlandırılmış, kentin ortak kullandığı doğa alanlarıdır. Bu alanlar ayrıca fonksiyon alanları içinde de yer alabilirler. Yapılar arasında kalan ulaşım güzergahlarında yer alan, en küçük yeşil eleman olan ağaçtan ormana kadar, yeşil örtü ile ilgili tüm doğa elemanları bu tanım içinde yer almaktadır(Dil, 2004).

Yeşil alanlar, kentin içinde yer alan, rekreasyon, peyzaj ve hidroloji gibi işlevler gören, ormanlar, korular, çeşitli büyüklük ve işlevdeki parklar, mezarlıklar, refüjler ve bina bahçeleri gibi, canlı (ağaç, ağaççık, çalı, yer örtücü gibi) ve cansız (yollar, su elemanı, kent mobilyaları gibi) elemanlardan oluşan alanlardır (Pamay, 1978).

Yeşil alanlar, kentsel alanlarda insanların dinlenmeleri, gezinmeleri, çeşitli rekreasyon faaliyetlerini gerçekleştirmeleri ve doğaya yaklaşımlarının sağlanması amacıyla, kent yönetimlerince düzenlenen, ortak kullanım alanları olarak da tanımlanabilir (Keleş, 1979).

2.2.4. Yeşil Alanların İşlevleri

Yeşil alanların, kentsel yerleşmeler ve kent insanı üzerine boş zamanları değerlendirme, ruhsal ve bedensel sağlık açısından ve estetik yönden birçok olumlu katkıları bulunmaktadır (Çentirer, 1979). İnsanların, yeşil alana ihtiyacı, yeşil

alanların psikolojik ve fiziksel faydaları, çeşitli gözlem ve araştırmalarla ortaya konulmuştur(Çetiner, 1991).

Kent içerisindeki ve dışındaki yeşil alanların, boyutlarına, kent merkezlerine olan uzaklıklarına, arazi kullanım özelliklerine, arazi yapısına, şekillerine, jeolojik ve hidrolojik özelliklerine göre farklılıklar gösteren çeşitli işlevleri vardır (Yıldızcı, 1982).

Bu işlevler, ekolojik işlevler, fiziksel işlevler, rekreasyon işlevleri, toplumsal işlevler, ve psikolojik işlevler olmak üzere, beş ana grupta incelenebilir (Kısar, 2004).

2.2.4.1. Yeşil Alanların Ekolojik İşlevleri

Yeşil alanların, ekolojik ve mikroklimatik yönlerden, kent yaşantısına olumlu katkıları olmaktadır (Yıldızcı,1982). Özellikle de sıcaklık üzerinde olumlu etkileri vardır. Yapılaşmanın yoğun olduğu yerlerde ısınan hava ile geniş yeşil mekanlardaki serin hava arasında bir hava sirkülasyonu oluşur ve bu sayede kentin ısısı dengelenmiş olur. Kentteki sıcaklık açısından vejetasyonun büyük önemi vardır. Yeşil doku meydanların ısısında ölçülebilir derecede değişiklik yapar (Dil, 2004).

Yeşil alanlar, havayı kirleten zehirli toz ve gazları absorbe ederek kentsel alanların hava kalitesini düzenler ve iyileştirir (Kısar, 2004). Bitkilerin doğru şekilde kullanımıyla, rüzgarın filtre edilmesi yada yönünün değiştirilmesi suretiyle, rüzgarın kent hayatı üzerindeki etkileri düzenlenebilir (Yıldızcı, 1978). Bitkilerin gürültüyü azaltma etkilerinden yararlanarak, gürültünün olumsuz etkileri azaltılabilir (Eruz, 1988).

Yeşil alanlar çok sayıda bitki ve hayvan türü için yaşam mekanı oluştururlar ve bu nedenle de büyük öneme sahiptirler. Yerleşim bölgelerinde koruma altına alınan yerlerde, hayvanların buralara göç etmesiyle yaşamlarını sürdürmeleri mümkün olmaktadır (Dil, 2004).

2.2.4.2. Yeşil Alanların Fiziksel İşlevleri

Yeşil alanlar, farklı arazi kullanımlarının geçerli olduğu bölgeler arasında yer alarak fiziksel bir sınırlayıcı ve bağlayıcı vazifesi görür. Yeşil alanların kent içerisindeki dengeli dağılımı, yapı ve nüfus yoğunluğunu düzenler, kentin gelişimini sınırlar ve yönlendirir. Bitkilerin renk ve dokularının yaratığı görsel etki, kent mimarisindeki monotonluğu kırar ve kente estetik bir değer kazandırır (Kısar, 2004). Yeşil alanlar, kentsel yerleşmelerin doğal özelliklerini ortaya çıkarır ve korur, yapı kontrolüne ve dolayısıyla yapı yoğunluğuna yön verir (Çetiner, 1991).

Yeşil alanlar, arazi kullanım planlaması açısından; bölünme, sirkülasyon, biyoklimatik ve hijyenik yönden iyileştirme ve koruma, kenti biçimlendirme ve estetik değer kazandırma, yaşantı değerini artırma, rekreasyon olanağı yaratma gibi kullanıcıya dönük kullanım alanı yaratma fonksiyonlarından dolayı oldukça büyük değer taşımaktadır (Dil, 2004).

Her kentin gelişim ve temelini oluşturan belirleyici faktör peyzajıdır. Kentin çekiciliği, doğal elemanlar ile yapay elemanlar arasındaki ilişkiye dayanmaktadır.

Kent parkları bir kente estetik yönden hizmet eder. Özellikle içindeki ağaçların hacimli yeşil dokusuyla kentin kuruluğunu gideren, kente canlılık veren, renk kazandıran bir estetik varlık olarak değer taşırlar (Albayrak, 2000).

2.2.4.3. Yeşil Alanların Rekreasyon İşlevleri

Rekreasyon, günlük yaşamın sıkıcı, disiplinli, tekdüze geçen çalışmalarının ardından, yıpranan vücutların ve zihinlerin yenilenmesini sağlamak, yeniden enerji kazanmak amacıyla, insanın sevdiği ilgi duyduğu işlerle uğraşması olarak tanımlanabilir (Kısar, 2004). Yeşil alanlar, rekreasyon ihtiyacının karşılanması amacıyla, kent halkına spor, eğlence, dinlenme ve doğaya yakınlaşma olanakları sunar (Yıldızcı, 1982). Rekreasyon ihtiyacının gereğince karşılanarak bedensel ve zihinsel yenilenmenin sağlanması, daha verimli çalışma ortamının oluşmasını sağlar (Kısar, 2004).

Kentsel yeşil ve açık alanlar insanların günlük rahatlama alanlarıdır. Kent sakinlerinin günlük ve haftalık rekreasyon ihtiyacını giderebilecek, içinde pasif ve aktif rekreaktif alanları barındıran alanlardır. Bu yeşil alanlar içinde gerçekleşen rekreasyon işlevi kent sakinini psikolojik ve fizyolojik yönden daha sağlıklı hale getirmektedir. İnsanların eylemli ve eylemsiz rekreasyonu için bütün olanakları hazırlar (Dil,2004).

2.2.4.4. Yeşil Alanların Toplumsal İşlevleri

Yeşil alanlar, kent halkının ortak amaçlar için bir araya gelmesini sağlayan ortak kullanım alanlarıdır. Ortak faaliyetlere katılma ve aynı mekanı paylaşma, sosyal ilişkilerin gelişmesini sağlar. Yeşil alanlarda yaşanan ortak deneyimler bireylerin aidiyet ve sahiplenme duygularının gelişimini sağlar. Aidiyet ve sahiplenme duygularının gelişmesi ise toplumların kentlileşme sürecini olumlu yönde etkiler (Kısar, 2004).

2.2.4.5. Yeşil Alanların Psikolojik İşlevleri

Yeşil alanlarda sürdürülen faaliyetler ve doğayla yakınlaşarak yaşanan deneyimler, ruhsal dinlenme sağlar. Doğayla ilişki kurmak, kentsel yapı altında ezilen bireylerin, doğa içerisinde, insan ölçeğiyle buluşarak dinlenmesini sağlar (Pamay, 1978).

2.2.5. Yeşil Alanların Sınıflandırılması

Yeşil alanlar, işlevleri büyüklükleri açısından belirli bir hiyerarşiyi takip eder ve kent dokusuna paralel olarak gelişerek yeşil sistemi oluşturur.

Yeşil alan gereksinimleri, insan topluluklarının yaş, kültür, meslek, sosyal ve ekonomik durumlarına bağlı olarak, farklılıklar göstermektedirler. Çeşitli insan gruplarının değişik türdeki yeşil alan gereksinimleri, kentlerde, çeşitli tiplerde yeşil alanların doğmasına neden olmuştur (Yıldızcı, 1982).

Çeşitli kriterlere göre sınıflandırmalar yapılan yeşil alanlar genel anlamda Kent içindeki yeşil alan tipleri ve doğal yeşil alanlar olarak ayrılmaktadır. Kent ve bölge içinde yeşil alanların oluşturulması, belirlenen ölçeğe göre bir tür hiyerarşi içinde belirlenmektedir. Bu hiyerarşinin oluşmasında ana etken ölçek, alan, nüfus, gereksinimler ve yoğunluktur. Hiyerarşi, yapılan sınıflandırmaların belirlenen ölçekte hangi miktarlarda ve hangi kademelenme çerçevesinde yer alacağını gösteren bir sistemdir.

Yeşil alanlarda; konum, kademelenme, fonksiyonlar, büyüklük gibi kriterlere göre yeşil alan sınıflandırmaları şu şekildedir: (Çetiner, 1991)

1- Konum olarak yapılan sınıflandırma;

a) Yerleşme içi yeşil alanlar;

-Şehir parkaları,

-Mahalle parkları,

-Mezarlıklar,

-Fidanlıklar,

-Spor alanları,

-Oyun yerleri,

-Ev bahçeleri,

-Çocuk bahçeleri,

-Çeşitli işlev alanlarının

arasında yer alan boşluklar

b) Yerleşme dışı yeşil alanlar

- Ormanlar,
- Koruluklar,
- Bölgesel parklar,
- Botanik bahçeleri,
- Hayvanat bahçeleri,
- Mesire yerleri,
- Piknik alanları,
- Golf, dağcılık, okçuluk gibi spor alanları

2- Yeşil alanlarda değişik kullanımlara ilişkin yapılan sınıflandırma;

a) Dinlenme alanları;

- Büyük ağaçlık alanlar,
- Parklar,

b) Spor alanları;

- Antrenman alanları,
- Stadyumlar,
- Açık ve kapalı spor salonları,
- Kapalı salon,
- Yüzme havuzları,
- Dağcılık,
- At yarışı vb.

c) Oyun yerleri

- 0-3 yaş arasındaki çocuklara kum havuzları,
- 3-6 yaş arasındaki çocuklara oyun yerleri,
- 7-12 yaş arasındaki çocuklara aletli oyun,
- 13-18 yaş arasındaki gençler için spor alanları.

3- Fonksiyonlar yönünden yeşil donatım türlerinin sınıflandırması;

a) Aktif Alanlar; toza, dumana karşı koruyucu erozyona karşı önleyici görevi olan alanlardır. Bu alanlar doğrudan rekreaktif ihtiyacı karşılayan;

- Çocuk oyun alanları,
- Komşuluk parkı,
- Mahalle parkı,
- Semt parkı,
- Kent parkı,
- Bölge parkı, gibi alanlardır.

b) Pasif Alanlar; süs elemanı olarak kullanılan, kent dokusu ile doğal doku arasında ilişki kuran;

- Ağaçlık alanlar,
- Mesire alanları,
- Eğlence yerleri,
- Mezarlıklar,
- Refüjler, gibi alanlardır.

Kentsel alanda belli nüfusa sahip olan alanlarda, niteliklerine göre yeterli yeşil alan miktarı ve ölçeği ilgili kurumlarca belirlenmiştir. Bu belirtilen nüfusa göre gerekli yeşil alanlar yapılan ölçeksel ayırım “Hiyerarşi” kavramı içinde ele alınacaktır. Farklı ölçeklerde belirlenen “Hiyerarşi” kavramına göre yeşil alanlar

a) Bina ünitesi düzeyinde yeşil alan;

- Bina düzeyinde,
- Ön, yan ve arka bahçe,

b) İlköğretim düzeyinde yeşil alan;

- Yapı adası düzeyinde,
- Çocuk oyun bahçeleri,

c) Mahalle ve Semt ünitesi düzeyinde yeşil alan;

- Mahalle parkları,
- Spor alanları,
- Semt parkları,
- Meydanlar,

d) Kent ünitesi düzeyinde yeşil alan;

- Şehir parkı,
- Kent ormanı,
- Fuar ve sergi alanı,
- Kıyı düzenlemeleri,
- Spor alanları,
- Hayvanat bahçeleri,
- Botanik bahçeleri,
- Kent içi yollar,
- Mezarlıklar,

e) Bölge ölçeğinde yeşil alan;

- Bölge parkları,
- Orman içi rekreasyon alanları,
- Milli parklar,

Olarak sınıflandırılabilir (Yıldızcı, 1982).

3. MEZARLIK KAVRAMI VE MEZARLIKLARIN PLANLAMA KRİTERLERİ

3.1. Mezarlık Kavramı

Ölüm tıbbi olarak, fiziksel varoluşun sonu olarak tanımlanır. Bu son, ilk olarak; kalbin etkin atışının duruşu ikincil olarak; kanın pompalanmasının ve solunumun sonlanması ve son olarak da organ ve dokulardaki oksijensiz ortamın sonucu geri dönülmez zararın gerçekleşmesi şeklinde oluşur.

Ölüm kavramı en büyük evrensel gerçekliktir. Tüm ruhsal arayışların, sanatın, bilimin, tıbbın, savaşların, toplumların ve insanların en önemli korkularının altında ölüm yatar. Tarih boyunca tüm kültürel değerler ve sosyal süreçlerde merkezi oluşturmuştur (Cömertler, 2001).

Ancak tarih boyunca tüm kültürlerin ölüm karşısındaki ortak inançları, ölümün yalnızca biyolojik aktiviteler sonucunda gelişen bir son olmadığıdır. Özellikle dinlerin de etkisiyle ölüm, bir yaşam biçiminden başka bir boyuta geçiş, ya da bir anlamda yolculuk olarak görülmüştür (Uslu,1997). Bu bağlamda ruh ölüm sonucunda yok olmaz sonsuza kadar varolur. En ilkel dinden, en gelişmişine ölümsüzlüğün özünde "ruh" yatar ve ölüm karşısında insanlığın en büyük arzusu "ölümsüzlük" olmuştur (Cömertler, 2001). Bu inanç doğrultusunda, insanoğlu ölülerine yolculukları sırasında barınabilecekleri geçici konaklama yerleri inşa etmişlerdir. Böylece mezar ve mezarlılar oluşmuştur.

Mezar ve mezarlıklar, toplumların inançları ve ölüm arasındaki ilişkiyi yansıtan mekanlardır.

Mezarlıklar, yaşam fonksiyonlarını tamamı ile yitirmiş organ ve kadavraların toprak içinde mikroorganizmalarca parçalanacağı, çevre sağlığına zarar vermeyecek şekilde uygun derinlikte, yasal ve dini kurallara uygun ölünün defin yerini belirten, üzeri kapatılmış çözülme odacıklarının toplu şekilde bulunduğu yerler şeklinde tanımlanabilir (Uslu,1997).

Mezarlık sözcüğünün farklı dillerdeki anlamı incelendiğinde, kültürlerin ölüm karşısındaki tutumları hakkında fikir sahibi olabilmek mümkündür. Örneğin, İngilizce'deki "cemetery" (mezarlık) sözcüğü, eski Yunanca "uyku mekanı"

anlamına gelen "koimeterion" sözcüğünden türetilmiştir. Ölü insan bedeni, mezara uyuyormuş gibi bir durumda yerleştirildiğinden bu kavram kullanılmıştır. Almanca'da mezarlık için kullanılan, "Friedhof" sözcüğü ise "huzur yeri" anlamına gelmektedir(Aktan, 1999). Osmanlıca'da "mezar" sözcüğü "ziyaret" ve "mezaristan" ise ziyaret yeri anlamındadır (Uslu, 1997).

Mezarlıklar adeta eşsiz birer kütüphanedir ve mezarlıktaki her mezar eşsiz birer kitabın sonunu simgelemektedir. Genetik bilimcilere göre mezarlıklar; sosyal farklılıkların, çiçek sıtma gibi salgın hastalıkların, ölü doğumların, bebek ölümlerinin, iklim koşullarına bağlı afetlerin, etnik ilişkilerin gizemli tarihini sergilemektedirler. Mezarlıklar; sınıf, para ve aile açısından toplumdaki sosyal farklıların gözlenebileceği yerlerdir. Aileleri bir arada gömülmelerinden, kaza kurbanlarını utanç verici toplu mezarlardan, intihar edenleri ve ateistleri ise kutsal çit arkasındaki mezarlardan anlamak mümkün(Aktan, 1999).

Günümüzde mezarlıklar, "ölüler kenti" olarak bilinse de bu yetersizdir. Mezarlıklar geleneksel düşüncenin aksine yaşayan mekanlardır. Mezarlıklar, aramızdan ayrılanları barındırdığı gibi, derin felsefi ve dini yönler içermesinin dışında fiziksel anlamda da önemli kentsel yeşil alanlardır. Dini düşünce ve yasaklar nedeniyle, mezarlıkta yer alan yeşil dokunun, diğer kentsel yeşil alanlara göre ayrı bir dokunulmazlığı bulunmaktadır ve bu nedenle; diğer yeşil alanlar, kısa sürede yapılara dönüşebildiği halde, mezarlıklar uzun süre farklı bir kullanım biçimine direnebilmektedirler (Uslu, 1997).

Hemen tüm mezarlıklar sahip oldukları yoğun bitki örtüsüyle çevrelerinden farklı olan ve işlevsel yeşil alanların arttırılamadığı hatta oransal olarak giderek azaldığı kentlerde önemleri giderek çoğalan geniş yeşil alanlardır. Hijyenik ve dinsel işlevleri yanında ekolojik, kültürel ve rekreasyonel birçok işlevi bulunmaktadır. Mezarlıkların bu özelliklerini yıllar önce fark eden gelişmiş ülke plancıları, bu mekanları yeniden düzenleme yoluna giderek, asıl işlevleri yanında pasif hatta aktif rekreasyon olanakları sunan (ABD örneklerinde olduğu gibi) alanlar haline getirmişlerdir. Böylece kent içinde kalan mezarlıklara kıymetli arazileri tüketen gereksiz alanlar olarak bakılmaktan vazgeçilmiş ve eski mezarlıkların korunması yolunda ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir (Özkan ve diğ. 1996).

Mezarlıklar bugünün anlayışına göre sadece ölülerin bulunduğu bir alan olarak değil, halkın dinlenmesine,yeşil alan gereksinimi sağlamasına yarayan birer park olarak kabul edilmektedir. Avrupa'daki pek çok ülke kent sınırları içinde kalmış veya yakınındaki mezarlıklara ölü gömülmesini yasaklamış ve bu sahaları bakımlı yeşillikleri ile halkın dinlenmesine ayırarak, park olarak kullanıma açmıştır (Gönen, 1992).

Mezarlıkların doğuşu, biçimlenmesi ve gelişimi, toplumların inançları gelenek ve alışkanlıkları, nüfus artışı, hijyen ve sosyal gereksinimleri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Biçimlenme süreci incelenirken, öncelikle toplumun ölü gömme ve mezar geleneğinin tanımlanması gerekir.

Toplumların ölüm karşısındaki inançları, korkuları mezar ve mezarlık geleneğini biçimlendiren en önemli etmendir. En etkili kural koyucu inanç ise, kuşkusuz dini inançtır (Uslu, 1997).

3.1.1. Tarihi Süreç İçerisinde Mezarlıklar

3.1.1.1. Mezarlıkların Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Ölüyü yok etme amacına yönelik olarak mezar yönteminin ilk kez nerede ve ne zaman ortaya çıktığı bilinmemekle beraber, insanların yerleşik yaşama geçtikleri döneme kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğu tahmin edilmektedir. Bu yöntemin dışında ölüyü yakma, yırtıcı hayvanların yemesi için yükseklere bırakma, denize bırakma gibi yöntemler bulunmasına rağmen, bunlar hiçbir dönemde mezara gömme yöntemi kadar yaygınlık kazanmamıştır (Özkan ve diğ. 1996).

Mezarlıkların doğuşu, biçimlenmesi ve gelişimi, toplumların inançları, gelenek ve alışkanlıkları, nüfus artışı, hijyen ve sosyal gereksinimler doğrultusunda gerçekleşmiştir. İnsanlık tarihinde mezar ve ölüyü gömmek önemli bir gelenek halinde devam etmiştir. Bu geleneklerin oluşmasında en önemli rolü hiç kuşkusuz "din "oynamıştır. Bunun yanında her toplumun kendine özgü gelenekleri ve görenekleri, dini inançlarıyla birleşerek bir mezar kültürünü oluşturmuştur. Dolayısıyla her toplumda kendi motifleriyle, belirli bir mimari anlayışı yansıtan mezar yapıları doğmuştur (Aktan, 1999).

Bronowoski' ye (1975) göre; ilk toplumda ölü, yaşama mekanı olan mağaraların içine gömülmüştür. Eski taş döneminde ise ölüler kırmızı renge boyanarak 75 cm derinliğindeki çukurlara dizleri çenelerine gelecek şekilde bebeğin ana rahmindeki konumunu hatırlatır biçimde konulmuştur. Ölüler ölümden sonrada yaşamın olduğunu anlatmak amacıyla, yaşam rengi olan kırmızıya boyanmışlardı. (Uslu, 1997).

Daha sonraları ölü, yerleşim yerleri dışında ya doğrudan ya da daha sonraları yakılarak toprağa gömülmüştür. Doğrudan gömü, moloz taştan yapılmış basit mezarlar yanında, pişmiş toprak küp mezarlara, mermer veya seramik lahitlere yapılmıştır. Ayrıca, adeta bir tapınağı andıran anıtsal mezarlar, kayaların oyulmasıyla küçük bir tepe görünümü kazanmış tümülüs (yığma mezarlar) gibi

farklı tip ve biçimlerde mezarlar kullanılmıştır. Lahit mezar odalarına, ölüyle birlikte giyim eşyaları ve yiyecekler de gömülürmüş. Bu tür gömüde özellikle ölümden sonra yaşamın olduğu inancı etkili olmuştur. İlk çağlarda görülen gömü biçimleri zaman içerisinde dini inançlar, gelenek-görenek, sosyo-kültürel yapı gibi etmenlerle değişmiştir.

Her dilin getirdiği kurallar ve inançlar çerçevesinde, ölüler farklı yöntemlerle toprağa gömülmektedirler (Odabaş, 1992).

Mezarlıklar insanların toplu halde yaşamaya başlamalarından sonra ortaya çıkmış; ölüleri gömmek için yer arama ihtiyacıyla doğmuştur. İnsanların öldükten sonra gömüldükleri mezarlıklara daima büyük önem verilmiştir.

Tarihi süreç içerisinde Totemizm, Animizm, gibi en ilkel dinlerden başlamak üzere, Budizm, Hinduizm, Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlıkta; farklı ibadet ve tapınma kuralları, farklı istek ve yasalar olmakla birlikte, esas olan ruhun ölmezliğidir. Eski mısırlılarda, ölümden sonra yaşam olduğu inancı, mezarlarda kullanılan hiyeroglifler ve resimler üzerine yönlendirici olmuştur. Ölü bedenin düşmanlar tarafından parçalanmaması ve zarar görmemesi düşüncesiyle de piramitler inşa etmişlerdir (Uslu,1997).

Tergit' e (1963) göre Mısırlılar, sonsuzluğu anlatması isteğiyle mezar yapılılarında simetriyi, sağlamlığı, sessizliği ve kalıcılığı vurgulamışlar ve yaptıkları tüm mezarların önüne ölülerin ruhları için bahçeler yapmışlardır.

Helenistik devirde ölünün hatırasını yücelten, tapınak olarak anıt mezarlar yapılmıştır. Hindistan'da özellikle ölü yakma töresine göre Ganj Irmağı'nın kutsal sularına atıldığından, pek az mezara rastlanmaktadır (Aktan,1999).

Cote'e (1993) göre Florida'da yapılan araştırmalar sonucunda 7000-8000 yıl önce turbalıkların gömü alanı olarak kullanıldığı saptanmıştır.

Mezarlıklar tarih boyunca bütün toplumlarda büyük önem taşımaktadır. İnsanlar gelecek kuşaklara varlıklarını ispat etmek için sosyal ve ekonomik durumlarına göre öldükten sonra da hatırlanabilecekleri irili ufaklı gösterişli gösterişsiz yapılardan oluşan mezarlıklar bırakmışlardır(Gönen, 1992)

Krallar, devlet adamları ve önemli şahsiyetler için geçmişte yapılan anıt mezarlar, bugün dahi dünya harikaları olarak korunmaktadır. Hindistan'da Karina Kralı'nın eşi için yaptırdığı Tac Mahal, Mısır firavunları için yapılan piramitler bunların en ilginç örnekleridir. Anadolu, Likya Medeniyetleri'nin bugün Fethiye, Dalyan, Pamukkale ve Antalya civarında görülebilen kaya ve oda mezarlıkları, o devirde yalnız önemli kişilere değil, toplum çapında tüm mezarlıklara ne denli önem verildiğinin açık göstergesidir. (Taner, 1988)

Musevilik, Hıristiyanlık ve İslam dinlerinde de ölümden sonra yaşamın devam ettiği düşüncesi, ruhun ölemezliği inancı bulunmaktadır. Ancak bu dinlerim mezarları çok farklı görüntüler sergilemektedir. Özellikle Musevi ve Hıristiyan toplumlarda, mezarların süslü ve gösterişli olması, ailenin ekonomik durumuna göre donatılması gelenek olmuştur (Aktan,1999).

Endüstrileşme, kentleşme, nüfus artışı ve buna bağlı olarak ölüm oranındaki artış, mezarlık olgusunu etkilemiştir. Dini inançlar, sağlık kuralları, gelenek ve görenekler, gömü şekilleri mezarlık biçimlenmesinde en önemli faktörler olmuşlardır (Uslu, 1997).

3.1.1.2.Türklerde Mezar ve Mezarlıklar

Türklerde Orta Asya!dan günümüze değin uzanan süreçte ölüme karşı tutumlar ve mezar geleneği, değişik dönemlerde ve değişik kültürlerin etkisiyle farklılıklar göstermiştir. Mezar geleneğinde en etkili öğe dindir. Türkler'in İslam dinini kabul etmeleri, mezar kültürünün önemli bir aşamaya gelmesine yol açmıştır (Uslu, 1997).

Tarih boyunca Orta Asya Türkleri ölülerini ya yakarak, yada doğrudan toprağa gömmüşlerdir. Bu yöntemlerin dışında nadir örnek olmakla birlikte ölülerini parçalamak üzere kartal gibi vahşi hayvanlara bırakan Türk kavimlerine de rastlanır (Saraçoğlu, 1950).

Türkler'in İslamiyet öncesi inanç sistemleri içindeki mezar gelenekleri ile ilgili ilk bilgilere Çin kaynaklarında rastlanmaktadır. Çin kaynaklarında Hunlar'ın defin töreni hakkında verilen ilk bilgiler M.Ö. 3. yüzyıla aittir. Bu bilgilere göre Hunlar bir tabut içine koydukları ölüyü, eğer ölen asilse "kurgan" denilen anıt mezara, değilse baş ucuna "babal" denilen bir taş parçası diktikleri basit mezarlara gömerlerdi. Kazıları yapılan mumyalardan anlaşılıyor ki genellikle asiller mumyalanarak gömülürdü (Başkan, 1996).

Kurgan adı verilen mezarlar, toprak bir tepe (taşhöyük) ve bu toprak tepelerin altında planlanmış olan mezar yapılarından ibarettir. Mezar odasında duvarlar ağaç kütüklerin düşey ve yatay yönde sıralanmasıyla, örtü sistemi ise; ağaç gövdelerin birbirine bitişik kirişler şeklinde dizilmesiyle meydana gelmiştir (Şekil 3.1) (Uslu, 1997).

Şamanizm dinini benimsemiş Hunlarda ölü gömülmekte ve ruhun ölmediği inancıyla ölü ile birlikte eşya ve hediyeler de gömülürken, ruhun rahat etmesi inancı ile de mezar odası ipek ve yün keçelerle donatılmaktadır.

Şekil 3.1 : Çatalhöyük – Konya (http://www.geocities.com/arkeoloji2000).

Saraçoğlu (1950), tarafından bildirildiğine göre, Hun kurganlarının ilginç bir özelliği de; mezar yapısın boyutlarıdır. 6m ile 46m arasında değişen çapları, ölü ile birlikte pek çok eşyanın da gömülmesi ihtiyacından ileri gelmektedir. Ölü ile birlikte özel eşyaların da gömülmesi geleneği, her ne kadar Orta Asya kültürü ve Şamanizm dini etkisinde olan Hunlarda görülse de, bu gelenek daha ileriki dönemlerde Türklerle birlikte Anadolu'ya uzanmıştır. (Uslu, 1997).

Göktürkler de ölülerini toprağa gömüşlerdir. Daha sonra da ölenin cinsiyetini, yaşını, ünvanını belirten bir mezar taşı koymuşlardır. Mezar taşlarının biçimi ve boyutları ölenin sosyal statüsüne göre değişmektedir. Sıradan halka ait mezar taşları sadece tanıtıcı yazısı olan, gösterişsiz ve süssüzdür. Zenginlere ait mezar taşları ise sıradan halka at mezar taşlarına oranla, daha büyük boyutlarda yapılmıştır. Şamanizm dinini benimseyen Göktürklerin de mezarlarının kurgan tipi mezarlara benzediği söylenebilir(Uslu, 1997).

Saraçoğlu (1950), tarafından bildirildiğine göre, mezarların uzaktan görünebilmesi için, ahşap yada bazen taş malzeme ile "bark" inşa edilirdi. Bark, bu sırıklar üzerine tesis edilir ve içine bir merdivenle çıkılırdı. Bark içinde, Mısır mabetlerinde olduğu gibi, ölenin eşyası ve silahları dururdu. Ancak bu tip mezarlar büyüklerden biri için yapılırdı.halka ait mezarlar ise daha sade, üzerleri tek bir kitabe ve hatta yazısız damgalı taşlardan ibaretti.

Göktürklerden sonra Uygurlarda dini etkiler ve yasaklardan sonra eski mezar geleneğinin devam etmediği görünür(Başkan, 1996).

Saraçoğlu (1950)'na göre, Uygarlar Budizm'i devlet dini olarak kabul etmişler, ancak ölülerini Göktürkler ve Kırgızlar gibi taşhöyük denilen büyük yuvarlak tepe

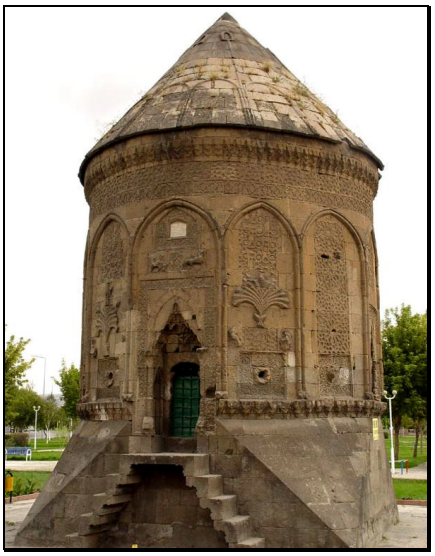
şeklinde yerlere gömmüşlerdir. Ölüler her höyük altında yapılan çukurlara gömülüdür. Uygurların kullandığı üzeri kubbe ile örtülü mezar yapılarına "stuba" adı verilmekteydi. Bu mezar yapılarının, daha sonra Anadolu'da görülen türbe ve kümbet mimarisinin temelini oluşturduğu kabul edilmektedir (Uslu, 1997).

9. ve10. yüzyılda özellikle Batı Türkistan'da Karahanlılar zamanında pek çok anıt mezar yapıldığı bilinse de bu döneme ait mezar taşları konusunda etraflıca fikir sahibi olunmamaktadır. Bunun yanında obalar halinde yaşayan Oğuzlar arasında müslüman olmalarına rağnem hala eski gelenekler sürdürülmüştür. Özellikle "babal" geleneğinin Oğuzların geç dönemine kadar devam ettiği bilinmektedir. Bu da gösteriyor ki Türkler'in Erken Hun (M.Ö. 216- M.S. 220) çağlarından başlayıp geç dönemine kadar devam eden babal dikme adeti çok yaygın bir mezar geleneği olmuştur. İslam öncesi Türk inanç sistemi içinde önemli birer unsur olan kurganlar ve baballar, ölen kişinin anısını yaşatmak ve yaşayanlara unutturmamak için yapılmış olmaları yanında o dönem insanının "ruhun ikinci yaşamı" düşüncesini ifade ederler. Oysa ruhun ikinci yaşamı düşüncesini kabul etmeyen İslam dini anıt mezar istemez, onun istediği mezarlar çabuk kaybolan yok olan türden olmalıdır.

Daha önceki devirlerde; farklı gömü yöntemlerinin yapılmasına karşın, İslam dini ile ölünün doğrudan toprağa gömülmesi esası getirilmiştir (Çalbayram, 2001). İslamiyet'ten önceki devirlerde, mezarda belli bir yönlenme söz konusu değilken, İslam diniyle mezar kıbleye doğru yönelmiştir. Mezar taşı dikme geleneği, İslam diniyle devam etmiş, mezar taşı kıbleye doğru yönelecek şekilde, baştaşı ve ayaktaşı kullanılmıştır (Şekil 3.2). Büyük kişilere ait mezarların simgeleştirilmesi geleneği İslamiyet'ten sonra ilk kez Karahanlılar'da "türbe" veya "kümbet" adı verilen mezar anıtlarıyla başlamıştır (Şekil 3.3) (Tuncel 1989).

Şekil 3.2 : Osmanlı Mezartaşları (http://www.obmuze.com/)

Şekil 3.3 : Kayseri'de Döner Kümbet (www.kayseri.gov.tr)

Mimari bir yapı içinde yer alamayan diğer mezarlar ise, yerleşme merkezleri yakınında cami, medrese veya türbe gibi binalar içerisinde topluca yer alarak mezarlık fikrini oluşturmuştur. Ayrıca halkın sevdiği saydığı kişilerin mezarları, mezarlık oluşumunda odak noktası olmuşlardır (Uslu, 1997).

Aile mezarlığı kavramı da Türkler tarafından uzun süre benimsenmemiştir. Aile mezarlıkları yalnızca yakın akrabalar için değil, aralarında kan bağı bulunmadığı halde aynı mesleğe sahip yada inanç birliği olan kişilerin oluşturduğu topluluklar için de yapılmıştır. Tekke bahçelerindeki mezarlıklar ve Ahlat Mezarlığı'ndaki Kadılar Dairesi buna örnektir.

Eski Türk kentleri onları meydana getiren camiler, mescitler, medreseler, çeşmeler, hamamlar, hanlar, konaklar, evlerle birlikte kendisini çevreleyen mezarlılarla da kimliğini ortaya koymuşlardır (Eyice, 1996). Osmanlı kentlerinde mezarlıklar, yerleşim alanları içinde adeta kent parkı niteliğinde alanlar olmuşlardır. Öncelikle mezarlıklar daima manzaranın en güzel olduğu yerlere kurulmuşlardır. Bu nedenle hem ziyaret, hem dinlenme ve meditasyon, hem de adete birer mesire yeri olarak kent halkına hizmet sunmuşlardır. Aynı zamanda yerleşimle içiçe kuruldukları için, çocukların oyun oynadığı, mahallenin çamaşırlarının kurutulduğu, yazın sıcak öğleden sonraları ulu servi ağaçlarının altında piknik yapıldığı, zaman zaman da hayvanların otlatıldığı, kısacası günlük hayatın hemen tüm faaliyetlerinin içinde geçtiği, yaşayan yeşil dokular olarak kentin yapısında önemli rol oynamışlarıdır.

Türklerde dini inanışlara göre her ölenin başına bir ağaç dikme geleneğinden ötürü mezarlıklar ölmezlik simgesi, servi ormanlarına dönüşmüştür (Gönen, 1992). Türk

kentleri ve kasabalarının topografyasında mezarlılar ve hazireler önemli yer tutmuş, başta İstanbul olmak üzere başlıca yerleşim yerlerinin çevresini saran mezarlıkların oluşturduğu servi ormanları kuşağı, kente ayrı bir güzellik sağlayan simge olmuştur. Şehir içindeki hazireler de, ağaçlarıyla şehrin yerleşim alanlarında yeşil lekeler olarak kent ekosistemine katkıda bulunmuşlardır (Eyice, 1996).

Oryatlı (1987) 'ye göre; o dönemdeki mezarların sanatsal ve edebi yapısını belirleyen, toplumun ölümü tevazu ve olağanlıkla kabul etmesidir. Mezarların yoğun yeşil bir kitle içinde yer alması mezartaşlarının sade, iddiasız hatta zaman zaman mizahi bir kitabeye dönüştürülmesi de bu nedenledir. Mezarlık alanlar yeşillikler arasında adeta kaybolmuş, yeşilin ve taşların ahengiyle adeta bütünleşmiş biçimdedir (Aktan,1999).

Türklerde o dönemlerde mezarlıklar ölüler şehri olmaktan çok, yaşayanların yeşil dokusundan ve manzarasından yararlandıkları, dinlendikleri, hemen hemen günümüz parklarının insanlara sağladığı bir takım fonksiyonları içeren yeşil alanlar olarak görülmüşlerdir. Bu yüzden mezarlıklar her dönemde Türk kentinin en önemli ve vazgeçilmez dokusunu oluşturan alanlar olmuştur (Gönen, 1992).

Türkler'in Anadolu'ya yerleştikten sonraki dönemlere ait tespit edilen mezarlıkların çok azı günümüze kadar kalabilmiştir (Uslu, 1997). Tarihi mezarlıklar, düzenli ve bakımlı bir park halinde, gelişmiş ağaçları, düzenli taşlarıyla korunarak; kent ve kent sakinleri için hizmet edecek alanlar yerine, kolayca arsaya çevrilebilecek alanlar olarak düşünülmüş ve imara açılmıştır (Aktan,1999).

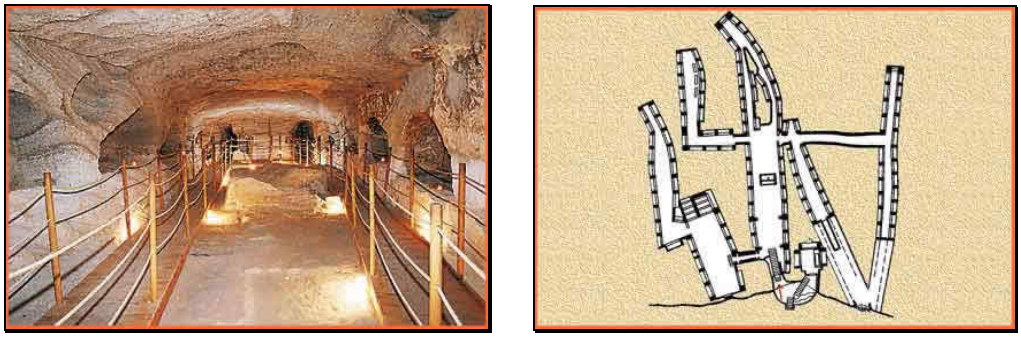
Mezarlıklarımız tarih içinde XI. yüzyıldan itibaren, yöresel düzeyi aşarak dünya sanat gelişmesiyle paralellik kurabilen ve evrensel boyutlara ulaşan Türk mimarisinin çizdiği yörüngeyi izleyerek ona paralel bir gelişme göstermiştir. Ancak son yıllarda ülkemizde mezarlıklar gözardı edilmiş ve yalnızca bir defin alanı olarak görünmeye başlanmıştır. Türkiye'de mezarlıkların büyük bir bölümü terk edilmişliğin ve bakımsızlığın en ilkel çizgisindeyken, çok az bir bölümü temiz, derli toplu, bakımlı bir parkın özeni görünümündedir (Aktan,1999).

Günümüze değin gelebilmiş tarihi mezarlıklar, kendi hallerine bırakıldığından yok olmaya yüz tutmaktadır. Ancak türbe gibi anıt mezar çevresinde yer alan mezarlar korunabilmiştir. Bazı tarihi mezarlıklar ise kentleşme ile konut blokları arsında sıkışmış; ancak barındırdığı yeşil kitle ile kentlerde yeşil alan olarak işlev görmektedir (Uslu, 1997). Kent mekanı içinde veya yakın çevresindeki bu alanlar kentin açık yeşil alanlarını birbirine bağlayan organik bağları oluşturmaktadır (Güçlü ve diğ. 1996).

3.1.1.3. Batı Toplumlarında Mezar ve Mezarlıklar

Hıristiyanlık öncesi batı toplumlarında mezar çoğunlukla yerleşim alanlarının dışında yer alırdı. Bunda en önemli etken , ölenlerin geri dönerek yaşayanları rahatsız etmesini önlemek inancıdır.

Romalılar Hıristiyanlığı kabul edene kadar ölülerini yakmışlardır ve Hıristiyanlık uzun bir süre Roma'da yasaklanmıştır. Hıristiyanlığın yasak olduğu dönemlerde, Roma'daki ilk Hıristiyanlar ölülerini "katakomp" denilen yeraltına oydukları mezarlara gömmüşlerdir. Roma katakompları uzun galeriler, küçük odalar ve geçitler biçiminde yapılmıştır. İlk Hıristiyanlar gizli toplantılarını, değerli eşyaları ile birlikte ölülerini gömdükleri bu katakomplarda yapmışlardır (Şekil 3.4) (Aktan,1999).

Şekil 3.4 : Milos Katakompu, Yunanistan (www.milos-island.gr)

Ortaçağda, Hıristiyanlıkla birlikte kilise ve kilise bahçeleri mezarlık olarak kullanılmıştır. Hıristiyanlık toplumda, mezarlıkların gelişiminde kutsal sayılan yada saygı duyulan kişilerin mezar yerleri odak noktası olmuştur. Böylece azizlere yakın olmak isteyen diğer kişilerin de buralara gömülerek yeni mezarlık alanı oluşumuna neden olmuşlardır. Batıda kilise bahçelerinin mezarlık olarak kullanılmasıyla, kilise ve mezarlık arasında fark kalmamıştır (Aktan,1999).

Ölülerin gömüldüğü kilise ve mezarlık alanları, gömü alanı olmaktan farklı işlevlere hizmet etmiştir. Halk buluşmalar yapmaya başlamış, iş bağlantıları yapmak, dans etmek, oynamak yada sadece birarada olmak için bu mekanları seçmişlerdir. Ancak zaman içinde mezarlıklardan dayanılmaz kokuların çıkması, kilise altları ve bahçelerinin ölülerle dolaması ve kemiklerin ceset evleri adı verilen çukurlarda teşhir edilmesi ölüye saygısızlık olarak görülmeye başlamış, mezarlıkların farklı alanlara taşınmasını zorunlu hale getirmiştir (Uslu, 1997). Ortaçağda kilise alanları şehrin ve köy hayatının merkezi iken kilisenin gücündeki azalma ve ayrıca tıp ve hijyen alanlarındaki yeni bilimsel ilerlemelerle gömü yaklaşımlarında kökten değişiklikler

olmuştur. Nüfustaki gelişme ve buna bağlı olarak yüksek ölüm oranı mezarlıların şehir sınırları dışına taşınmasına yol açmıştır (Aktan, 1999).

Szamatolski (1989)'ye göre; antik çağda yerleşim alanları dışında yer alan mezarlıklar ortaçağ Avrupa'sında uzun süre kent suları içinde kendilerine yer bulmuş, ancak ortaçağ sonrasında kent suları dışında konumlandırılmıştır (Özkan ve diğ. 1996).

8. yüzyıldan itibaren gömü için ortak yer olarak kilise bahçeleri kullanılmışken; 1850 yılından sonra mezarlıların yaygın kullanımı başlamıştır. İlk defa 1820'lerde tanıtılan bu yeni gömü şekli, şehrin yakın çevresinde genellikle kilisenin kontrolü dışında, çoğunlukla manzarası olan, geniş mezarlıklara yapılmıştır (Rugg, 1998).

Amerika'da ilk göçmenler yakınlarını çiftlik topraklarına, çoğunlukla evlerinin yakınlarına gömmüşlerdir. 1832'de Boston'da özel tesisler kurulmuş, kiliselerin sakıncaları dolayısıyla vakıfların sattığı parsellerle özel mezarlık işletmeciliği yaygınlaşmıştır (Ceyiz, 1992).

1830'lu 1840'lı yıllarda salgın hastalıklar nedeni ile yeni gömü alanlarına olan ihtiyacın artmasıyla, anonim şirketlerce kurulan mezarlıklar teşvik edilmiş ve 1840'larda bu alanlarda büyük bir patlama olmuştur. 1850'lerde İngiltere , Galler ve İskoçya'da büyüklüğü ne olursa olsun her şehir ve kasabaların çocuğunda anonim şirketler tarafından yeni bir mezarlık kurulmuştur (Rugg, 1998).

Eski mezarlıklar Avrupa' da kilise mülkiyetinde olmuştur. Yeni mezarlıklar ise 18. yüzyılda Fransız mezarlık plancılarının düşündükleri gibi özel şirketlere ait olmuştur. Ancak, günümüz Avrupa'sında mezarlıklar belediyelerin sorumluluğundadır.

Musevilik Avrupa'da hiçbir zaman tam olarak kabul görmemiştir. Yahudiler ancak MS 1000'lerde Roma İmparatorluğu'nun kalıntılarında yeni krallıkların kurulmasını izleyen yıllarda Avrupa'ya göç etmiş, burada kültür ve ekonomi alanında önemli katkılarda bulunmuşlardır. Sürekli kilisenin kendilerini Hıristiyan olmaları için zorladığı topraklarda yaşamışlar ve ilk olarak 1290'da İngiltere'den, ardından da sırayla, Fransa, İspanya ve Portekiz'den kovulmuşlardır. Büyük çoğunluğu Osmanlı Devleti'ne sığınan Musevi toplumu ancak 18. ve 19. yüzyıllarda kilisenin önemini yavaş yavaş kaybetmesiyle Ortaçağın baskıcı kısıtlamalarından kurtularak Avrupa'da eşit yurttaşlık haklarına kavuşmuşlar ve II. Dünya Savaşı ve Nazi hareketlerine kadar Avrupa'da zengin bir azınlık olarak yaşamışlardır. Ölen Musevilerin cenazeleri uzun zaman Hıristiyan mezarlıklarında ayrılan bir bölüme defnedilmişlerdir. Bu durum hala Musevi mezarlığı bulunmayan Avrupa kentlerinde devam etmektedir (Aktan, 1999).

Ancak Musevi mezarlık kültürü, Hıristiyan mezarlık kültüründen büyük farklılıklar göstermektedir. Öncelikle Hıristiyan mezarlıklarındaki mezarlar her 30 yılda bir kuşak değişimi olurken; Musevi mezarlarının bütün zamanlar için dokunulmazlığı bulunmaktadır, çünkü ölülerin sonsuz dinlenme hakkına sahip oldukları inancı vardır. Gömü alanlarında yetersizlik nedeniyle, eski yada yıkılmış mezarlar çaprazlama olarak diğer mezarlarda açılan yerlere yerleştirilmektedir. Mezarlara tek başına çakıl taşları konmakta veya mezar parseli çakıl taşları ile örtülmektedir. Mermer kapaklarla örtülmüş mezarlılar ise yaygın olarak kullanılmaktadır (Aktan, 1999).

60'lı ve 70'li yıllarda mezarlıkların daha az monotonluk hissi uyandıran doğal bir park gibi tasarlanması isteği doğmuş ve mezarlıkların sıkıntı veren yerler olmasından kaçınılmıştır. Gömü alanlarının miktarı azalıp, yoğun bir yeşil kuşak oluşturacak gömü alanları saklanmıştır. Böylece mezarlıklar kent peyzajında kolayca göze çarpan birer işaret olmuşlar ve "park mezarlık" kavramı ortaya çıkmıştır (Şekil 3.5) (Kienast, 1990).

Şekil 3.5 : Malmö Belediye Mezarlığı, Malmö/İsveç (Worpole, 2003)

İngiliz mezarlıklarında kendine özgü karakteriyle üç biçimlendirme elemanı taş, ağaç ve çim alan kullanımına dikkat edildiği gözlenmektedir (Şekil 3.6). Fransa'da da mezarlıkların manzaraya hakim yere yerlere kurulması gelenek haline gelmiştir. Ayrıca mezarlığın etrafının bir duvarla çevrelenmesi yavaş yavaş kalkmaktadır (Aktan, 1999).

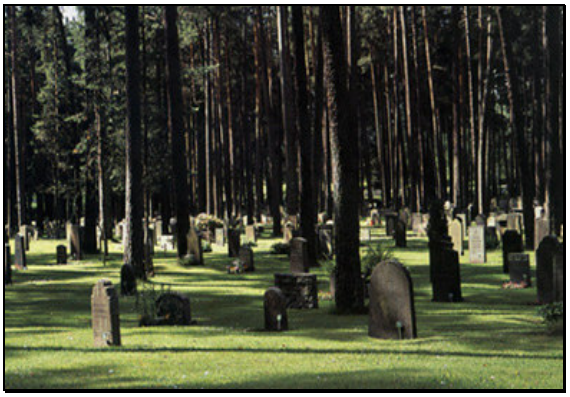

Şekil 3.6 : Highgate Mezarlığı, Londra/İngiltere (Kişisel arşiv)

Park mezarlıklarıyla başlayan doğayla rahatlama fikri "orman mezarlıkları"na doğru gelişme göstermiş, mezarlıklar orman içerisinde konumlandırılıp, gömü alanlarının oranı oldukça azaltılarak orman görünümünde tasarlanmıştır (Aktan, 1999). Orman mezarlıkları, değişen sosyal bakışın çok iyi bir örneğidir ayrıca yeni jenerasyonun ekolojik ilgisi ve kaygısını göstermektedir. Bu alanlar kent peyzajı içinde, sessiz, huzur veren ve saygı gösterilen anma mekanlarını, yeni bir orman ve habitatla oluştururlar (Şekil 3.7, Şekil 3.8) (Salisbury, 2002).

Şekil 3.7 : Green-Wood Mezarlığı, Brooklyn- NY/ABD (Worpole, 2003)

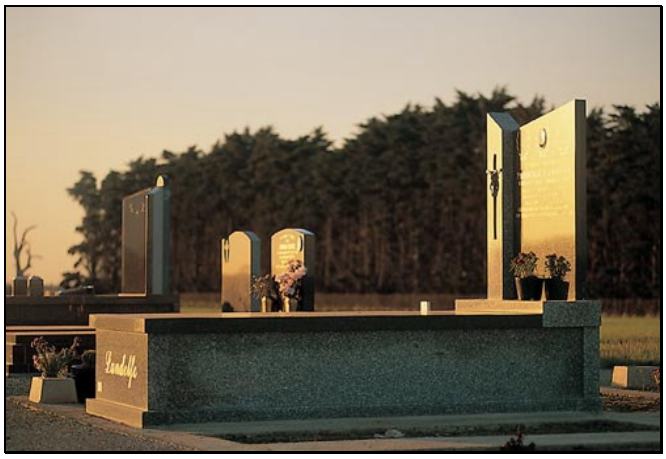

Şekil 3.8 : Stockholm Woodland Mezarlığı, Stockholm/İsveç (Worpole, 2003)

Avrupa'da asırlardır süregelen geleneklerdeki değişikliklerle bugün mezarlıklar yerleşim alanları dışında, mezarların geniş yeşil alanlarda özgürce konumlandığı "memorial parklar" olarak tasarlanmaktadır (Şekil 3.9 a,b) (Aktan, 1999).

Şekil 3.9.a : Bunurong Memorial Park göl kenarı gezi alanı

Şekil 3.9.a : Bunurong Memorial Park defin alanı / Avusturalya
(http://www.bunurong.com.au)

Soyo-ekonomik gelişimini tamamlamış ülkelerde mezarlıklar; ölüler şehri olmaktan çok yaşayanların yeşil dokusu, sakin ve huzur verici ortamlarından yararlandıkları, dinlenip düşünebildikleri, kent parklarının insana sağaldığı pasif rekreasyon olanaklarını içeren yeşil alanlar olarak hizmet sunmaktadır (Özkan ve diğ. 1998).

3.2. Mezarlıkların Planlama Kriterleri

Mezarlıklar kent içinde bir tür arazi kullanım şeklidir ve bu nedenle önemli bir fiziki planlama konusu olarak ele alınmaları gerekmektedir (Aktan, 1999).

Mezarlıkların, hem planlama hem de tasarım aşaması çok disiplinli bir çalışmanın ürünü olmalıdır. Eğer başarılı, duyarlı ve tatmin edici bir planlama hedefleniyorsa, konunun; felsefi, tarihi, kültürel, sosyal, yasal, biyolojik ve estetik verileri iyi bilinmelidir (Cömertler, 2001).

Mezarlık planlaması; kentsel yerleşimde nüfus artış hızı ve ölüm oranına bağlı olarak, uygun büyüklük ve özelliklere sahip olan arazinin seçimi, seçilen arazide tasarım ve uygulama aşamalarını içermektedir. Ayrıca yapılacak planlar kentin karakteri, değişim süreci ve gereksinimleri doğrultusunda uyum gösterebilen esnek bir yaklaşımla gerçekleştirilmelidirler (Aktan, 1999). Mezarlık planlama; kentin peyzajına ve ekosistemine direk katkıda bulunabileceği gibi, kültürel ve tarihi mirasına mal olmuş mezar ve mezarlıkların korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını da sağlayacaktır. Mezarlık planlaması iki aşamadan oluşur; fiziksel planlama ve idari planlama (Cömertler, 2001).

Mezarlıkların fiziksel planlaması iki şekilde oluşabilir. Gelecekte varolması hedeflene mezarlık alanlarının; konumuna, büyüklüğüne ve tipine karar verilmesi ve ya mevcut mezarlıkların; yenilenme politikasına, işletimine ve bunlarla ilgili kullanılacak araçların belirlenmesine, mezarlık alanın arazi kullanım biçiminin değişip değişmeyeceğine karar verilmesi şeklindedir.

Fiziksel planlamada ilk adım; kentin demografik, sosyal, kültürel, dini yapısın değerlendirilmesi, fiziksel verilerin analizlerinin yapılması ve problemlerin tanımlanmasıdır.

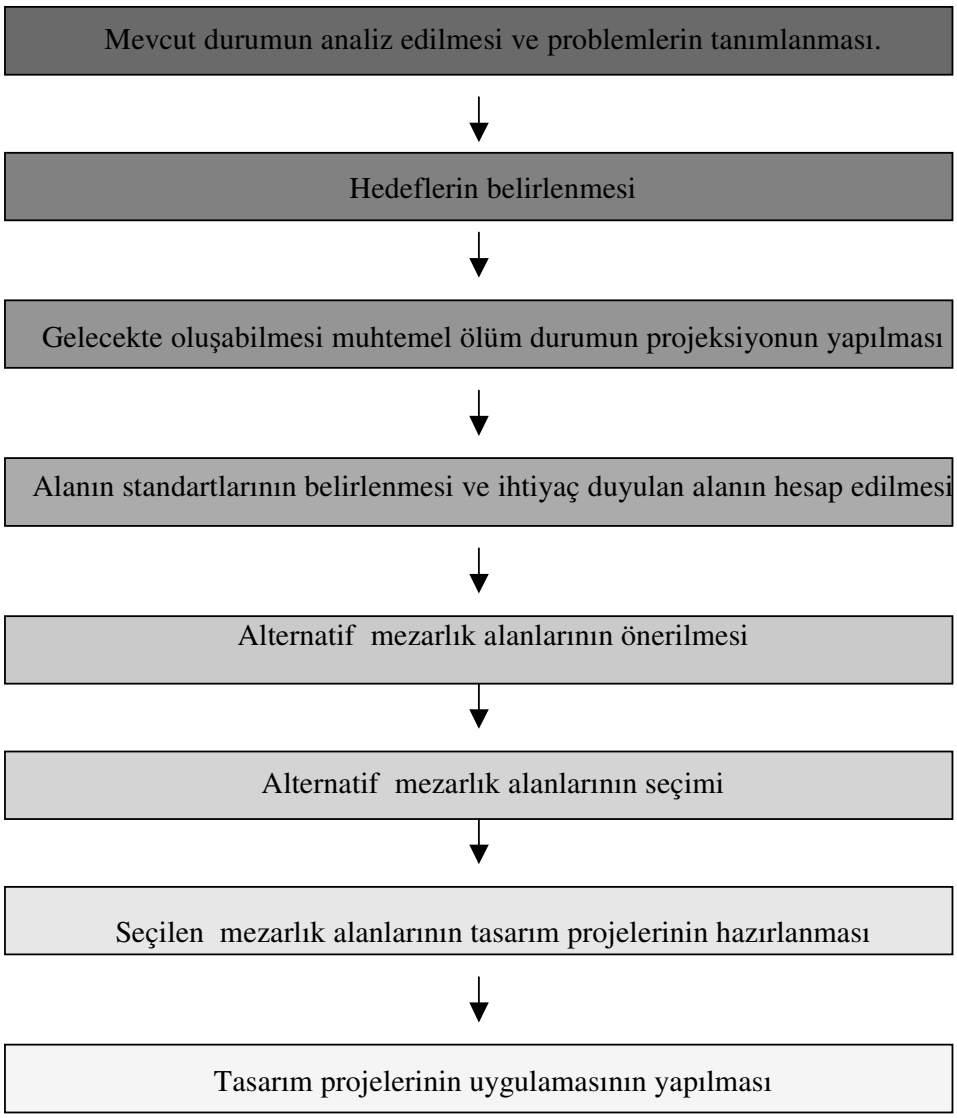
İkinci adım; hedeflerin belirlenmesidir. Bu adımda, ilk aşamada elde edilen analizler sonucunda mezarlığın tipine (anıt mezar, şehitlik vb.) karar verilir.

Üçüncü adım; ileriye yönelik ölüm istatistiklerine göre projeksiyonların yapılması, buna bağlı olarak mezar alanı ihtiyacın ve mezarlık alanın yerinin belirlenerek ihtiyaç programının çıkarılmasıdır.

Dördüncü adım; ihtiyaçlar doğrultusunda alternatif mezarlık alanlarının önerilmesidir. Beşinci adın ise; önerilen alternatif mezarlık alanlarının değerlendirilerek seçilmesidir.

Altıncı adım; karar verilen alan için öneri tasarım projelerinin geliştirilmesidir.Yedinci adım; hazırlanan öneri tasarım projelerinin hanginin uygulanacağına ve uygulama ne şekilde olacağına karar verilmesidir.

Sekizinci ve son adım ise; bu mezarlık tasarım projelerin uygulanması ve bakım onarım işleridir (Şekil 3.10).

Şekil 3.10 : Mezarlık Planlama Süreci (Cömertler,2001)

Mezarlıkların yenilenmesini hedefleyen fiziksel planlama, özellikle tarihi önemi olan ve tamamen dolmuş olan mezarlıkların;

- Var olan mezar ve mezarlıkların korunması
- Rehabilitasyonu,
- Yeniden geliştirilmesidir (Cömertler, 2001).

3.2.1. Mezarlık Alanı Seçimi

Mezarlık yeri belirlenirken olabildiğince kamu arazileri tercih edilmeli, mecbur kalındıkça kamulaştırmaya gidilmemelidir. Ayrıca mezarlık alanı için yer seçimi sırasında, gelecek yıllarda kentin gelişimiyle konut, sanayi, yol vb. kullanımlardan gelecek baskıda dikkate alınarak, düşünülen alanlar alternatif kullanımları açısından da değerlendirilmelidirler. Bu nedenle arazi kullanım planları ve kentin gelişim planları mezarlığın yeri seçilmeden önce incelenmelidir (Aktan, 1999).

Diğer arazi kullanım şekilleri için olduğu gibi mezarlık alanı için de yer seçimi konusunda göz önünde bulundurulması gereken ölçütler vardır. Bu ölçütler önem sırasına göre aşağıdaki gibidir;

a) Mülkiyet, öncelikle belirleyici yada sınırlayıcı etken olmuştur. Özellikle, kamulaştırma kolaylığı nedeni ile hazine arazileri bu nedenle seçilmektedir.

b) Ekonomik olanaksızlıklar nedeni ile mevcut mezarlıkların idare binaları, gasilhane, morg vb. tesislerinden ortak yararlanmak için eski mezarlıklara yakın yerler seçilmektedir.

c) İmar planlarındaki öneri mezarlık yerlerinden yukarıdaki hususlara uygun olanlar öncelikle seçilmelidir.

d) Doğal yapı, mezarlık alanları için fiziksel faaliyetlerden ötürü oldukça önemli bir seçim kriteridir (Tablo 3.1) (Uslu,1997).

3.2.1.1. Jeolojik Yapı

Cesedin çürüyüp toprağa karışmasının kolaylığı açısından, mezar yerinin jeolojik yapısı çok önemlidir. Andezit zeminler kazılmalarındaki güçlük nedeniyle uygun değildir. Bozulmuş andezit zeminler ise andezit zeminlere göre daha kolay kazılmalarına rağmen hiç toprak bulunmadı için çürüme işleminin gerçekleşmesini geciktirir., bu nedenle tercih edilmemelidir. Toprak zeminler, kum-kil-çakıl karışımı alüvyon zeminler mezarlık alanlar için en uygun zeminlerdir.(Uslu,1997)

Fay hattı geçen zeminler, deprem riski taşıdıklarından mezarlık alanı olarak seçilmemelidirler. Depremler; mezarlarda çökmelere, zehirli gaz çıkışına ve kötü kokulara neden olacakları için fay hattı geçen zeminler, mezarlık olarak kullanılmaya uygun değildirler(Aktan, 1999).

3.2.1.2. Yeraltı Su Seviyesi

Mezarlıklarda, yeraltı su seviyesinin toprak yüzeyine olan mesafesi minimum 2,5 m olması gerekmektedir. Bu seviyenin 2,5 m' den az olması durumunda cesetlerin

çürüme işlemi ile istenmeyen koku, gaz çıkışı ve hastalıkların üremesi kaçınılmaz olacaktır (Uslu, 1997) .

Ayrıca mezarlıklar yer altı su havzaları ve içme suyu kaynaklarından uzak olmalıdır (Uslu, 1997). ABD' de 200 yıllık bir mezarlıkta yapılan araştırmada, uzun zamandır mezarlığa gömü yapılmamasına rağmen yer altı su kaynaklarında kirlenme saptanmıştır (Aktan, 1999).

3.2.1.3. Toprak Yapısı

Mezarlık alanı toprağı su tutmamalı, geçirgen yapıda ve mikroorganizma faaliyetleri yeterli düzeyde olmalıdır. Çok gevşek zeminli araziler, kayalık ve çok sert araziler bu amaç için uygun değildir (Özkan vd, 1996). Ayrıca, balçıklı kil yada kaba çakıllı topraklar suyu tutma ve kolay kazılmama nedenleriyle mezarlık alanı olarak tercih edilmemelidir (Uslu, 1997).

Cesedin mikroorganizmalar tarafından kısa sürede parçalanarak toprağa karışması gerekmektedir. Ölü bedenin tam olarak ayrışıp bozulma süresi, kabaca 20 yıl olarak tahmin edilmektedir. Ancak gerek dini nedenlerle, gerekse sağlık kuralları açısından cesedin mümkün oldukça çabuk ayrışması sağlanmalıdır. Mezarlık alanında suyu tutan ve geçirgen olmayan bir toprak tabakası olursa, mikroorganizma faaliyetleri engellenir. Bu durum ise cesedin ayrışmasını güçleştirir. Ayrıca kireçli ve gözeneksiz topraklarda mikrobiyotik aktiviteler engelleneceğinden, bu tür topraklarda mezar yeri olarak uygun değildir (Uslu,1997).

Mezarlık olarak seçilen alanın toprak yapısı aynı zamanda mezarlık bitkilendirme çalışmaları için de uygun olmalıdır. Mezarlık yeri için kaba kum- toprak ideal iken, ince kum, orta kum, ince çakıl, orta çakıl topraklarda yeterli olabilmektedirler (Aktan, 1999).

3.2.1.4. Eğim Durumu

Mezarlık yeri olarak çok düz araziler drenaj sorunu nedeni ile uygun değildir. Kazı dolgu gerektirecek kadar eğimli alanlar da tercih edilmemelidir (Aktan, 1999). Genel bir ilke olarak eğimi %15'in üzerinde olan alanlar mezarlık yeri olarak seçilmemelidir (Özkan vd, 1996).

Mezarlık yerinin % 0-10 eğime sahip olması idealdir. Eğim, yol vb. gibi amaçlar için kullanıldığında maksimum % 15'e kadar çıkabilir. Alanın daha fazla eğimli, gömü için uygun olmayan yerlerinde su yüzeylerine oturma-dinlenme mekanlarına yada yapısal elemanlara yer verilmelidir (Uslu,1997).

3.2.1.5. Yönlenme

Kuzey bakılı alanlarda cesedin çürümesi güç olacağından bu alanlar mümkün olduğu oranda mezarlık alanı olarak seçilmelidir (Uslu,1997).

Ayrıca mezarlıklardan gelen kötü kokunun kent sakinlerini rahatsız etmemesi için hakim rüzgar yönünün mezarlıktan yerleşim alanına doğru olmamasına dikkat edilmelidir. Ancak bunun kaçınılmaz olduğu durumlarda çeşitli rüzgar perdeleri ile önlem almak mümkündür (Aktan, 1999).

3.2.1.6. Ulaşılabilirlik

Mezarlıklar konum olarak yerleşim alanlarını çevrelen yeşil kuşak içinde ve kamu toplum taşım araçlarıyla kolayca ulaşılabilecek yerlerde tesis edilmelidir. Kentlerden çok uzakta tesis edilen mezarlıklar, onlardan beklenen işlevlerin büyük çoğunluğunu yerine getirememektedir (Özkan vd, 1996). Mezarlık olarak seçilen alan; kamu toplu taşım aracıyla yarım saatlik seyahat süresini aşmayacak, yerleşim merkezine en fazla 15 km uzakta olmalıdır (Aktan, 1999).

Tablo 3.1: Mezarlık Yeri Seçim Kriterleri

MEZARLIK ALANI SEÇİM KRİTERLERİ				
MEZARLIK YERİ OLARAK DÜŞÜNÜLEN ALANIN		**UYGUN**	**YARI UYGUN**	**UYGUN DEĞİL**
JEOLOJİK YAPISI	Bozulmuş Andezit		*	*
	Volkanik Kaynaklı Andezit			*
	Taşlık, Kayalık			*
	Toprak Zemin	*		
YER ALTI SU SEVİYESİ	<2,5 m			*
	>2,5 m	*		

TOPRAK YAPISI	Kumlu		*	
	Killi			*
	Kireçli-alüvyon	*		
EĞİM DURUMU	>%0-10	*		
	%11-%19		*	
	>%20			*
YÖNELME	Kuzey bakı			*
	Güney bakı	*		
ULAŞILABİLİRLİK (KONUT ALANINA UZAKLIK)	Şehir içi			*
	Şehir dışı (en fazla 15 km]	*		

3.2.2. Mezarlık Büyüklüğü

Kent için gerekli mezarlık alanın büyüklüğü;

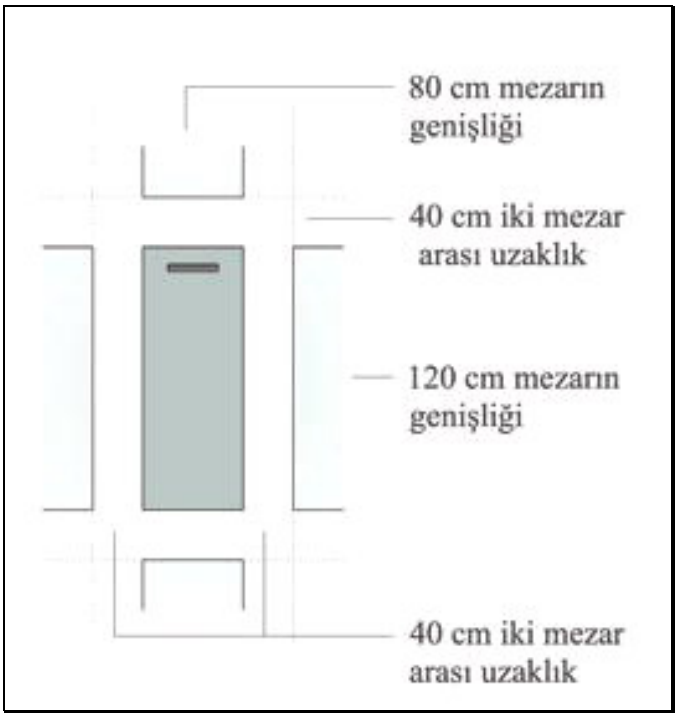
- Kent nüfus artışı hızı (doğum ve kente göçler) ve ölüm oranı gibi demografik veriler,
- Birim mezar alanı genişliği,
- Mezarda ölünün gömülme süresi göz önüne alınarak hesaplanmaktadır.

Buna göre, kentin 20-25 yıl sonraki nüfus projeksiyonu ve olası ölüm sayısının ne olacağı hesap edilmelidir.

Büyük kentlerde kalabalık nüfus ve ulaşımdaki zorluk nedeni ile; kenti şehri belirli bölgelere ayırıp, her birinin nüfus ve ölüm rakamlarını ayrı ayrı inceleyerek o bölge sakinleri ve yakınlarına hizmet edecek bölge mezarlıkları planlanmalıdır.

Mezar parsel alanı hesaplanırken yetişkin, çocuk ve aile mezarları ayrı ayrı ele alınmalıdır (Aktan, 1999).

Bir yetişkin mezar parseli; 210X80 cm mezar alanı ve ziyaretçi yolları için 30-40 cm yer ayrıldığı düşünülerek ortalama 4 m² olarak hesaplanmakta ve buna mezarlık içinde yol ve servis alanları payı da eklenerek kişi başına düşen birim mezar alanı ortalama 6m² olarak kabul edilmektedir (Şekil 3.11) (Uslu,1997).

Şekil 3.11 : Yetişkin Mezar Parseli Ölçüleri (Uslu, 1997)

Aile mezarları için standart belirlenirken öncelikle aile mezarının kaç kişi için yapılacağına karar verilmelidir ve bu rakam mezarlığın planlandığı bölgedeki ailelerin ortalama fert sayısına göre değişecektir (Uslu,1997).

Mezarda ölünün gömülü kalma süresi dini inançlara göre değiştiği gibi mezar sahibi ve gömünün şekline göre de değişmektedir. Örneğin İslam ve Musevi mezarlıklarında bu süre sonsuzdur; ancak ölü eğer kimsesizse, biyolojik ayrışma için gerekli 5 yılın sonunda aynı mezar başka bir ölü için kullanılabilmektedir. Hıristiyan mezarlıklarında ise ölünün mezarda gömülü kalma süresi ülkelere göre değişik uygulamalar içermekle beraber 25-30 yıl kadardır. Bu süre mezar eğer bir çocuğa aitse, 5-10 yıl ile sınırlandırılmıştır.

Mezarda ölünün gömüşlü kalama süresine bağlı olarak gelecekteki mezar ihtiyacı değişecektir. Ölünün mezarda gömülme süresinin kısıtlandığı mezarlıklardaki mezar ihtiyacı; mezarlığın planlandığı süre için istatistiksel verilere dayanarak saptanan ölüm miktarı ile mezar parsel miktarına bağlı olarak saptanır. Bu mezarlıklar bir gün mutlaka dolacaktır. Mezara gömünün belirli bir süre ile kısıtlandığı mezarlılarda ise gömü süresi dolduğunda aynı mezar başka bir ölünün gömüsü için kullanılmakta ve mezarlarda kuşak değişimi söz konusu olmaktadır. Bu mezarlıklarda mezar ihtiyacı hesaplanırken bu sürenin göz önüne alınması gerekir (Aktan, 1999).

3.2.3. Mezarlıklarda Kullanılacak Bitki Türlerinin Seçimi

Mezarlık toprağı ile çevresi arasında bir etkileşim vardır. Defin işleminden sonra topraktaki organizmalar çürüyen cesetleri ayrıştırırlar. Ceset yapısında en fazla yer işgal eden proteinler ve benzeri azotlu maddeler bu sırada nihai olarak amonyağa kadar parçalanır. Amonyak ise gaz halinde buharlaşır ve toprağın gözeneklerinden geçerek havaya karışır. Havanın sıcaklığı ve toprağın kuruluğu amonyağın buharlaşmasını kolaylaştırır. Amonyak (NH_3) toksik bir madde olduğundan canlıların hayati fonksiyonları olumsuz yönde etkilenir. Topraktan buharlaşan amonyak soluduğumuz havada belli bir konsantrasyona ulaştığı zaman solunum yolu ile insan vücuduna girip dokularda ATP (adenozin trifosfat) sentezini azaltarak enerji seviyesinin düşmesine sebep olabilir. Beyin ATP azalmasına karşı çok hassas olduğundan merkezi sinir sistemi bundan olumsuz yönde etkilenir. Böylelikle halsizlik, bulanık görme, unutkanlık gibi belirtiler ortaya çıkabilir.

Olaya biyolojik açıdan yaklaştığımızda, amonyak çıkışını engellemek için en iyi çözümün mezarlıkların bitkilendirilmesi olduğu görülür. Bitkiler topraktaki azotlu maddeleri alarak beslenir ve toprağı bu maddelerden temizlemiş olurlar.

Bitkiler havadaki azot gazından direkt olarak istifade edemezler. Ancak toprakta indirgenmiş olarak bulunan azotlu maddeleri kullanabilirler. Bunların başında ise amonyum (NH_4^+) ve nitrat (NO_3^-) iyonları gelir. Amonyum amonyağın bir kademe daha indirgenmiş halidir ve toprakta amonyak ile değişebilen bir denge içerisindedir. Cesetlerin ayrışmasında ortaya çıkan amonyak, topraktaki nitrifikasyon bakterilerince nitrata çevrilir. Ancak toprak özelliklerinin buna uygun olması gerekir (toprak gevşek yapılı olmalı, iyi havalandırılmış olmalı, aşırı killi olmamalı, pH nötr civarında olmalı, yeterli miktarda nitrifikasyon bakterisi bulunmalı vs.) bu ise her zaman mümkün olmaz ve nitrata çevrilmeyen amonyak böylece havaya geçer.

Yapılan araştırmalara göre, bitkilerin topraktan nitrat ve amonyum alma bakımından farklılıklar gösterdikleri görülmektedir. Bazı bitkiler amonyum alma, bazıları da nitrat alma eğilimindedirler. Bu sebeple "nitrat seven" ve "amonyum seven" bitkiler olarak ayrışmışlardır. Çok keskin bir sınır olmamakla beraber genellikle tahıl bitkileri, meyve ağaçları ve meşe, gürgen, çınar gibi geniş yapraklı ağaçlar nitrat sevenler gurubundadırlar. Buna karşın, yer örtücü bitkiler ile çam, ardıç, göknar, sedir ve servi gibi iğne yapraklı bitkiler amonyum seven bitkiler grubundan olup topraktaki amonyağı topraktaki amonyağı temizleyerek kendi yapılarına alırlar ve amino asit, protein azotlu organik maddelerin sentezinde kullanırlar.

Bu durumda mezarlıklara yerörtücü bitkilerin ve doğal floranın geliştirilmesin, ayrıca geniş yapraklı ağaçlar yerine iğne yapraklı ağaçlarının dikilmesinin önemli olduğu görülmektedir (Kocaçalışkan, 1998) .

İğne yapraklı bitkilerin mezarlıklarda kullanımlarını maddeler halinde ifade edilecek olursa;

- Amonyak çıkışını önleyerek çevre sağlığına katkıda bulunurlar,
- İhtiva ettikleri reçine maddeleri sayesinde çevreye güzel kokular yayarlar,
- Herdem yeşildirler,
- Yapraklı bitkilere göre daha uzun ömürlüdürler,
- Form olarak estetik değere sahiptirler.

3.3. Kentsel Yeşil Alan Olarak Kent Mezarlıkları

Günümüz kentleri; hızlı kentleşme hareketleri, nüfus artışı ve kırsal alandan kente göç ile birlikte; plansız kentleşme olgusu, hava, su ve çevre kirlenmesi, gürültü, doğa alanları ile açık ve yeşil alanların istismarı, tahribi ve yok edilmesi gibi birçok sorunla karşı karşıyadır.

Bunun yanında, sanayileşme ve teknolojik ilerlemeler sonucumda çalışma saatleri ve işgücünün azalması, buna karşın yükselen yaşam standartları ile gelişen eğitim olanakları ve bilinçlenme, giderek atan rekreasyon gereksinimini ortaya çıkarmış, kentlerde açık yeşil alanlar ile rekreasyon alanlarına duyulan ihtiyacın artmasına neden olmuştur (Dil, 2004).

Herkes yaşamının değişik aşamalarında farklı özellikte acık alanları kullanma ihtiyacı duyar ve bu alanların yaşam kalitesi üzerindeki olumlu etkisine tanık olunur. Örneğin çocuklar düşünüldüğünde bahçeler ve parklar önemimi gösterirken, hastaneler için hastaların rehabilite olabilecekleri cevre önemini göstermektedir. Aynı şekilde, şehir yaşamında bize sağlayacağı olanaklar ele alındığında ise öğle yemeği aralarında kullanılabilecek plazalar ve yeşil alanlar günlük stresin üstesinden gelmemize yardımcı olacak yerler olarak önem kazanmaktadır (Wolley, 2003).

Toplumun yararlanmasına açık olan; parklar, çocuk oyun alanları, spor alanları, kent içi ve çevresi korular, dinlenme ve gezinti alanları, aktif yeşil alanlar olarak ifade edilmektedir. Yapı parselleri içinde kalan özel bahçeler, tarım alanları, meyve bahçeleri ve kamuya açılmış ticari amaçlı koru ve fidanlıklar, devlet ormanları, mezarlıklar, askeri alanlar, okul ve hastane bahçeleri, spor tesis alanları, yol ve meydanlardaki güvenlik şerit ve refüjleri pasif yeşil alan kapsamındadır (Dil, 2004).

Taşıyıcı koridorlar (yeşil yollar), zamanının çoğunu günlük seyahatlerde geçiren insanlar için gün geçtikçe önem kazanmıştır. Ayrıca mezarlıklar artık sadece yaşamın sona erdiği yerde huzur bulunacak yerler değil aynı zamanda kaybedilen yakınlar için keder ve acının paylaşacağımız mekanlardır. Bu nedenle mezarlıkları, kentsel acık-yeşil alanlar, pasif yeşil alanlar olarak değerlendirmek gerekmektedir (Wolley, 2003).

Tarih öncesi dönemlerden günümüze, ölülerin toprağa gömülmesi kuralı bozulmadan süregelmiştir. Toplumlara göre değişmekle birlikte, zaman zaman ölüler; yığınlar halinde çukurlarda depolanmış, parçalanmak üzere yırtıcı hayvanlara bırakılmış, doğrudan yada kaplara konularak toprağa gömme yöntemleri denenmiştir.ancak nüfus artışı, çürüme sonucu istenmeyen gaz çıkışı ve bulaşıcı hastalıklara neden olmaları gibi sonuçlarla yeni arayışlara gerek duyulmuştur.

Böylece, dini yasaklar, toplumsal inanç ve sağlık kuralları nedeni ile ölüler için toplu gömü yerleri yani mezarlıklar doğmuştur.

Mezarlıklar, konut, sanayi, ticaret gibi yerleşim alanları içinde ya da yakın çevresinde mutlak olması gereken arazi kullanım biçimleridir. Ancak gömü alanı işlevi ile birlikte yeşil alanlar olarak da ele alınmaları gerekmektedir. Özellikle hızlı kentleşme sonucunda mevcut yeşil alanların giderek tüketilmesi yada kentsel arazilerde rantın artışı ile yeni yeşil alan yaratmanın zorluğu; mezarlıkların yeşil alanlar olma durumuna yeni fonksiyonlar kazandırmıştır. Kentsel yeşil alanların yetersizliği yada mevcut yeşil alanların farklı kullanım biçimlerine dönüşmesi plansız ve hızlı kentleşmenin sonucudur. Kentliye sunduğu rekreasyon işlevi ve ekolojik katkıları nedeni ile göz ardı edilemeyen yeşil alanların mevcut olanaklarının korunması ve niteliklerinin arttırılması çağdaş kentleşmenin gereğidir. Mezarlıkların da bu anlamda değerlendirilerek yeşil alanlar olarak planlanmaları önemli bir kentsel planlama konusudur.

Belirli kriterler doğrultusunda planlanması gerçekleştirilen mezarlıkların dini ve geleneksel boyutları yanında, özellikle mezarlık yeşil dokusunun ekolojik, fonksiyonel ve estetik katkıları da dikkate alınmalıdır. Bu arada genel mezarlık yeşili yanında, tek tek mezarlık düzeyinde bitkisel düzenleme çalışmaları, bu amaca uygun bitkilerin belirlenmesi ve planlamada değerlendirilmesi üzerinde önemle durulması gereken diğer bir konudur. Bu doğrultudaki titiz çalışmaların mezarlıkların adete bir parka dönüştürülmesinde ve ziyaretçi artışında etkisi büyüktür (Uslu, 1997).

3.3.1. Kent Mezarlıklarının Ekolojik Görevleri

Kent içinde bulunan mezarlıkların, farklı kullanım alanları arasında tampon görevi olması, mikroklimatik etki bakımından kent iklimi üzerine etkili olması, kent içindeki fauna için ayrı bir yaşam mekanı oluşturması, kentlerde gözlenen "ısı adası etkisinin" ortadan kaldırılması, sıcaklık artışının dengelenmesi, havadaki nem miktarının arttırılması, hava kirliliğinin azaltılması, kentin doğal florasının korunması ve kentin değişmeyen doğal toprak rezerv alanları olması gibi ekolojik fonksiyonları vardır.

4. ÖRNEK ALAN OLAN KARACAAHMET MEZARLIĞI'NIN İNCELENMESİ ve KARACAAHMET MEZARLIĞI ZİYARETÇİ MEMNUNİYETİ BELİRLENMESİNDE ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ (ANKET ÇALIŞMASI)

4.1. Örnek Alanın Seçimi

İstanbul'daki en eski ve en büyük Müslüman mezarlığı olan tarihi Karacaahmet Mezarlığı, sadece İstanbul'un değil, Türkiye'nin en büyük mezarlığıdır. Pasif yeşil alan olma durumu ve tarihi özelliğinden dolayı, kent mezarlıklarından biri olarak Karacaahmet Mezarlığı çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Karacaahmet Mezarlığı, İstanbul'un Anadolu ve Avrupa Yakalarındaki mezarlıkların toplam alanın % 9,06 oluşturmakla birlikte, bu mezarlıkların içinde 586.423 m²'lik yüzölçümü ile en büyük olanıdır (Tablo 4.1, Tablo 4.2).

Tablo 4.1: Anadolu Yakası Mezarlıklarının Liste ve Metrajları (İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü)

ANADOLU BÖLGESİ MEZARLIKLARI LİSTESİ			
SIRA	İLÇESİ	MEZARLIK ADI	TOPALM ALANI (m²)
	ÜSKÜDAR		
1		Karacaahmet Mezarlığı	586.423
2		Seyit Ahmet	16.068
3		Çakaldağ	47.672
4		Küplüce	17.894
5		Bülbüldere	30.365
6		Kandilli	6.930
7		Nakkaştepe	31.994
	KADIKÖY		
8		Merdivenköy	8.648
9		Sahra-i Cedit	20.078
10		İçerenköy	15.202
11		Küçük Bakkalköy	21.415
12		Mahmut Baba	6.041
	BEYKOZ		
13		Tokatköy	12.771
14		Şahinkaya	28.363
15		Paşabahçe	22.018

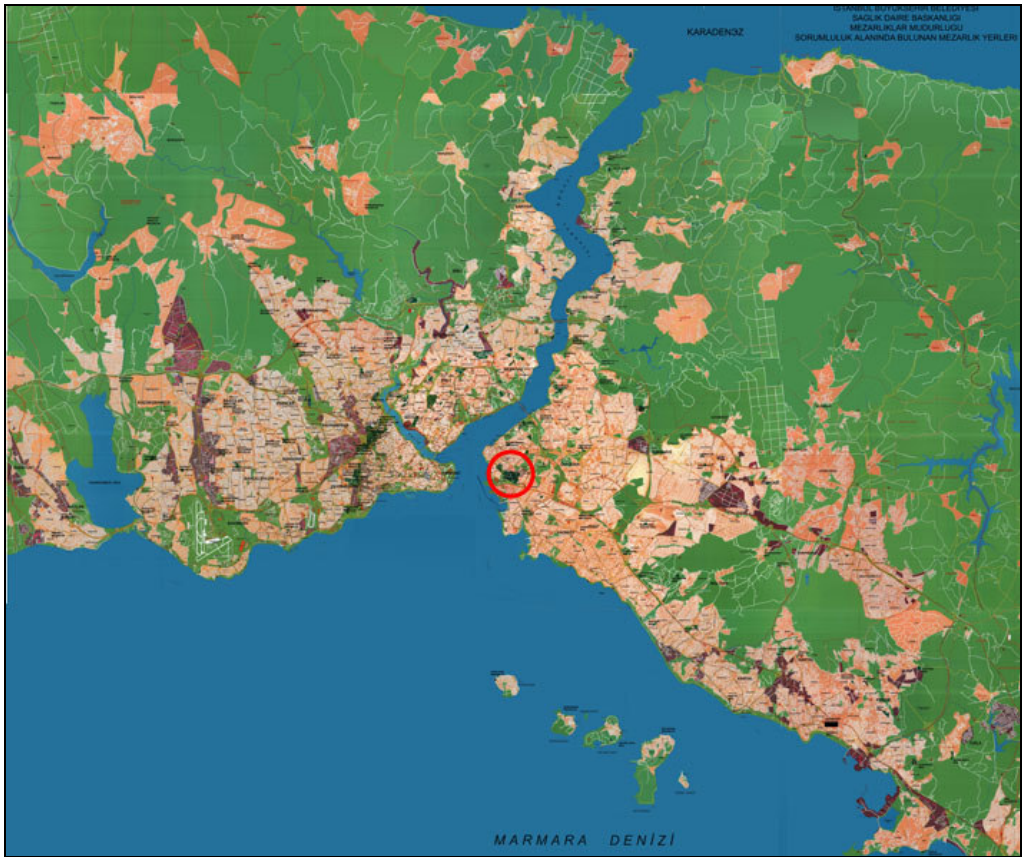
16		Gaziyunus	9.411
17		Anadolu Hisarı	22.373
18		Kavacık (Rüzgarlıbahçe)	7.523
19		Çubuklu	8.326
20		Kemerüstü	8.262
21		Anadolu Kavağı	14.013
22		Yenimahalle	63.952
23		Yusa	14.517
24		Kanlıca	32.133
	ÜMRANİYE		
25		A. Dudullu	9.351
26		Y. Dudullu	25.467
27		Ihlamurkuyu	66.292
28		Hekimbaşı	301.005
29		Kocatepe	159.850
	ADALAR		
30		Büyükada	11.886
31		Heybeli Ada	11.704
32		Burgaz Ada	3.359
33		Kınalı Ada	1.650
	PENDİK		
34		Dolayoba	69.600
35		Tavşantepe	42.263
36		Kurtköy	68.402
37		Yayalar	19.703
38		Koca	28.460
39		Yenişeyhli	132.073
40		Şeyhli	13.436
41		Temenye	4.564
	TUZLA		
42		Şifa	46.372
43		Aydıntepe	53.471
44		Aydınlıkköy	64.588
45		Tuzla	17.277
	MALTEPE		
46		Başıbüyük	72.632
47		Gülsuyu	39.406
48		Maltepe	9.961
49		Küçükyalı	57.668
	KARTAL		
50		Büyük Bakkalköy	33.272
51		Ortadağ	30.273
52		Yakacık	14.187
53		Soğanlık	31.161
54		Kartal	13.206
		TOPLAM	**2.504.931**

Tablo 4.2: Avrupa Yakası Mezarlıklarının Liste ve Metrajları (İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü)

AVRUPA BÖLGESİ MEZARLIKLARI LİSTESİ			
SIRA	İLÇESİ	MEZARLIK ADI	TOPALM ALANI (m²)
	BEYOĞLU		
1		Feriköy	259.727
2		Helvacıdere	3.510
3		Kulaksız	46.395
4		Zindanarkası	81.745
5		Hasköy	35.478
6		Sütlüce	24.286
	ŞİŞLİ		
7		Zincirlikuyu	390.484
8		Abide-i Hürriyet	18.941
9		Ayazağa	13.261
	KAĞITHANE		
10		Sanayi	77.772
11		Hasdal	150.464
12		Kağıthane	9.209
	BEŞİKTAŞ		
13		Maçka	4.336
14		Yahyaefendi	9.939
15		Ortaköy	33.967
16		Kuruçeşme	7.538
17		Aşiyan ve Nafibaba	29.214
	SARIYER		
18		İstinye	6.711
19		Yeniköy	38.381
20		Kireçburnu	8.416
21		Çayırbaşı	13.652
22		Sarıyer	14.384
23		Rumeli Kavağı	11.130
24		Reşitpaşa (Emirgan)	12.475
25		Garipçe	14.178
26		Rumeli Feneri	20.538
27		Yeni Kilyos	386.678
28		Uskumruköy	7.305
29		Kısırkaya	3.826
30		Demirciköy	7.550
31		Zekeriyaköy	7.590
32		Bahçeköy	16.658
33		Gümüşdere	2.570
	BAĞCILAR		
34		Bağcılar	8.309
35		Kirazlı	3.565
36		Bademlik-Mahmutney	3.248
37		B. Halkalı	4.000
38		K. Halkalı	22.500

	BAHÇELİEVLER		
39		Yenibosna	5.577
40		Güneşli	9.474
41		Kocasinan-Eski	4.977
42		Kocasinan-Yeni	92.977
43		Osmaniye	12.530
44		Çobançeşme	33.464
	BAKIRKÖY		
45		Kartaltepe	16.248
	KÜÇÜK ÇEKMECE		
46		Tepeüstü	12.924
47		Ayazma	2.206
48		Kanarya	125.445
49		İkitelli	9.926
50		Şenlikköy	16.164
51		Kayabaşı	50.172
52		Altınşehir	37.028
53		Eskişamlar	12.239
	AVCILAR		
54		Ambarlı	8.287
55		Avcılar	35.803
56		Firuzköy	19.065
	GÜNGÖREN		
57		Güngören	39.379
	ZEYTİNBURNU		
58		Ayvalık	55.046
59		Eskikozlu	126.804
60		Yenikozlu	68.574
61		Dedeler	13.572
62		Tahirefendi	3.454
63		Merkezefendi	31.045
64		Silivrikapı	82.666
65		Topkapı	70.833
66		Topkapı-Çamlık	52.133
67		Sakızağacı Şehitlik	58.000
68		Maltepe	20.276
69		Yedikule	12.352
70		Y. Topkapı	39.627
71		Kazlıçeşme	34.961
	GAZİ OSMAN PAŞA		
72		Cebeci	101.595
73		Küçükköy	20.041
74		Yeni Küçükköy	4.512
75		Beşyüzler	36.547
76		Taşlıtarla (Kartaltepe)	54.596
77		Gazi	39.244
78		Habipler	11.948
	EYÜP		
79		Yeşilpınar	8.322
80		Mescid-i selam	4.611
81		Bayrampaşa	19.277
82		Tokmaktepe	10.295

83		Eyüp	146.222
84		Alibeyköy-Eski	9.893
85		Alibeyköy-Yeni	29.261
86		Kemerburgaz	24.556
87		Mısırtarlası-Necatibey	87.029
88		Edirnekapı Şehitliği	184.506
89		Yayla	97.219
	ESENLER		
90		Kemer	36.090
91		Köyiçi	2.614
92		Atışalanı	11.891
		TOPLAM	**3.963.427**

Şekil 4.1 : İstanbul Mezarlıkları ve Karacaahmet Mezarlığının Şehir İçindeki yeri (İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü)

4.2. Karacaahmet Mezarlığı'nın Tarihsel Gelişimi, Kent İçindeki Konumu ve Fiziksel Koşullarının Değerlendirilmesi

4.2.1. Karacaahmet Mezarlığı'nın Tarihsel Gelişimi

Orhan Gazi tarafından 1352'de fethedildikten sonra zaman içinde Müslüman halk tarafından iskan edilmiştir. I. Murad döneminde (1361-1389) nüfusun önemli kısmının Türklerden oluşmasına paralel olarak teşekkül etmeye başlayan mezarlık, İstanbul'un fethi ve sonrasında tamamen bir Müslüman mezarlığı haline gelmiştir. Başlangıçta boş, uçsuz bucaksız temiz bir defin sahası olan bu mezarlık yüzyıllarca hep tercih edilen yer olmuştur.

Şekil 4.2 : Karacaahmet Camii minaresinden mezarlığın büyük bir bölümüne bakış (Bir Ulu Rüyayı Görenler Şehri Üsküdar).

Mezarlığa adını vermiş olan Karaca Ahmed, hakkındaki kayıtlardan anlaşılacağı üzere yeniçeri Bektaşi olgusunda, alp eren tipinde efsanevi kimlikte ulu bir kişiliktir. Nitekim bu kimliğinden dolayı çeşitli il ve ilçelerde altı ayrı yerde türbesi vardır. Üsküdar'da mezarlık içinde olan türbesi de bunlardan birisidir (Şekil 4.3). Resmi olarak 1110/1698-99'dan itibaren Karacaahmet Sultan Mezarlığı olarak adlandırılmış olan mezarlığın bir diğer ismi de Üsküdar Mekabir-i Müslimini'dir. Şehircilik açısından da önem gösteren Karacaahmet Mezarlığı, yarattığı peyzajla da Üsküdar siluetinde yerini almıştır.

Şekil 4.3 : Karacaahmet Mezarlığı'nda bulunan Karacaahmet Türbesi (Bir Ulu Rüyayı Görenler Şehri Üsküdar).

Şekil 4.4 : Karacaahmet Türbesi' nin şimdiki hali (Kişisel Arşiv)

Karacaahmet Mezarlığı'nın başlangıç noktası geçmişte Menzilhane denilen, günümüzdeki Gündoğumu Caddesi'nin başlangıcı iken, bu nokta Cumhuriyet döneminde yapılan imar faaliyetleri neticesinde kuzeydeki Tunusbağı Caddesi'nin sonu ve burada halen mevcut olan 1681 tarihli Hacı Faik Bey Çeşmesi olmuştur.

Karacaahmet'in resmen mezarlık haline konulması 1582 senesinde başlar. III. Murad'ın annesi ve II. Selim'in eşi Nuhbanu Atik Valide Sultan kendi arazisinin 124 dönümlük bölümünü mezarlık olmak üzere ayırmış ve buraya serviler diktirmiştir (Şekil 4.5). Ayrıca bu ağaçlarının muhafazası için 13 kişiyi korucu ve 24 kişiyi mezarcı olarak tayin etmiştir (Ademoğlu, 2002).

Şekil 4.5 : Karacaahmet Mezarlığı'nda bulunan Serviler (Bir Ulu Rüyayı Görenler Şehri Üsküdar).

Mezarlık pitoresk görünümü ve mimari ihtişamıyla yüzyıllar boyunca yabancı gezginleri de büyülediğinden, bir kısım gezgin, hatıralarında bu mezarlıktan bahsetmişler, bir kısmı ise fotoğraf çekmek suretiyle mezarlığı belgelemeye çalışmışlardır (Şekil 4.6). Bu gezginlerden biri olan T. Gautier 1853'te Paris'te neşrettiği eserinde Karacaahmet'i Doğunun en büyük ve kalabalık mezarlığı olarak tanımlamakta ve hayranlığını dile getirmektedir (Anonim, 2003).

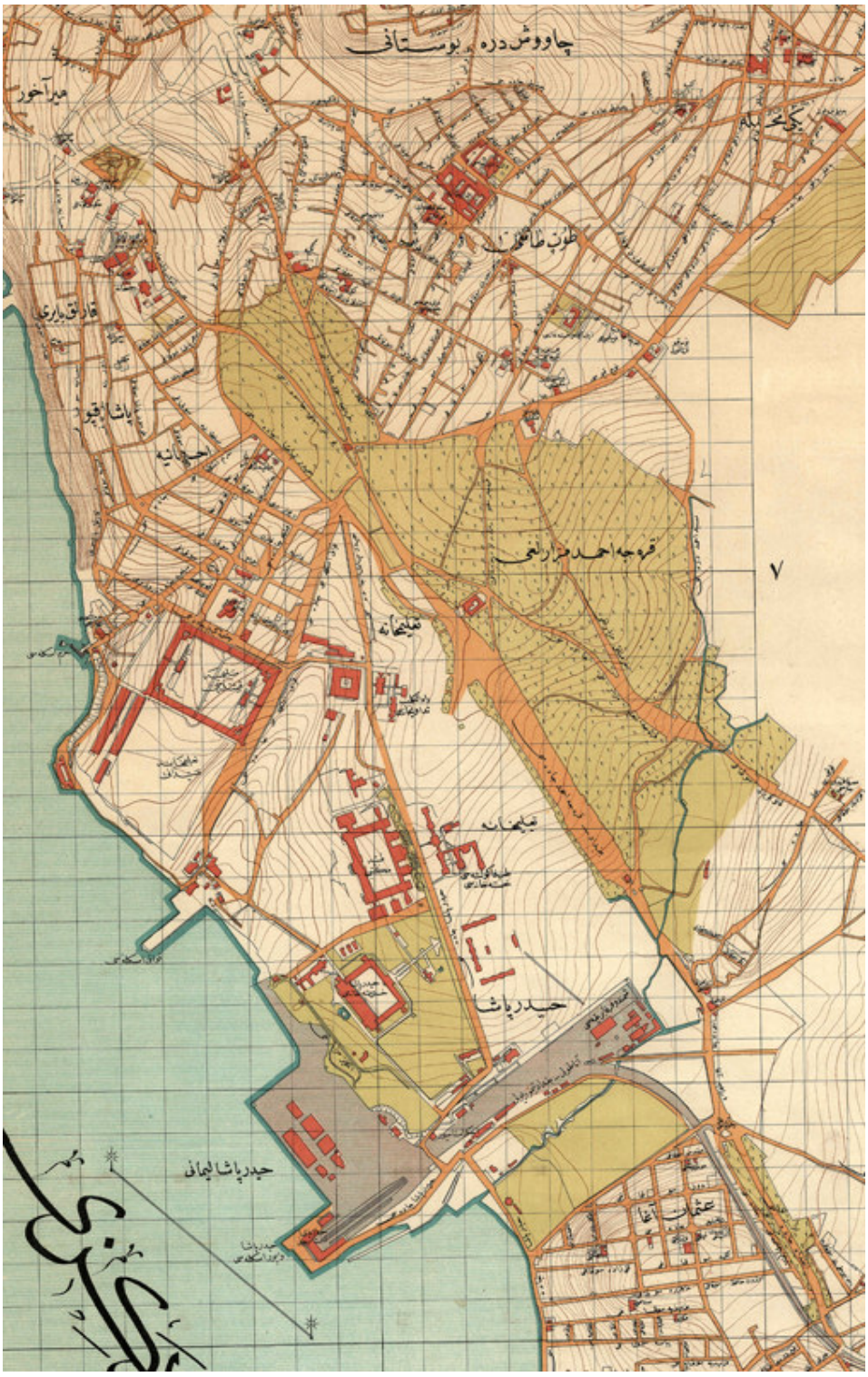

Şekil 4.6 : Yüzyıl başında Karacaahmet Mezarlığı'nda çekilen bir fotoğraf (Anonim, 2003).

Resmi ve ilmi belgeler olmaması Karacaahmet Mezarlığı'nın beledi hizmetler cümlesinde bazı adaların istimlak edilmesine ve bazısının da eski mezar taşlarının yok edilerek tamamen yeni kabristan haline gelmesine neden olmuştur. Mezarlıklar Müdürlüğü'nce verilen "ada" numaraları ile tapu idaresinin verdiği kadastral "ada" numaralarının farklı oluşundan doğan aykırılık, Karacaahmet' e ait bir bölümün mezarlık dışı sayılmasına ve harabiyete terk edilmesine sebep olmuştur. Mezarlığın çok önemli bir bölümü olan Seyyid Ahmet Deresi ve buradaki İranlılar Mescidi de son yıllarda Karacaahmet bütünlüğünden çıkarılmış durumdadır. Doğal dere yatağı tahrip edilmiş ve yaklaşık 35 dönümlük bir alan betonlanarak nakliyat şirketlerinin deposu haline gelmiştir (Anonim, 2003).

Karacaahmet Mezarlığı, 1917, 1940, 1956 ve 1974 tarihlerinde olmak üzere dört defa istimlâk edilmiştir. Bu istimlâklerde, özellikle 1974'te Karayolları' nın istimlâki sırasında ciddi şekilde tahrip olmuştur (http://tr.wikipedia.org).

Karacaahmet Mezarlığı topografik açıdan eğimli bir yapıya sahip oluşu ve üzerindeki yüzyıllar içinde oluşmuş çok değerli bitki örtüsüyle, içinde pek çok kuş türünün yaşadığı ve yuvalandığı büyük bir orman görünümündedir. Başta servi olmak üzere çınar, defne vb. gibi ağaçlar ile doğal ancak bakımsız bir bitki örtüsüne sahiptir (Anonim, 2003).

Şekil 4.7 : Karcaahmet Mezarlığı'nın 1920'li yıllardaki halihazır haritası (Keşfiyat ve İnşaat Türk A.Ş. Harita NO: 1111).

Mezarlık, taş işçiliği ve hat sanatı açısından açık hava müzesi görünümündedir. İstanbul'un Müslüman tarihine tanıklık eden binlerce mezar taşı, aynı zamanda çok zengin bir arşiv bilgisine de kaynak teşkil eder (http://www.ibb.gov.tr).

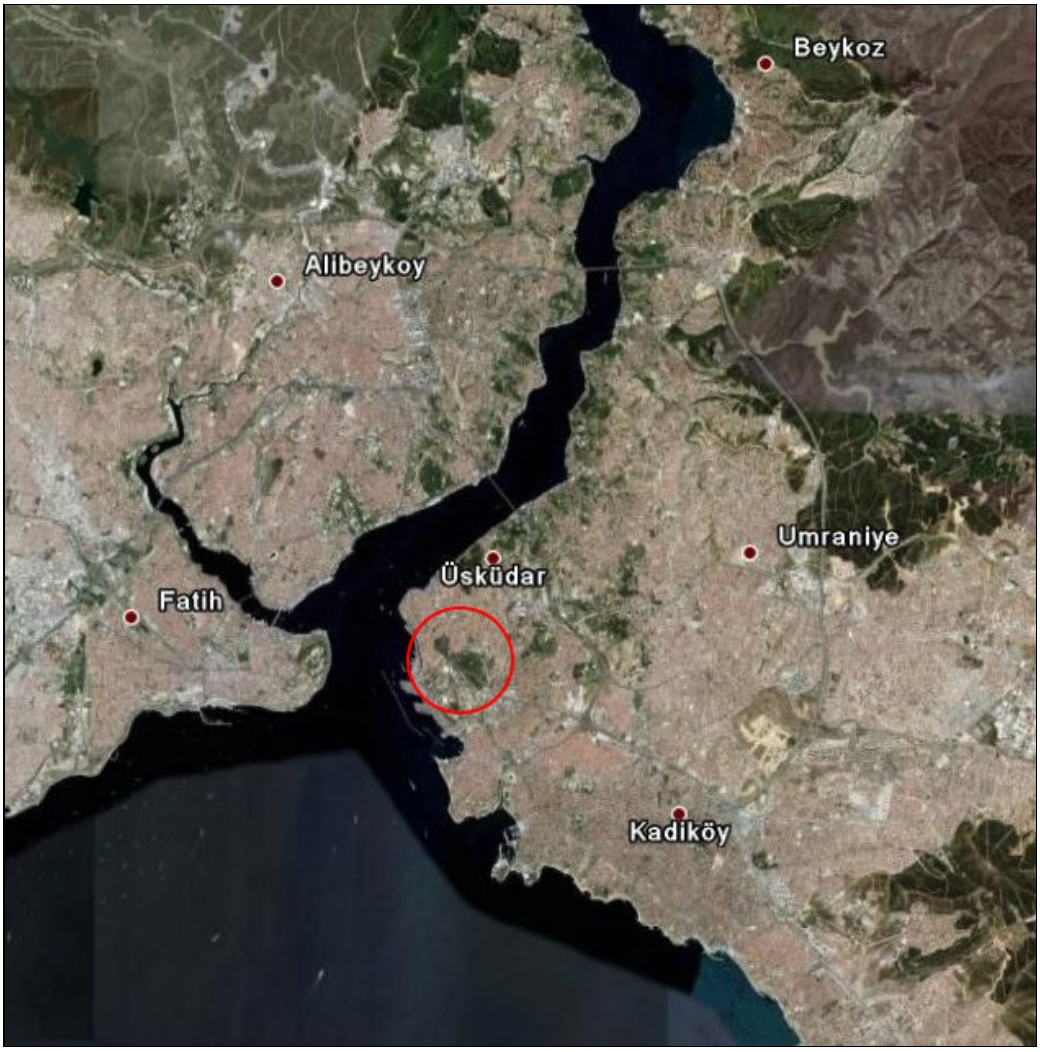
Alanın zamanla yeni gömülere açıklması, mezarlığın tarihi dokusunun bozulmasına neden olmuştur (Çoktan, 1996). Karacaahmet'te 16. yüzyıldan kalma mezartaşı hemen hemen yok gibidir. Ancak 1110'lardan (1698-1699) itibaren gelen taşlar görülebilmektedir. Mevcut en eski taş Hattat Şeyh Hamdullah'ın 1521 tarihli taşıdır. Çoğunluk 19. yüzyıl taşlarıdır (Anonim, 2003) (Şekil 4.7).

Şekil 4.8 : Karacaahmet Mezarlığı'ndaki tarihi mezar taşları (Bir Ulu Rüyayı Görenler Şehri Üsküdar).

4.2.2. Karacaahmet Mezarlığı'nın Kent İçindeki Konumu ve Çevreysiyle İlişkileri

İstanbul'daki en eski ve en büyük Müslüman mezarlığı olan tarihi Karacaahmet Mezarlığı, sadece İstanbul'un değil, Türkiye'nin en büyük mezarlığıdır. İstanbul ili, Üsküdar ilçesinde bulunan mezarlık, Kadıköy ilçe sınırına da komşudur (Şekil 4.9 ve Şekil 4.10).

Şekil 4.9 : Karacaahmet Mezarlığı'nın kent içindeki konumunu gösrteren hava fotoğrafı

Üsküdar'ın yüksek bir mevkiinde bulunup, meyilli bir arazide tesis edilmiştir. Etrafı; Nuhkuyusu Caddesi, Tıbbiye Caddesi, İcadiye Mescidi Sokak, Büyük Selim Paşa Caddesi ve İcadiye Camii Sokağı ile çevrilmiştir. Mezarlığın belkemiği, eski Menzilhane Yokuşu Caddesi olan şimdiki, Gündoğumu Caddesi'dir. Mezarlık burada, İnadiye'den başlayarak, İbrahim Ağa'ya kadar uzanır (Şekil 4.10 ve Şekil 4.11) (http://www.istanbul.com).

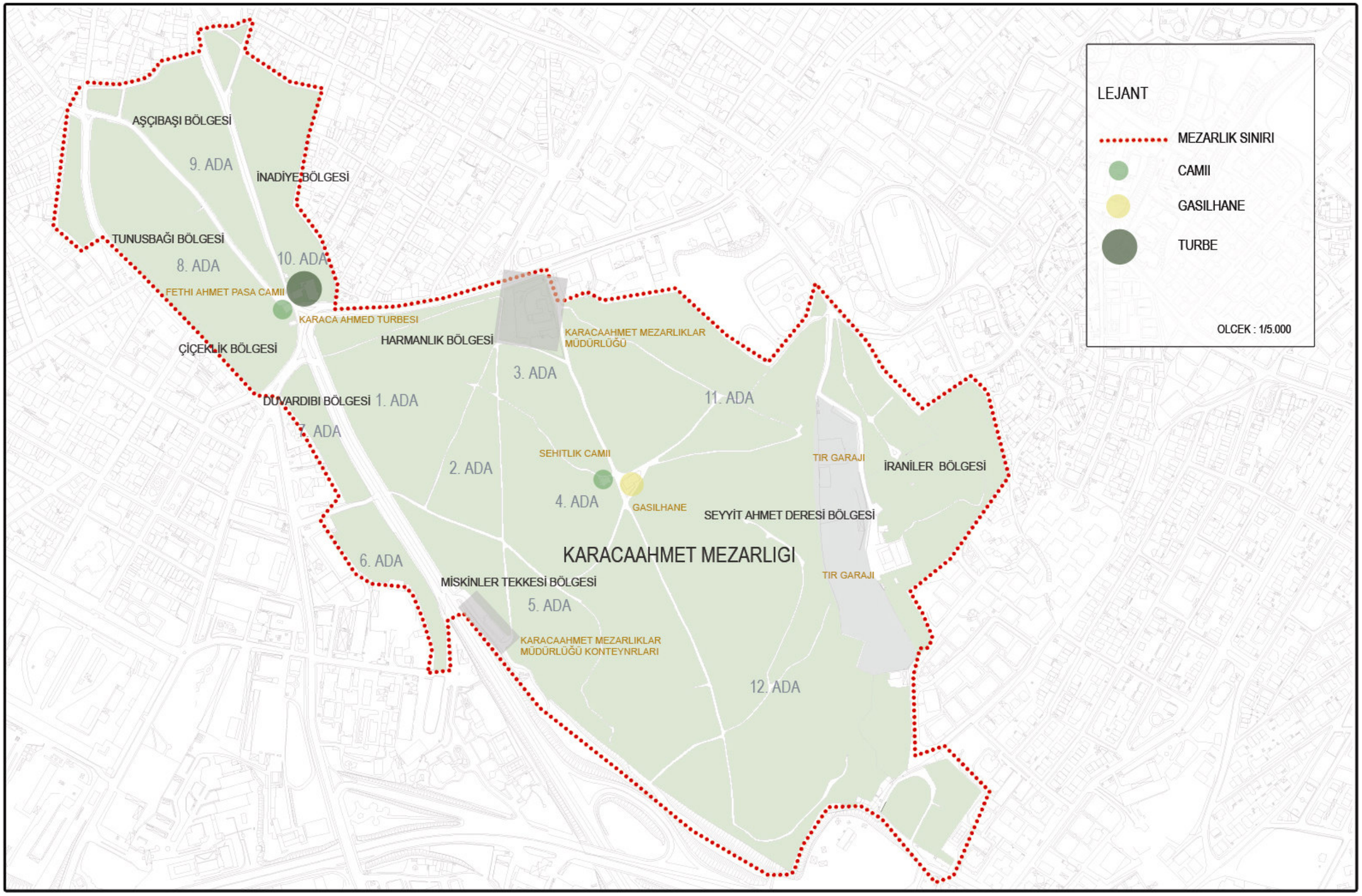

Şekil 4.10 : Karacaahmet Mezarlığı'nın yakın çevresini gösteren hava fotoğrafı

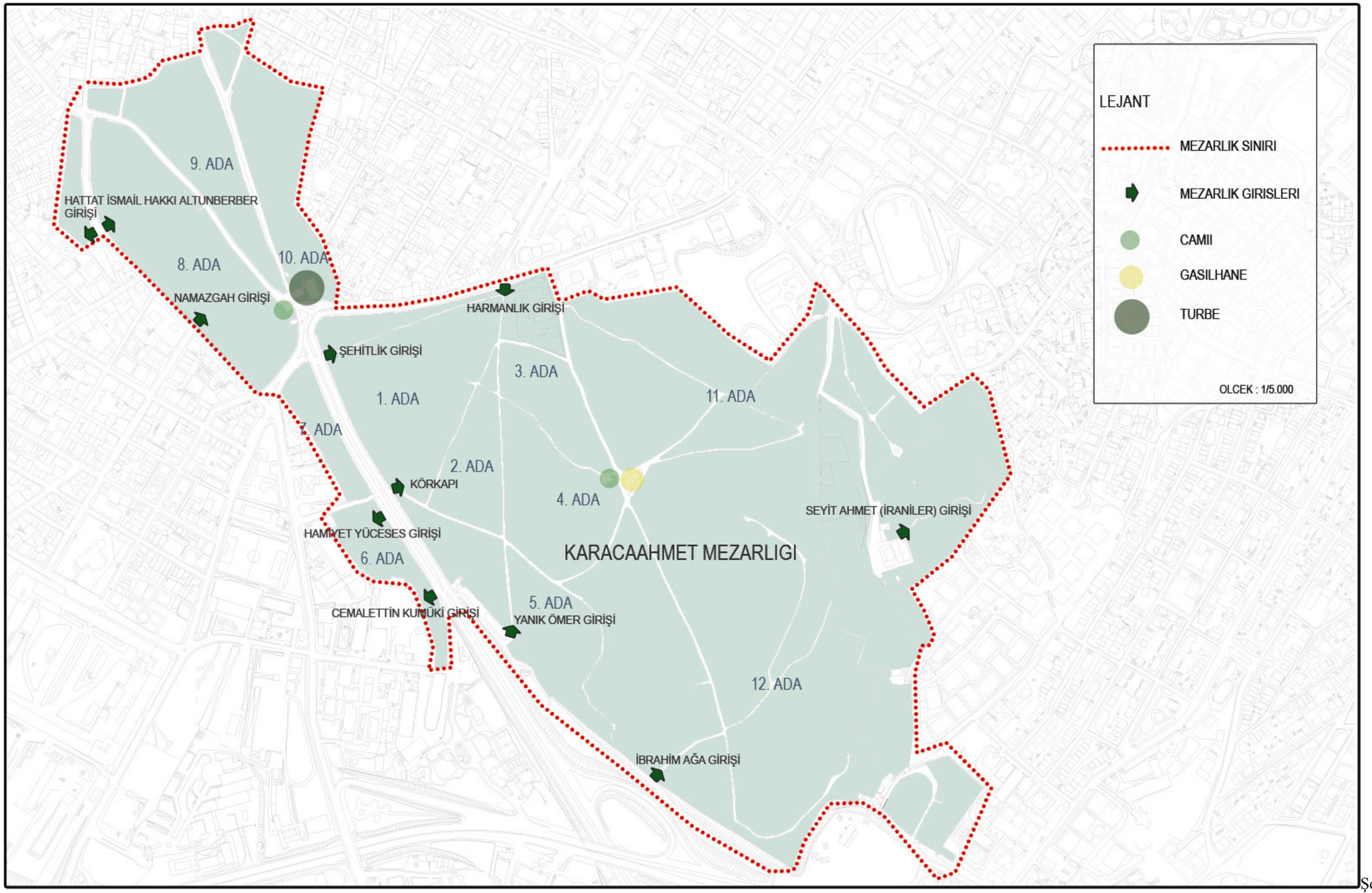
Karacaahmet Mezarlığı'nın çevresinde hepsi de eski olan mahalleler yer almaktadır. Bu eski yerleşim yerleri arasında kalan ve uçsuz bucaksız gibi görünen Karacaahmet Mezarlığı günümüzde içerisinde bulunan yollarla birlikte yaklaşık 750 dönümlük bir araziyi kaplamaktadır.Mezarlık bölgelerinin isimleri ise Miskinler, Saraçlar Çeşmesi, Şehitlik, Musalla ve Duvardibi' dir. Mezarlık kuzeyde Tunusbağı' ndan, güneyde İbrahim Ağa Çayırı'na doğru eğimli bir arazi yapısına sahiptir ve bu eğimli arazi yapısı içinde Seyit Ahmet Vadisi en çukur kısmı teşkil eder. Güneyde İbrahim Ağa Çayırı'nın devamında Karacaahmet' ten ayrı düşünülmüş Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı yer almaktadır (Şekil 4.11, Şekil 4.12) (Anonim, 2003).

Şekil 4.11 : Karacaahmet Mezarlığı'nın Üsküdar ilçesi içindeki konumunu gösrteren hava fotoğrafı

Şekil 4.12 : Karacaahmet Mezarlığı'nın halk arasında bilinen isimleriyle bölgeleri.

Şek

4.13: Karacaahmet Mezarlığı'nın girişleri.

4.2.2.1. Üsküdar ilcesin yeşil alan durumu ve Karacaahmet Mezarlığı'nın ilçe mezarlıkları içindeki yeri

Üsküdar ilçesinde toplam 3.316.340 m2 yeşil alan imar planı üzerinde yapılan ölçümler ile hesaplanmıştır. Bunun 1.565.370 m2si yani %47`si aktif yeşil alan; 1.750.970 m2 si yani %53`u pasif yeşil alanlardan oluşmaktadır. rekreasyon amaçlı kullanılan aktif yeşil alanların %3`u çocuk oyun alanı, %70`i park, %4u spor alanı, %4`u ise koru alanı olarak saptanmıştır. pasif yeşil alanların ise %3`u ağaçlandırılmış alanlar, %4`u çayır, fidanlık ve ormanlar, %10`u görsel yeşil alanlar, refüj ve meydanlar, %26`si koru alanları, %8`i koruya katılacak alanlar, %49`u ise mezarlıklar olarak saptanmıştır (Aksoy, 2001). Bu mezarlık alanlarının %79,5'unu Karacaahmet Mezarlığı oluşturmaktadır (Şekil 4.14).

Şekil 4.14 : Üsküdar ilçesindeki mezarlıklar (İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü)

Üsküdar ilçesinde 1975 yılında 733.150 m² mezarlık mevcuttur. 202.957 kişinin yararlandığı varsayımına göre kişi başına 3,6 m² ' lik alan düşmektedir. 1980 yılında 261.141 kişinin yararlandığı varsayımına göre kişi başına 2,8 m²'lik alan düşmektedir. 1985 yılında toplam 856.900 m² mezarlık mevcuttur. 467.217 kişinin

yararlandığı varsayımına göre kişi başına 1.8m2 lik alan düşmektedir. 1990 yılında 395.623 kişinin yararlandığı varsayımına göre kişi başına 2.2m2lik alan düşmektedir. 1995 yılında 444798 kişinin yararlandığı varsayımına göre kişi başına 1.9m2lik alan düşmektedir. 2000 yılında ise mevcut olan mezarlıkların, 501.804 yararlandığı varsayımına göre kişi başına 1.7m2lik alan düşmektedir (Aksoy, 2001).

4.2.3. Karacaahmet Mezarlığı'nın Fiziksel Koşullarının Değerlendirilmesi

İstanbul kenti yeşil alan siteminin pasif yeşil alan elemanlarından biri olan Karacaahmet Mezarlığı'nın hem defin alanı olarak (yani birincil işleviyle) hem de kentsel pasif yeşil alan olarak fiziksel çevresiyle ilgili incelemesi ve sorunlarının tespiti aşağıdaki başlıklar çerçevesinde yapılmıştır

- **Karacaahmet Mezarlığı'nın çevresiyle olan bağlantıları ve girişleri:**

Mezarlık, Üsküdar ilçesinde mahalleler arasında kuruludur. Karacaahmet Mezarlığı'na, kendisi parçalayan ana arterlerden (Nuhkuyuus Cad., Dr. Eyüp AKSOY Cad., Tunusbağı Cad., Gündoğumu Cad.) ve onlara bağlanan ara yollardan irili ufaklı pek çok girişle erişilebilmektedir (Şekil 4. 15 ve Şekil 4.16).

Şekil 4.15 : Mezarlığı bölen ana arterlerden Dr. Eyüp AKSOY Cad. (Kişisel Arşiv)

Şekil 4.16 : Mezarlığı bölen ana arterlerden Nuhkuyusu Cad.

Girişler; 11 ana giriş olmak üzere sayısı belli olmayan pek çok kapıdan mezarlığa girilmektedir. Bunlardan bazıları tanımlı (girişin isminin yazdığı tabelaları olan kontrollü) girişlerken, bazıları da duvarlardaki bir takım açıklıklardan oluşmaktadır (Şekil 4.17. ve Şekil 4.18.)

Şekil 4.17: Kontrollü Giriş (Kişisel arşiv)

Şekil 4.18: Kontrolsüz Giriş

- **Mezarlığın içinde bulunan birimler**

Kracaahmet Mezarlığı içinde, 2 camii (Şehitlik Camii ve Fethi Ahmet Paşa Camii), 1 gasilhane, 1 türbe ve idari binalardan oluşmaktadır. Ayrıca, Harmanlık Girişi'nde hali hazırda inşası sürmekte olan bir camii vardır (Şekil 4.20).

Şekil 4.19: Mezarlıkta bulunan tarihi Şehitlik Camii (Kişisel arşiv)

Şekil 4.20: Harmanlık Girişi'nde yapımı süren camii (Kişisel arşiv)

Şekil 4.21: Karacaahmet Türbesi (Kişisel arşiv)

Şekil 4.22: İdari Bina ve Otopark (Kişisel arşiv)

- **Kentsel donatı elemanları**

Mezarlığın içindeki ve çevresindeki donatı elemanları; oturma elemanları, çöp kutuları, yönlendirme ve bilgilendirme elemanları ve aydınlatma elemanları kapsamında değerlendirilmiştir.

Mezarlık içinde oturma grupları ve alanları bulunmamaktadır. Oturma elemanları da camii ve gasilhane yakınındadır. Bu nedenden dolayı mezarlık kullanıcıları dinlenme ihtiyaçlarını mezar kenarlarına ve merdivenlere oturarak karşılamaktadırlar. Mezarlığın dışında uygun açıklarda oturma grupları oluşturulmuştur (Şekil 4.23 ve Şekil 4.24).

Mezarlık girişlerini ve içindeki birimleri işaret eden tabelalar yıpranmış ve yönlendirme işlevini tam olarak yerine getirememektedir (Şekil 4.25). Çöp kutuları ihtiyaca cevap veremeyecek durumdadır (Şekil 4.26).

Şekil 4.23: Mezarlıkta oturma elemanı ihtiyacı (Kişisel arşiv)

Şekil 4.24: Mezarlık dışındaki oturma grupları (Kişisel arşiv)

Şekil 4.25: Mezarlık girişini ve ada numarasını gösteren tabela (Kişisel arşiv)

Şekil 4.26: Mezarlıktaki çöp kutuları (Kişisel arşiv)

- **Bitkisel doku ve anıt ağaçlar**

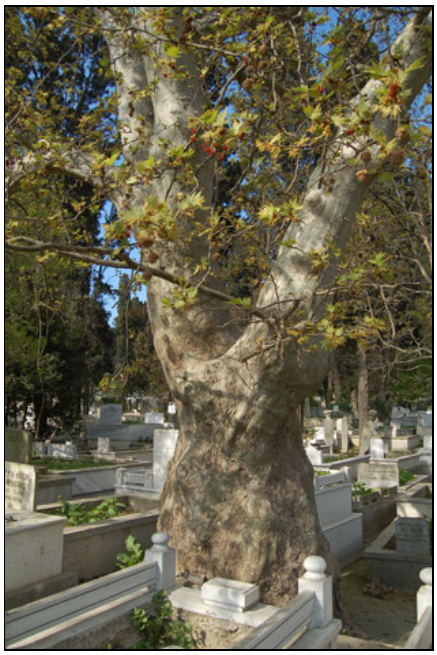
Karacahmet Mezarlığı'nın oluşumu 1300'lu yılların ortasına denk gelmektedir. Karacaahmet'in resmen mezarlık haline konulması 1582 senesinde başlar. III. Murad'ın annesi ve II. Selim'in eşi Nuhbanu Atik Valide Sultan kendi arazisinin 124 dönümlük bölümünü mezarlık olmak üzere ayırmış ve buraya serviler diktirmiştir.O zamandan beri kentin önemli pasif yeşil alanlarından olmuştur.

Mezarlıkta yıllanmış ağırlıklı olarak servi ağaçları bulunmakla birlikte, çınar, erguvan, meşe türlerine de rastlanmaktadır (Şekil 4.28).

Üsküdar Belediyesi Park Bahçeler Müdürlüğü, Karacaahmet Mezarlığı'nda 9 adet Adi Serviyi (Cupressus sempervirens) "Anıt Ağaç" olarak belirlemiştir (Şekil 4.27).

Şekil 4.27: Karacaahmet Mezarlığı'ndaki anıt ağaçlardan biri (Yüzyılların Görkemli Tanıkları Mısralardan Gönüllere Üsküdar'ın Anıt Ağaçları)

Şekil 4.28: Kracaahmet Mezarlığındaki çok yıllık çınarlardan biri (Kişisel arşiv)

Karcaahmet Mezarlığı'ı yalnızca çok yıllık ağaç rezervi zenginliği bakımından önemli bir yeşil alan değildir, ayrıca İstanbul'un doğal florasının elemanları olan sarılıcı ve yerörtücüler barındırması bakımından da oldukça önemlidir (Şekil 4.29).

Şekil 4.29: Kracaahmet Mezarlığındaki doğal floranın elemanı olan otsu bitkiler

(Kişisel arşiv)

- **Mezar taşları**

Karacahmet Mezarlığı hemen hepsi tarihi eser niteliği taşıyan eski mezar taşları ve mezarlar bakımsızlıktan kaybolmaya yüz tutmuş durumdadırlar. Çoğu eski mezar yeni mezarların arasına sıkışmış, çökmüş sahiplenilmedikleri için harabe görümü almıştır (Şekil 4.30).

Şekil 4.30: Karacaahmet Mezarlığındaki yitirilmek üzere olana tarihi mezar taşları

(Kişisel arşiv)

- **Sınırlayıcı Elemanlar**

Karacaahmet mezarlığı ana arterler tarafından 5 büyük parçaya bölündüğünden dolayı ulaşım ve aktarma amaçlı dahi olsa insanlar mezarlığın içinden geçmektedirler. Böylece mezarlıkla ilgili algılanan en önemli öğelerden birini sınırlayıcı elemanlar teşkil etmektedir. Duvarlar dinsel inanışlar gereği içerisini gösterebilecek geçirgen bir yapıya sahiptir, buna karşın duvarların tekdüze görünüşü ve rejit yapısı görsel anlamda mezarlığa artı bir değer katmamaktadır. (Şekil 4. 31).

Şekil 4.31: Karacaahmet Mezarlığı'nı sınırlayan duvarlar (Kişisel arşiv)

- **Otopark**

Karacaahmet Mezarlığı'nda, idari bina yanında hem personelle ve cenaze arabalarına, hem de mezarlığa gelen kullanıcılara hizmet eden 20 araç kapasiteli bir otopark bulunmaktadır (Şekil 4. 32). Ayrıca mezarlığın içine araç ile giren kullanıcıların araçlarını park edebilecekleri otoparklar mevcut değildir. Bu nedenden ötürü araçlar yol kenarlarına park edilmektedirler (Şekil 4. 33).

Şekil 4.32: Kracaahmet Mezarlığı'nın idari binaları yanındaki otopark (Kişisel arşiv)

Şekil 4.33 : Mezarlık içinde yok kenarına park edilmesi (Kişisel arşiv)

4.3. Karacaahmet Mezarlığı Ziyaretçi Memnuniyeti Belirlenmesinde Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi (Anket Çalışması)

4.3.1. Karacaahmet Mezarlığı Ziyaretçi Memnuniyetinin Belirlenmesine Yönelik Yapılan Anket Çalışması Verilerinin Analizi ve Değerlendirilmesi

Kentsel yeşil dokunun bir parçası olan kent mezarlıklarının planlamasına verilmesi gereken önemin vurgulanması amacıyla hazırlanan bu tezde, örnek alan olarak Karacaahmet Mezarlığı seçilmiş ve ziyaretçi memnuniyetinin belirlenmesi adına yapılan anket ile bu konu adına verilecek öneriler için genel bir analiz yapılmıştır.

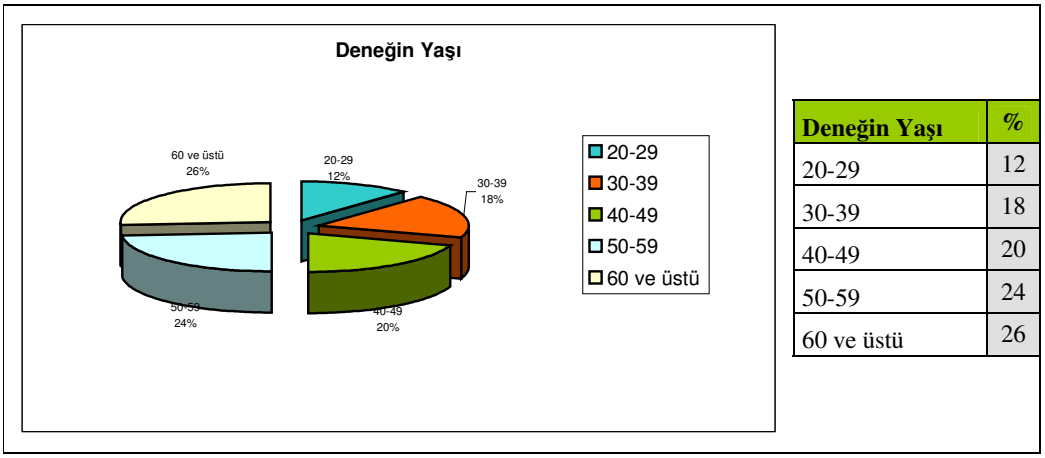
Önceki bölümlerde mezarlıklar hakkında genel bilgiler verilmiş ve İstanbul'daki mezarlıklar içinde en büyük yeşil alan potansiyeline sahip mezarlık olan Karacaahmet Mezarlığı örnek alan olarak öne çıkmış ve bu alan hakkındaki tanımlama ve bilgiler sunulmuştur.

Karacaahmet Mezarlığı konumu, yüzölçümü ve kullanımı bakımından İstanbul'un önemli pasif açık-yeşil alanlardandır. Geniş bir çevre için odak noktası olan bu alanın pasif yeşil alan kullanım potansiyeline ne kadar karşılık verdiği ve karşılık verme durumuna ne kadar elverişli olduğu tartışma konusu olmalıdır.

Bu nedenle örnek alandaki genel planlama ve kullanım durumunun anketle belirlenmesine gidilmiş ve bu çalışmanın analiz ve değerlendirmesi sonucunda mezarlıklar için genel planlama problem ve önerileri ortaya konulmuştur. Sahip olduğu kökleşmiş ve yoğun çevresel kullanımlar arasında sıkışmış Karacaahmet Mezarlığı için bazı öneriler değerlendirilemeyecek olsa da, yeni yapılanmakta olan ve kullanım yoğunluğu ile kısıtlanmamış diğer mezarlık alanları için önemli bir örnek olacaktır.

Karacaahmet Mezarlığı yakın çevresi ve mezarlık içinde bahar döneminde günün farklı saatlerinde 50 kişiye yapılan anket çalışmasında, ziyaretçi memnuniyetinin belirlenmesi adına örnek mezarlık alanı ve genel anlamda mezarlık alanları değerlendirilmiş, ortaya çıkan durumlar yüzde bazında ortaya konulmuştur.

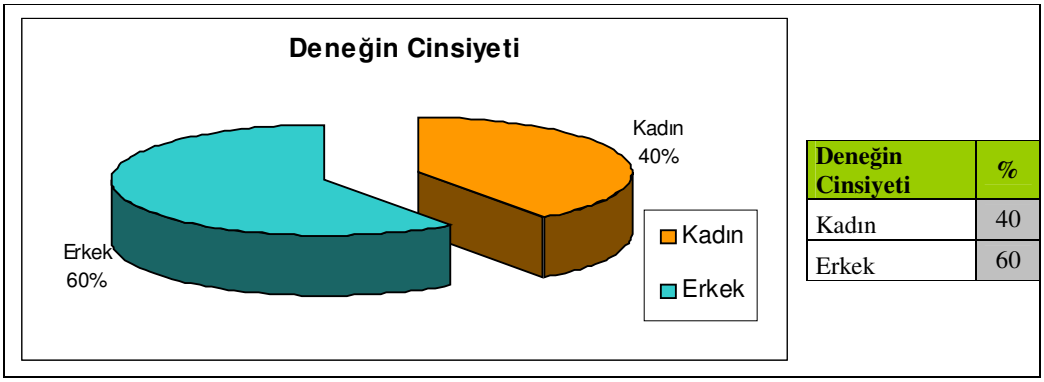
4.3.1.1. Ziyaretçinin Sosyo-Demografik Yapısı

Deneğin Yaşı	%
20-29	12
30-39	18
40-49	20
50-59	24
60 ve üstü	26

Şekil 4.34: Karacaahmet Mezarlığı, Deneğin Yaşı

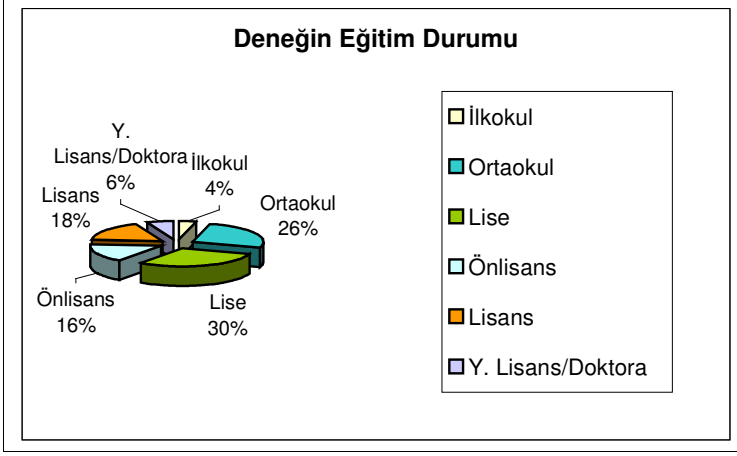
Yapılan ankette, görüşülen denekler en yüksek oranda (%26) 60 yaş ve üstü, %24'ü 50-59 yaş aralığında, %20'si 40-49 yaş aralığında, %18'i 30-39 yaş aralığında ve %12'si de 20-29 yaş aralığındadır. Orta yaş ve üstü grubun, genç yaş gruplarında insanlara göre ağırlıkta olarak mezarlık ziyaretinde bulundukları görülmüştür (Şekil4.34).

Deneğin Cinsiyeti	%
Kadın	40
Erkek	60

Şekil 4.35: Karacaahmet Mezarlığı, Deneğin Cinsiyeti

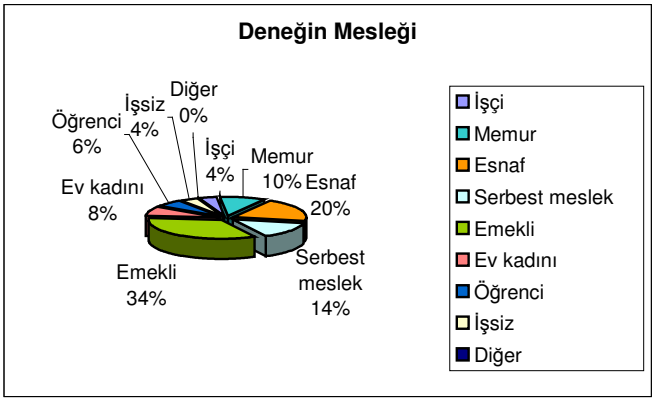
Görüşülen deneklerin %60'ı erkek ve %40'ı de bayanlardan oluşmaktadır (Şekil 4.35).

Deneğin Eğitim Durumu	%
Okur/yazar	0
İlkokul	4
Ortaokul	26
Lise	30
Önlisans	16
Lisans	18
Y. Lisans/Doktora	6

Şekil 4.36: Karacaahmet Mezarlığı, Deneğin Eğitim Durumu

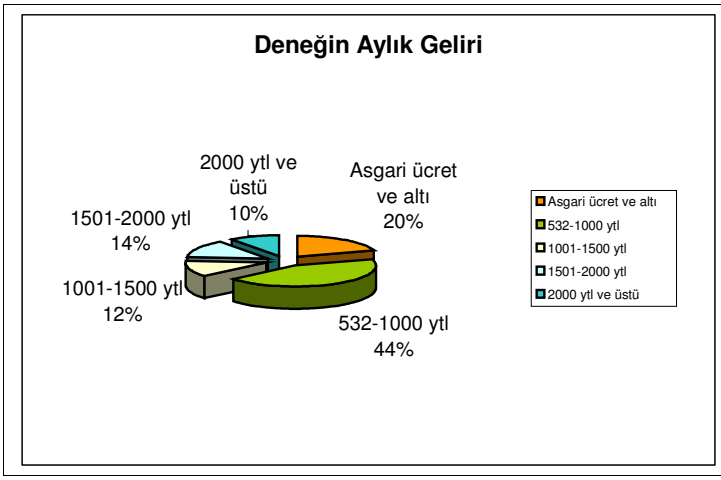
Görüşülen deneklerin eğitim durumlarına bakıldığında, %30'luk bir oranla lise eğitimi almış olan kişiler en fazla orandadır. Bu kişiler arasında liseden mezun olmuş ve diğer lisans veya önlisans gibi eğitimleri sürdürmekte ama halen tamamlamakta olan kişiler de mevcuttur. Geri kalan deneklerin %26'sı ortaokul, %18'i lisans, %16'sı önlisans, %6'sı yükseklisans veya doktora, %4'ü ilkokul mezunlarından oluşmaktadır. Yalnız okur/yazarlık seviyesinde olan denek bulunmamaktadır (şekil 4.36).

Deneğin Mesleği	%
İşçi	4
Memur	10
Esnaf	20
Serbest meslek	14
Emekli	34
Ev hamını	8
Öğrenci	6
İşsiz	4
Diğer	0

Şekil 4.37: Karacaahmet Mezarlığı, Deneğin Mesleği

Görüşülen deneklerin büyük oranı %34'ü emeklidir. Diğer deneklerin %20'sini esnaflar, %14'ünü serbest meslek sahipleri, %10'unu memurlar, %8'ini ev hanımları, %6'sını öğrenciler, %6'ünü de işsizler oluşturmaktadır. Diğer mesleklerden denek bulunmamaktadır. Ağırlıklı olarak emekli grubun mezarlık ziyareti yapıyor olması, zaman ayırabilmeleri ve yaşları ile ilişkilendirilmiştir (Şekil 6.37).

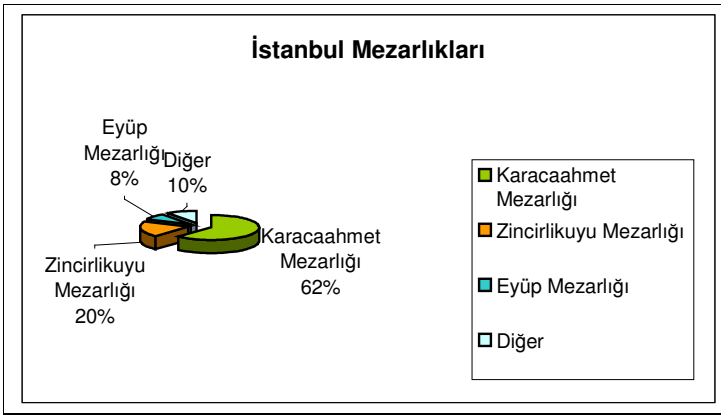

Deneğin Aylık Geliri	%
Asgari ücret ve altı	20
532-1000 ytl	44
1001-1500 ytl	12
1501-2000 ytl	14
2000 ytl ve üstü	10

Şekil 4.38: Karacaahmet Mezarlığı, Deneğin Aylık Geliri

Deneklerin en büyük bölümünü %44'lük 532-1000 YTL arası gelire sahip. Bu gruba ağırlıklı olarak emekliler, esnaflar, serbest meslek sahipleri girmektedir. %20'lik oranla asgari ücret altında gelire sahip olanların çoğunluğu ise ev hanımı, öğrenci ve işsizlerden oluşmaktadır. Geri kalan deneklerin %14'ü 1501-2000 YTL arası, %'12'si 1001-1500 YTL arsı, %10'u 2000 YTL üstü gelire sahiptirler (Şekil 4.38).

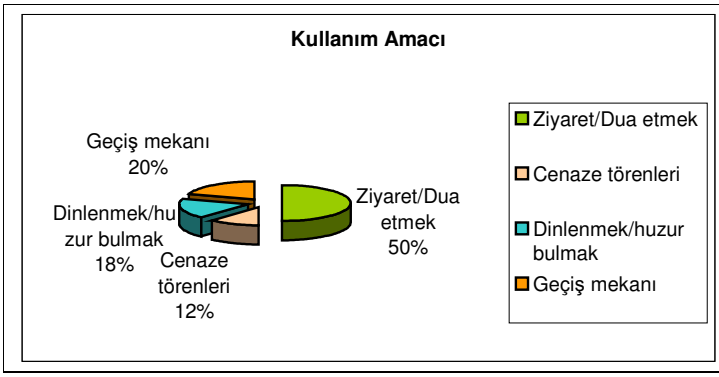
4.3.1.2. Mezarlık Genel Kullanım Akışkanları

İsatanbul Mezarlıkları	%
Karacaahmet Mezarlığı	62
Zincirlikuyu Mezarlığı	20
Eyüp Mezarlığı	8
Diğer	10

Şekil 4.39: Karacaahmet Mezarlığı, İstanbul Mezarlıkları

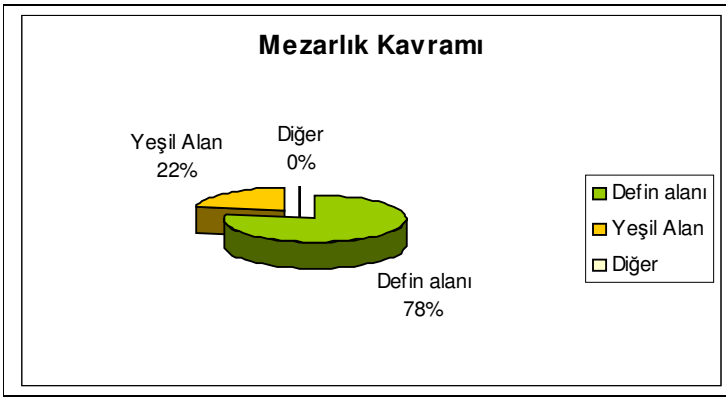
Deneklerden İstanbul'da akıllarına gelen ilk mezarlığı söylemeleri istenildiğinde %62'lik bir oranla Karacaahmet Mezarlığı, %20'lik bir oranla Zincirlikuyu Mezarlığı, %10'luk bir oranla Eyüp Mezarlığı, %8'lik bir oranla diğer kategorisinde toplanabilecek cevaplar verilmiştir (Şekil 4.39).

Kullnaım Amacı	%
Ziyaret/Dua etmek	50
Cenaze törenleri	12
Dinlenmek/huzur bulmak	18
Geçiş mekanı	20

Şekil 4.40: Karacaahmet Mezarlığı, Kullanım Amacı

Mezarlıkların genelde kullanım amaçları %50'lik oranda ziyaret/dua etmek, %12'lik oranla Cenaze törenleri, %18'lik oranla dinlenmek/huzur bulmak, %20'lik oranla geçiş mekanı olarak tespit edilmiştir (Şekil 4.40).

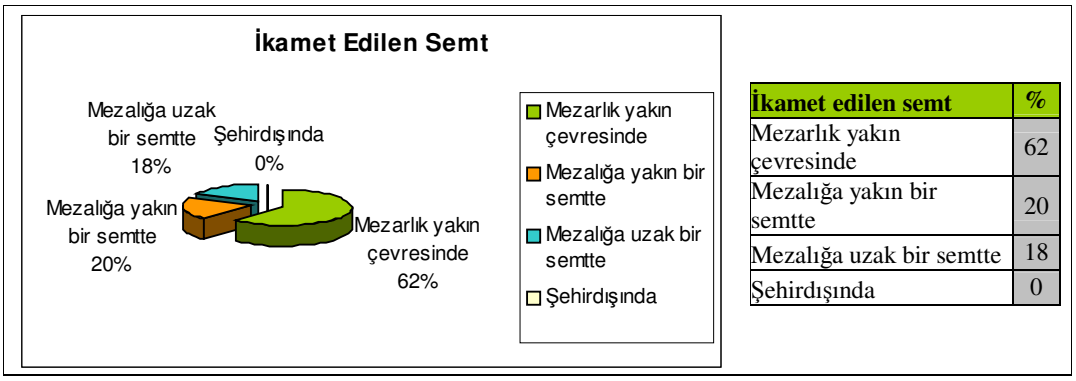

Mezarlık Kavramı	%
Defin alanı	78
Yeşil Alan	22
Diğer	0

Şekil 4.41: Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlık Kavramı

Mezarlık denilince ilk çağrışım yapan olguya deneklerin %78'i defin alanı, %22'si Yeşil alan cevabını vermiştir (Şekil 4.41). Bu sonuçtan mezarlıkların birincil işlevi olan gömü alanı olma özelliğinin, genel olarak mezarlık kavramını baskın olarak tanımlayan bir özellik olduğu görülmektedir.

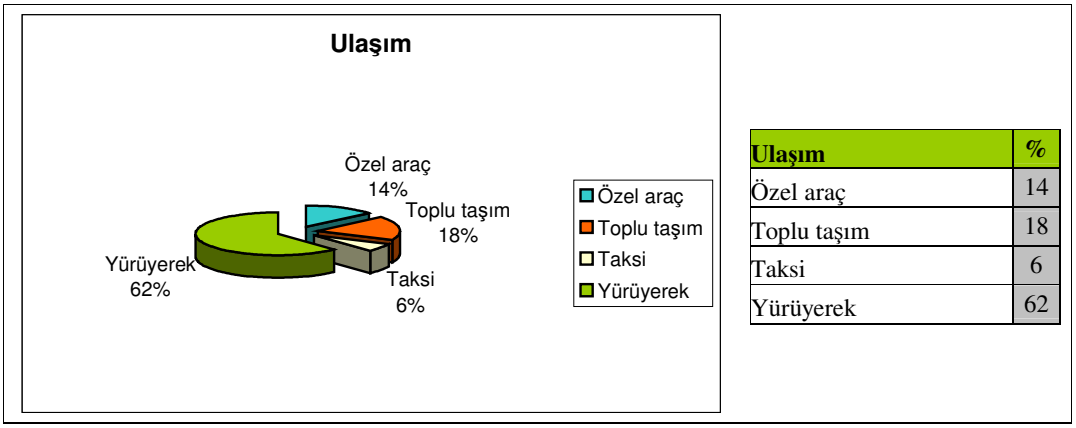
4.3.1.3. Karacaahmet Mezarlığı Kullanım Durumları ve Kullanıcı Memnuniyeti

İkamet edilen semt	%
Mezarlık yakın çevresinde	62
Mezalığa yakın bir semtte	20
Mezalığa uzak bir semtte	18
Şehirdışında	0

Şekil 4.42: Karacaahmet Mezarlığı, İkamet Edilen Semt

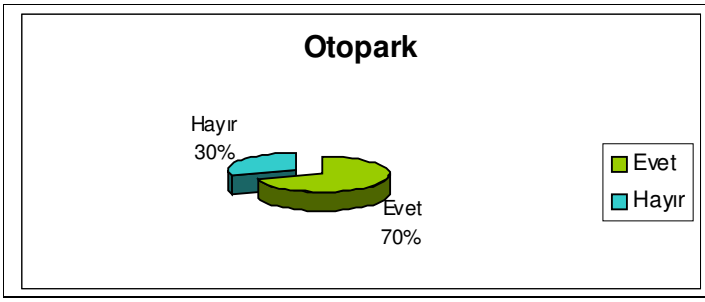
Ankete katılan deneklerin, %62'si Karacaahemet Mezarlığı yakın çevresinde ikamet ederken, %20'si mezarlığa yakın bir semte, %18'i mezarlığa uzak bir semtte ikamet etmektedir. Deneklerin hiçbiri şehir dışında ikamet etmemektedir (Şekil 4.42).

Ulaşım	%
Özel araç	14
Toplu taşım	18
Taksi	6
Yürüyerek	62

Şekil 4.43: Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlığa Ulaşım

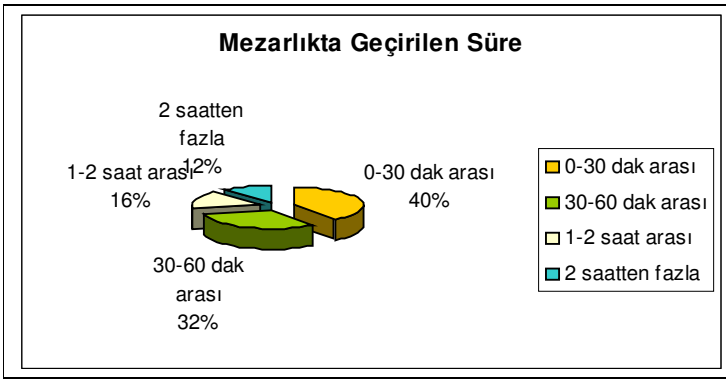
Deneklerin %62'si Karacaahmet Mezarlığı'na yürüyerek ulaşmaktadırlar. Bu %62'lik kesimin mezarlık yakın çevresinde ikamet ettiği tespit edilmiştir (Şekil 4.42). deneklerin geri kalan %14'ü özel araç, %18'i toplu taşım, %6'sı taksi ile ulaşımlarını sağlamaktadırlar (Şekil 4. 43).

Otopark	%
Evet	70
Hayır	30

Şekil 4. 44 : Karacaahmet Mezarlığı, Otopark Durumu

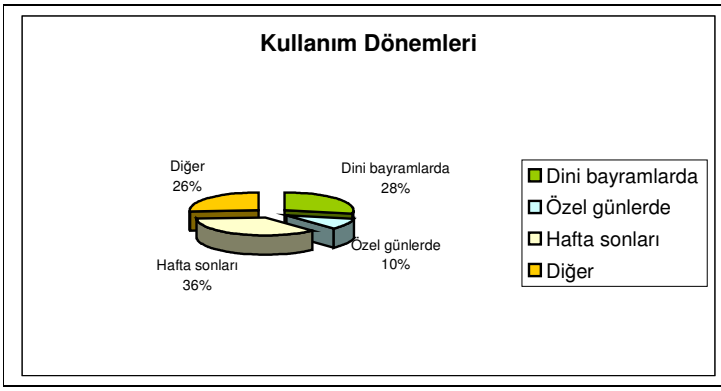
Alana özel oto ile ulaşan deneklerin %70'i otopark sorunu yaşadığı %30'luk bir bölümü ise yaşamadığını belirtmiştir (Şekil 4.44).

Geçirilen süre	%
0-30 dak arası	40
30-60 dak arası	32
1-2 saat arası	16
2 saatten fazla	12

Şekil 4. 45: Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlıkta Geçirilen Süre

Deneklerin %40'ı 0-30 dakika arası, %32'i 30-60 dakika arası, %16'sı 1-2 saat arası, %12'si 2 saatten daha uzun süre mezarlıkta vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir (Şekil 4.45). 2 saatten uzun süre kalan mezarlık kullanıcıları genel olarak mezarlık içindeki satıcılar ve çalışanlardır.

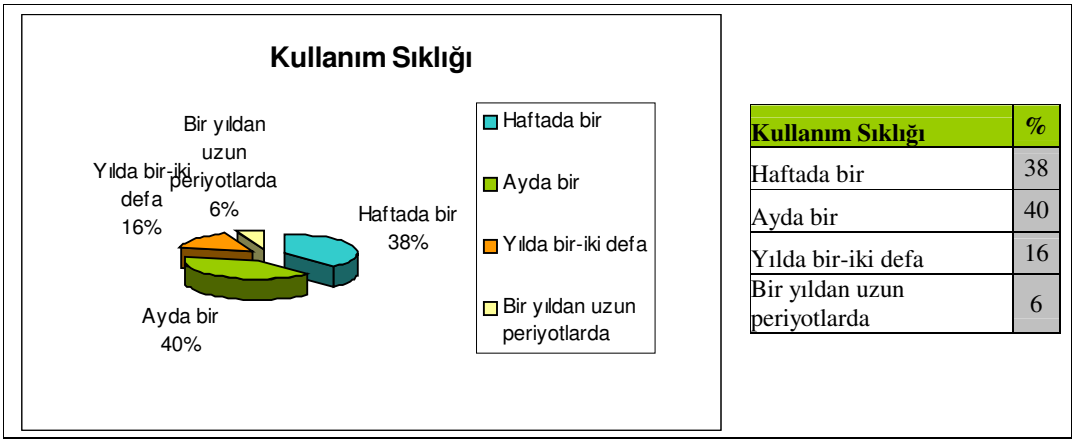

Kullanım Dönemleri	%
Dini bayramlarda	28
Özel günlerde	10
Hafta sonları	36
Diğer	26

Şekil 4.46 : Karacaahmet Mezarlığı, Kullanım Dönemleri

Karacaahmet Mezarlığı'nı kullanan denekler, %36'lık oranla hafta sonu, %28'lik oranla dini bayramlarda (anket yapılan zaman diliminde bayram ziyareti yapılmadığı için bu şık

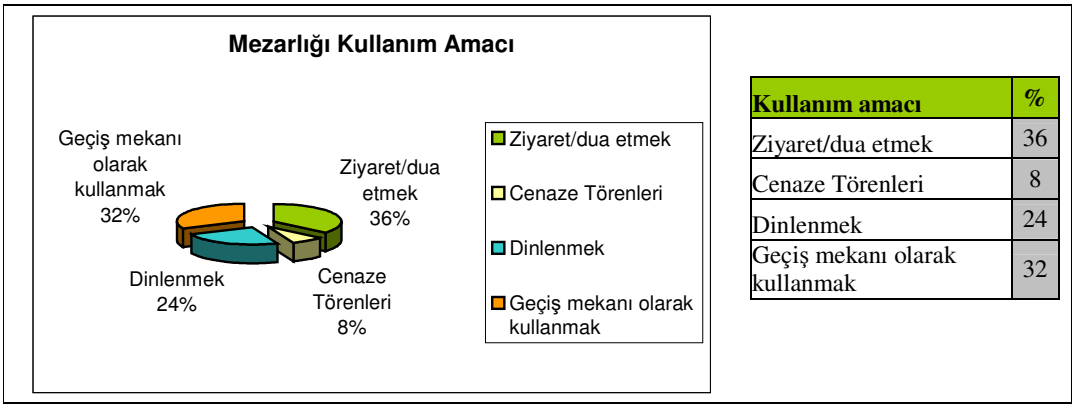
düşük çıkmıştır), % 10'luk bir oranla özel günlerde, %26'lık oranla diğer zamanlarda mezarlığı kullandıklarını belirtmişlerdir. Diğer zamanları seçen denekler, zaman ve gün farkı gözetmediklerini belli bir periyotları olmadığını ifade etmişlerdir (Şekil 4. 46).

Kullanım Sıklığı	%
Haftada bir	38
Ayda bir	40
Yılda bir-iki defa	16
Bir yıldan uzun periyotlarda	6

Şekil 4. 47: Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlıkta Geçirilen Süre

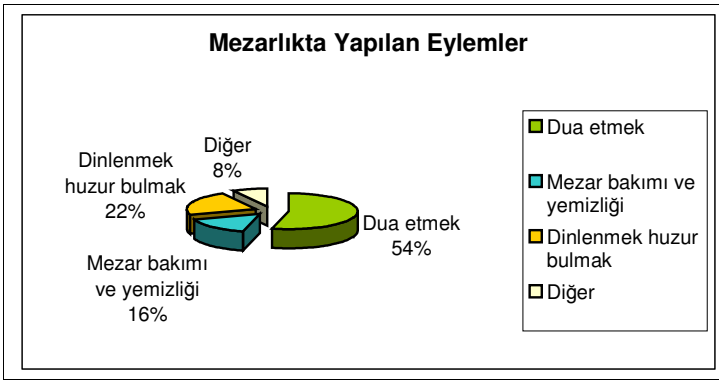
Karacaahmet Mezarlığı'nı kullanımının %40'lık bir oranla ayda bir, %38'lik oranla haftada bir, %16'lık oranla yılda bir-iki defa, %6'lık oranla bir yıldan uzun periyotlarda olduğu görülmüştür (Şekil 4.47). Kullanım dönemlerine baktığımızda mezarlığı yılda bir-iki defa kullananların dini bayramlarda kullandıkları, haftada bir kullananların hafta sonu kullandıkları belirlenmiştir.

Kullanım amacı	%
Ziyaret/dua etmek	36
Cenaze Törenleri	8
Dinlenmek	24
Geçiş mekanı olarak kullanmak	32

Şekil 4. 48: Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlığın Kullanım Amacı

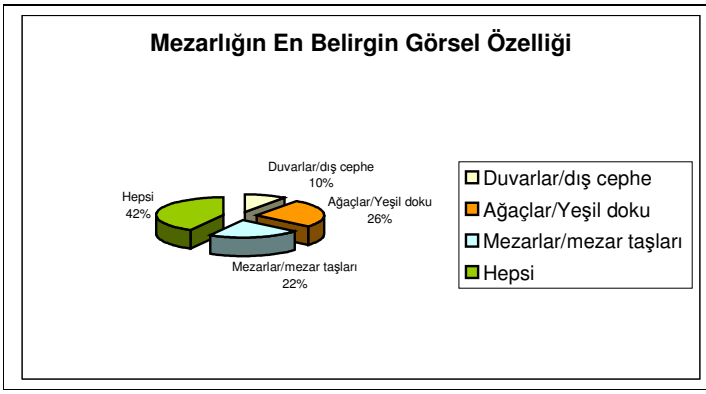
Denekler Karcaahmet Mezarlığı'nı kullanma nedeni olarak %36 ziyaret/dua etmek, %32 geçiş mekanı olarak kullanmak, % 24 dinlenmek, %8 cenaze törenleri olduğunu belirtmişlerdir (Şekil 4. 48).

Mezarlıkta yapılan eylemler	%
Dua etmek	54
Mezar bakımı ve temizliği	16
Dinlenmek huzur bulmak	22
Diğer	8

Şekil 4.49: Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlıkta Yapılan Eylemler

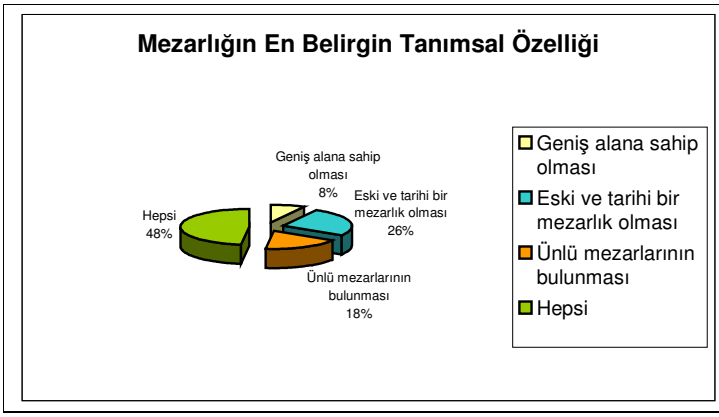
Mezarlıkta bulunan süre içinde yapılan eylemlere cevap olarak, %54 dua etmek, %22 dinlenmek huzur bulmak, %16 mezar bakımı ve temizliği, %8 diğer eylemler denilmiştir (Şekil 4.49). Diğer eylemler cevabını veren denekler, mezarlıkta görevli olan ve seyyar satıcılık yapan kişilerden oluşmaktadır.

En belirgin görsel özellik	%
Duvarlar/dış cephe	10
Ağaçlar/Yeşil doku	26
Mezarlar/mezar taşları	22
Hepsi	42

Şekil 4. 50: Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlığın En Belirgin Görsel Özelliği

Mezarlığın en belirgin görsel özelliğinin, %26'lık oranla ağaçlar/yeşil doku, %22'lik oranla mezarlar/mezar taşları, %10'luk oranla duvarlar dış cephe, %42'lik oranla hepsi olarak tespit edilmiştir (Şekil 4.50).

En belirgin tanımsal özellik	%
Geniş alana sahip olması	8
Eski ve tarihi bir mezarlık olması	26
Ünlü mezarlarının bulunması	18
Hepsi	48

Şekil 4. 51: Karacaahmet Mezarlığı, Mezarlığın En Belirgin Tanımsal Özelliği

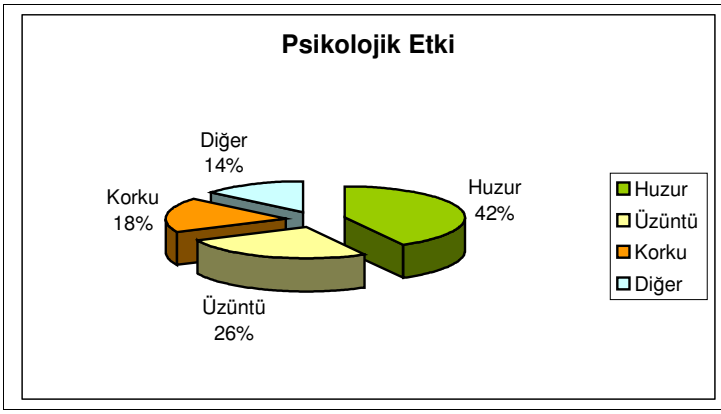
Mezarlığın en belirgin tanımsal özelliğinin %26'lık oranla eski ve tarihi bir mezarlık olması, %18'lık oranla ünlü kişilerin kabirlerinin bulunması, %8'lik oranla geniş alan oranla geniş alana sahip olması ve %48'lik oranla hepsi olarak tespit edilmiştir (Şekil 4.51).

Akılda en kalıcı fiziksel özellik	%
Mezarlar/mezar taşları	36
Bitkiler/yeşil doku	44
Bakımsız bir çevre	16
Diğer	4

Şekil 4.52: Karacaahmet Mezarlığı, Fiziksel Özellik

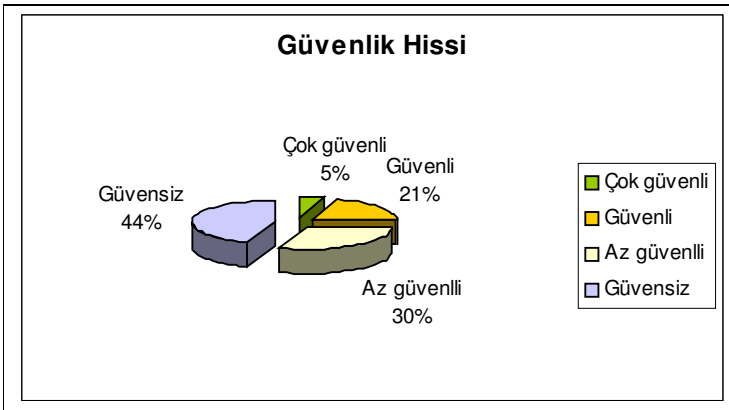
Denekler mezarlıkta geçirdikleri sürenin sonunda Karacaahmet Mezarlığının en akılda kalıcı fiziksel özelliği olarak %44'lük bir oranla bitkiler/yeşil doku, %36'lık bir oranla mezarlar/mezar taşları, %16'lık bir oranla bakımsız bir çevre, %4'lük bir oranla diğer özellikler olarak belirtmişleridir(Şekil 4. 52).

Psikolojik etki	%
Huzur	42
Üzüntü	26
Korku	18
Diğer	14

Şekil 4. 53: Karacaahmet Mezarlığı, Psikolojik Etki

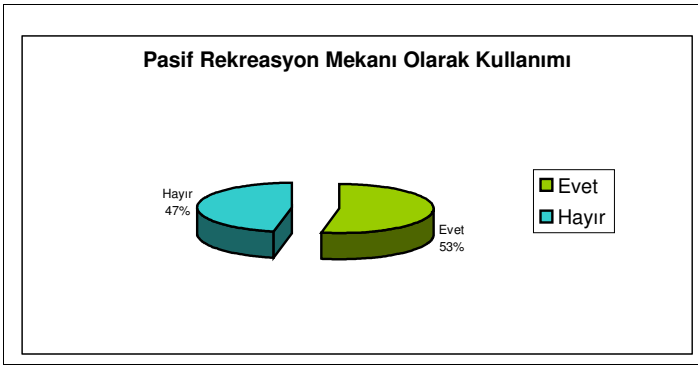
Deneklerin mezarlıkta bulundukları sürenin kendilerinde yarattığı psikolojik etkiyi %42'lik oranla huzur, %26'lık oranla üzüntü, %18'lik oranla korku, %14'lük oranla diğer etkiler olarak açıklamışlardır (Şekil 4.53).

Güvenlik hissi	%
Çok güvenli	6
Güvenli	26
Az güvenli	38
Güvensiz	56

Şekil 4. 54: Karacaahmet Mezarlığı, Güvenlik Hissi

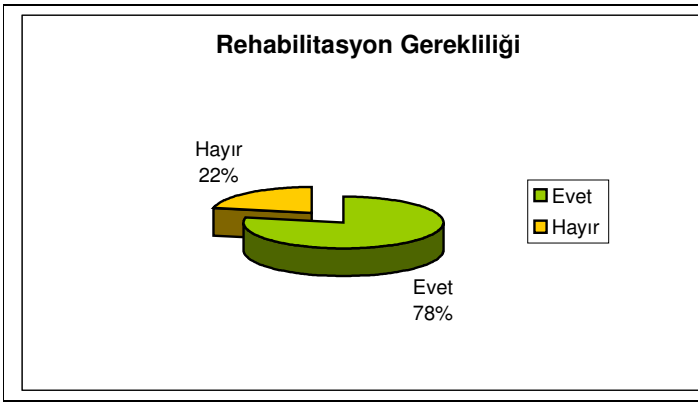
Deneklerin %5'i Karacaahmet Mezarlığı'nı çok güvenli bulurken, %21'i güvenli, %30'u az güvenli, %44'ü güvensiz olarak değerlendirmektedir (Şekil 4.54).

Pasif rekreasyon kullanımı	%
Evet	54
Hayır	48

Şekil 4. 55: Karacaahmet Mezarlığı, Pasif Rekreasyon Alanı Olarak Kullanım İsteği

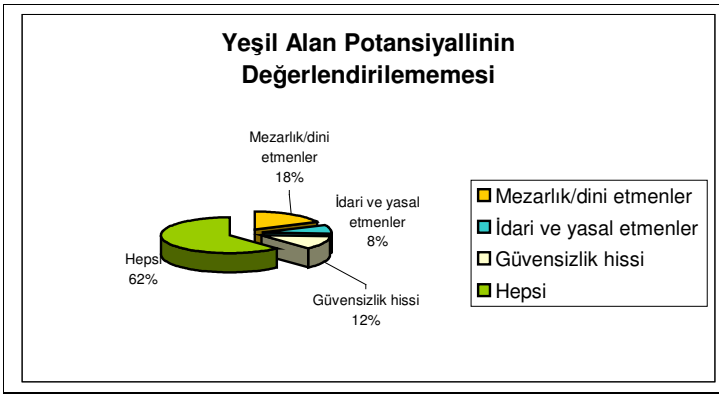
Denekler "Karacaahmet Mezarlığı'nın açık-yeşil alan olma durumunu göz önünde bulundurarak, geleneksel mezarlık anlayışı dışında da mezarlığı dinlenme mekanı olarak kullanmayı tercih eder misiniz?" sorusuna %54 oranında evet, %48 oranında hayır cevabını vermiştir (Şekil 4.55).

Rehabilitasyon gerekliliği	%
Evet	78
Hayır	22

Şekil 4. 56: Karacaahmet Mezarlığı, Rehabilitasyon Gerekliliği

"Karacaahmet Mezarlığı'nın mezarlık işlevi dışında da kullanılması için iyileştirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?" sorusuna denklerin %78'i evet, %22'si hayır cevabını vermiştir (Şekil 4. 56). Evet diyen denkler yaptıkları yorumlarda mezarlığın iyileştirilmesi için bakımın yapılması, güvenliğinin artırılması, dinlenme ve oturma mekanları oluşturması gerektiği, mezarlık içi sirkülasyonun düzenlenmesini, ilgi çekici özelliklerinin ön plana çıkartılması gibi konulara değinmişlerdir.

Potansiyellin değerlendirmemesi	%
Mezarlık/dini etmenler	18
İdari ve yasal etmenler	8
Güvensizlik hissi	12
Hepsi	62

Şekil 4. 57: Karacaahmet Mezarlığı, Yeşil Alan Potansiyellinin Değerlendirilememesi

"Bu alanın sahip olduğu açık-yeşil alan potansiyelinin değerlendirilmemesinin nedeni ne olabilir?" sorusuna deneklerin %18'i mezarlık olması ve dini etmenler %12'si güvensizlik hissi, %8'i idari ve yasal etmenler, %62'si ise hepsi olarak cevap vermişlerdir (Şekil 4. 57).

4.3.2. Karacaahmet Mezarlığı'nın Kentsel Yeşil Doku İçindeki Önemi ve Kullanımının Değerlendirilmesi, Problemler ve Öneriler

Belirli kriterler doğrultusunda planlanması gerçekleştirilen mezarlıkların dini ve geleneksel boyutları yanında, özellikle mezarlık yeşil dokusunun rekreasyonel, ekolojik, fonksiyonel ve estetik katkılarının da dikkate alınması gerekliğini vurgulamak, kentsel pasif yeşil alanların önemli bir kısmını oluşturan kent mezarlıklarının, kentli tarafından nasıl algılandığı ve örnek alan olarak belirlenen Karacaahmet Mezarlığı'nın mezarlık alanı ve kentsel pasif yeşil alan olarak kullanımının belirlenmesi ve ziyaretçi memnuniyetinin saptanması amacıyla hazırlanan tez çalışması kapsamında yapılan anket değerlendirmesi sonuçlarında;

Ziyaretçilerin genel anlamada mezarlıkları kullanım alışkanlıkları ile Karacahmet Mezarlığı'nı kullanımları arasında fark gözlenmiştir. Bu fark, mezarlığın yoğun kent dokusu içinde kalmış bir pasif yeşil alan olması ve ana ve ara yollarla parçalanmış yapısı, dolayısıyla araçlarla ve insanlarla temas ettiği yüzeyinin fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Karacaahmet Mezarlığı ziyaretçileri, alanı yalnızca gömü alanı olarak değerlendirmemekte aynı zamanda pasif yeşil alan olma durumunun cazibesinden dolayı da kullanmakta, fakat yine de bir takım iyileştirilme çalışmalarının yapılması gerekliliğini ifade etmektedirler.

Ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun Karacaahmet Mezarlığı yakın çevresinde ikamet etmektedir bu nedenle mezarlığa ulaşımlarını yaya olarak yapmaktadırlar ve büyük bir oranla orta yaş ve orta yaş üstü bir kesimden oluşmaktadır. Çoğunluğu ortaokul ve lise mezunu olan deneklerin, büyük kısmı emeklidir. Kullanıcılar, çoğunlukla yarım saat, bir saat arasında değişen sürelerde ve haftada bir defalık bir periyotla mezarlığı kullanmaktadırlar. Mezarlık, kabir ziyareti kullanımına yakın bir oranla geçiş mekanı ve dinlenmek için kullanılırken, kullanıcılar mezarlıkta kaldıkları süre içinde dua etmekte ve dinlenmektedirler.

Karacaahmet Mezarlığı'nın ziyaretçilerinin hafızasında olan en belirgin görsel özellikleri; mezarlar/mezar taşları, yeşil doku ve dış cephesi iken en belirgin kavramsal özellikleri; eski ve tarihi bir mezarlık olması, ünlü kişilerin kabirlerinin bulunması ve geniş alana sahip olmasıdır. Mezarlıkta geçirdikleri vakitten sonra, mezarlıktan ayrılırken akıllarında kalan en belirgin fiziksel özellik ise bitkisel dokudur. Bu değerlendirme, Karacaahmet Mezarlığı'nın sahip olduğu özellikler içinde yeşil doku varlığının önemini vurgulamaktadır.

Mezarlıkta geçirilen sürenin ziyaretçiler üstündeki psikolojik etkisi yüksek bir oranla "huzur" olarak görülürken, ziyaretçilerin çoğunluğu mezarlık güvensiz olarak bulmaktadırlar. Mezarlığın geniş bir alan sahip olması, yeterince güvenlik görevlisi bulunmaması, çok sayıda ve kontrolsüz girişlerinin olması güvensizlik hissini oluşturan önemli etmenlerdir.

Ziyaretçi, Karacaahmet Mezarlığı'nın açık-yeşil alan olma durumu göz önünde bulundurulduğunda, mezarlığın gelenekselsel mezarlık anlayışı dışında dinlenme mekanı olarak kullanmaya olumlu bakmaktadırlar. Mezarlık alanın pasif rekreasyon alanı olarak kullanılması için güvenliğinin artırılması, dinlenme ve oturma mekanları oluşturması gerektiği, mezarlık içi sirkülasyonun düzenlenmesini, ilgi çekici özelliklerinin ön plana çıkartılması gibi rehabilitasyon yapılması gerektiğini belirtilmiştir.

Şu anda Karacaahmet Mezarlığı'nın açık-yeşil alan olma potansiyelinin değerlendirilmeme nedenleri; mezarlık olması ve dini etmenler, idari ve yasal etmenler, güvensizlik hissi olarak belirlenmiştir.

Örnek alan sahip olduğu alansal büyüklük ve konumu ve tarihsel değeri bakımından önemli bir alandır. Bunun yanında ortasından geçen araç yolu ile bölünmesi ziyaretçilerin mezarlıkla temas yüzeyini artırırken erişimi kolaylaştırır. Genel olarak kullanımları dini işlevleri dışında şöyledir;

- Araçlar ve yayalar için geçiş bölgesi
- Pasif rekreasyon alanı

Bu durum da kentli memnuniyetinin önemini baskın bir şekilde altını çizer.

Eksik olan özellikleri ise genel anlamda şöyledir;

- Düzensiz yapılaşma- Parselasyon sisteminin olmaması
- Sosyal alan eksikliği (toplanma ve dinlenme mekanı)
- Otopark yetersizliği
- Kontrolsüz giriş-çıkışlar
- Donatı eksikliği
- Güvenlik
- Tarih ve sanat konusunda büyük bir kaynak olmasına rağmen bu değerlerin muhafaza edilememesi (eski ve yakın dönem tanınmış kişilerin mezarları, mezar taşları, anıt ağaçlar)

Alan için getirilebilecek öneriler planlama,günlük tasarım ve idari durumlar açısından değerlendirilmiştir.

4.3.2.1. Planlama Durumu

Mezarlık içi aksların geliştirilmesi ve tanımlı mekanların oluşturulması

Karacaahmet Mezarlığı'nın parselasyon sisteminde göre değil de adalaşma sistemine göre kurulmuş ve bu şekilde gelişmiş bir mezarlık olduğu göz önünde bulundurulduğunda, mezarlığı bölerek ayıran yollar içinde kalan adaların yalnızca yan yana konumlanmış mezarlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Mezarlığın en büyük sorunlarından biri budur (Şekil 4.58 ve Şekil 4. 59).

Şekil 4.58 : Mezarlık için yolar (Kişisel Arşiv)

Şekil 4.59: Karacaahmet Mezarlığı'nda ada içlerindeki mezarların konumlanmaları

Bu nedenle adaların içlerinde yalnızca mezar olması, hiçbir sirkülasyon sisteminin ve dolayısıyla da meydanlaşmanın olmaması, hatta zaman zaman mezarların aralarında yürümeyi bile imkansızlaştıracak kadar bitişik olması ve yarattığı güvensizlik hissi nedeni ile mezar ziyareti yapan kullanıcılar dışındaki kullanıcılar mezarlığı çoğunlukla geçiş bölgesi olarak kullanma ve mezarlığı adalara ayıran yollarda yürüyüş yapma dışında kullanım sınırı yaşamaktadırlar (Şekil 4. 60).

Şekil 4.60 : Karacaahmet Mezarlığı kullanıcıları (Kişisel Arşiv)

Karacaahmet yerleşik ve eski bir mezarlık olduğu için bu durumun düzeltilmesi kapsamında yapılabilecek bir şey yoktur. Mezarlık içi ana aksların ve bağlantı yollarının bakımın yapılması, erişimi de kolaylaştıracak şekilde mümkün olan yerlerde sirkülasyon sisteminin desteklenmesi, açık alanlar yaratılması, bakım yapılması ve mezarları arası temizlenip yürüyüşe elverir şekilde zemin döşemesi yapılması mevcut durum çerçevesinde uygulanabilecek bir alternatiftir. Böylece mezarlık ziyaretçilerinin daha rahat fiziksel koşullarda mezarlığı kullanmasını sağlanabilir (Şekil 4. 61).

Şekil 4. 61 : Pére-Lachaise Mezarlığı/Paris (Kişisel Arşiv)

Bu örnekten gözlemlenen olumsuz koşulların deneyimleri yeni yapılacak mezarlıklara planlama aşamasında yol gösterici olabilir.

Toplanma ve dinlenme mekanları

Mezarlık içinde toplanma ve dinlenme mekanları bulunmamaktadır. Bu durumda mezarlık kullanıcıları dinlenme, ihtiyaçlarını mezar kenarlarına oturarak gidermektedirler (Şekil 4. 62).

Şekil 4. 62 : Karacaahmet Mezarlığı, mezar kenarlarına oturarak dinlenen ziyaretçiler

Daha önce de belirtildiği gibi Karacaahmet Mezarlığı, yollarla bölünen defin adalarından oluşan bir yapıya sahiptir. Bu durum da, adalar içinde hiç açık alan oluşmamasına neden olmaktadır. Yolların kesişim noktalarında meydanlaşmalar oluşmuştur (Şekil 4. 63).

Şekil 4. 63 : Karacaahmet Mezarlığı, toplanma mekanı potansiyeli taşıyan açık alan

Meydanlaşmaların olduğu ve yolların genişlediği yerlerde oturma ve dinlenme gruplarının yapılması yani toplanma mekanına dönüştürülmesi hem mevcut

ziyaretçinin konfor düzeyini hem de kullanım yoğunluğunu artıracaktır (Şekil 4. 64 ve Şekil 4. 65).

Şekil 4. 64: Putney Vale Mezarlığı/Londra (Worpole,2003)

Şekil 4. 65: Pére-Lachaise Mezarlığı/Paris (Kişisel Arşiv)

Güvenlik (Girişler ve sınırlayıcı elemanlar)

Karacaahmet Mezarlığı, daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi kontrollü ve kontrolsüz pek çok girişe sahiptir. Bu girişler oldukça geniş bir alana sahip olan mezarlığa erişimi kolaylaştırırken, güvenlik anlamında bir takım sorunlar teşkil etmektedirler(Şekil 4. 66).

Şekil 4. 66 : Karacaahmet Mezarlığı, kontrolsüz giriş (Kişisel Arşiv)

Kontrollü olan ana girişler yaya girişine imkan verdiği gibi araç girişleri için de uygundur (Şekil 4. 67). Girişlerin gerekli mesafede olacak şekilde muhafaza edilmesi ve fazlalık olan girişlerin kapatılması ayrıca kapı yaparak belli bir saatten sonra kilitlenmesi güvenlik sağlamak adına yapılabilecek önlemlerdir.

Şekil 4. 67 : Karacaahmet Mezarlığı, kontrollü giriş (Kişisel Arşiv)

Sınırlayıcı elemanlar, mezarlığın her bölümünü, yer yer açıklıklar bulunsa da, mezarlığı boylu boyunca sarmaktadır (Şekil 4. 68). Hemen her yerde insan boyunu aşan yüksekliktedir (Şekil 4. 69).

Şekil 4. 68 : Karacaahmet Mezarlığı, duvarlar (Kişisel Arşiv)

Şekil 4. 69 : Karacaahmet Mezarlığı, duvarlar (Kişisel Arşiv)

Mezarlık içinde gündüz saatlerinde güvenliği tehdit edecek durumlar oluşmasa da, günün ilerleyen saatlerinde güvenliğin kontrol altında olması için güvenlik görevlilerin arttırılması gerekmektedir.

Otopark

Karacaahmet Mezarlığı'nda, idari bina yanında hem personelle ve cenaze arabalarına, hem de mezarlığa gelen kullanıcılara hizmet eden 20 araç kapasiteli bir otopark bulunmaktadır(Şekil 4. 70). Ayrıca mezarlığın içine araç ile giren

kullanıcıların araçlarını park edebilecekleri otoparklar mevcut değildir. Bu nedenden ötürü araçlar yol kenarlarına park edilmektedirler(Şekil 4. 71).

Şekil 4. 70: Kracaahmet Mezarlığı'nın idari binaları yanındaki otopark (Kişisel arşiv)

Şekil 4. 71 : Mezarlık içinde yol kenarına park edilmesi (Kişisel arşiv)

Bu kapsamda, özellikle mezarlık kullanımının yüksek olduğu özel günlerde, araç park yeri sorunu yaşamak ve konfor düzeyi yüksek park imkanı sunmak için, mezarlık dışı yol kenarında ve mezarlık içinde yolların genişlediği yerlerde park cepleri açmak gerekmektedir.

Odak noktalarının oluşturulması

Mezarlık içinde ve yakın çevresinde insanların ilgisini çekecek, yönlendirici özelliği olacak, alanın mezarlık olmasıyla ilişki anlatım dilini taşıyabilecek ve estetik değeri olan; odak noktaları, alleler, arkatlı yollar, heykeller, çeşmeler gibi kullanımlar oluşturulmalıdır.

Karacaahmet Mezarlığı'nın en önemli özelliği yüzlerce yıllık bitki varlığı. Bu tarihi bitki dokusun temsilcileri olan 9 adet anıt ağacın, korumaya alınarak diğer bitkilerin ve mezar taşlarının içinde bakımsızlıktan kaybolup gitmesini engellemek ve etiketlenmesinin yapılarak halka tanıtmak gerekmektedir.

Kaybolmasının engellenmesi ve halka tanıtılması gereken diğer önemli bir olgu da ünlü mezarlarıdır (Şekil 4. 72). Kuruluşu 1300'lü yıllara dayanan Karacaahmet Mezarlığında, tarihe mal olmuş pek çok kişinin, yakın dönem sanatçılarının (edebiyatçılar, müzisyenler), din adamlarının, komutanların kabirleri bulunmaktadır. Mezarlıktaki ünlü mezarlarının belirlenip, kişileri tanıtıcı tabelalarla yaşam hikayelerini halka anlatmak ve böylece tarihsel birikimin aktarımını sağlamak hedeflenmelidir. Ayrıca bakımsız ve sahipsiz durumda olan tarihi mezarlar restore edilmelidir (Şekil 4. 73).

Şekil 4. 72 : Karacaahmet Mezarlığı, ünlü mezarı (Kişisel Arşiv)

Şekil 4. 73 : Karacaahmet Mezarlığı, eski mezar (Kişisel Arşiv)

Kentlinin ilgisini çekecek hizmetler

a) Açık hava müzesi

Karacaahmet mezarlığı içinde bir şekilde harap olmuş ve kaybolmuş mezarlardan sökülen mezar taşları mezarlık içinde sahip bir şekilde durmaktadır ve bu taşlar şu içinde bulundukları durumdan dolayı çalınmaya veya kırılarak tahrip olmaya çok müsaittirler (Şekil 4. 74). Bu mezar taşları sanatsal ve tarihsel değerlerinden ayrıca her birinin üzerinde yazılı olan kitabelerin topluma kazandırılması gerekliliğinden dolayı, mezarlık içinde düzenlenecek bir açık hava müzesinde sergilenmesi önerilmektedir.

Şekil 4. 74 : Karacaahmet Mezarlığı, kaybolmaya yüz tutmuş tarihi mezar taşları

b)Sera ve fidanlık alanı

Kabir ziyaretinde bulunan kullanıcıların, mezar bakımı ve çiçeklendirmeleri için gerekli materyalin satıldığı bir sera önerilmektedir.

c) Mezarlık turu

Çekici odakların oluşturulması önerilerinde belirtildiği gibi, anıt ağaçların, tarihi ve ünlü mezarlarının etiketlemesi ile başlayabilecek olan bir tur programıdır. Kültürel kapsamda değerlendirilebilecek olan mezarlık turu belli bir program dahilinde uzman kişi tarafından yönlendirilip, mezarları, türbeleri, anıt ağaçları ve açık hava müzesini kapsamaktadır.

Bu tur kapsamında olan odakları ve bu odaklar hakkındaki bilgileri görseller ve metin aracılığı ile sunan bir broşür hazırlanması da öneriler arasındadır.

4.3.2.2. Tasarım durumu

Kentsel donatılar

Mezarlığın içindeki ve çevresindeki donatı elemanları; oturma elemanları, çöp kutuları, yönlendirme ve bilgilendirme elemanları ve aydınlatma elemanları kapsamında değerlendirilmiştir.

Mezarlık içinde oturma grupları ve alanları bulunmamaktadır. Oturma elemanları da camii ve gasilhane yakınındadır. Bu nedenden dolayı mezarlık ziyaretçileri dinlenme ihtiyaçlarını mezar kenarlarına ve merdivenlere oturarak karşılamaktadırlar. Mezarlığın dışında uygun açıklarda oturma grupları oluşturulmuştur (Şekil 4. 75)

Mezarlık girişlerini ve içindeki birimleri işaret eden tabelalar yıpranmış ve yönlendirme işlevini tam olarak yerine getirememektedir. Çöp kutuları ihtiyaca cevap veremeyecek durumdadır.

Şekil 4. 75 : Karacaahmet Şehitlik Camii önündeki oturma elemanları (Kişisel Arşiv)

Mezarlık kullanıcılarına hizmet eden donatıların, ihtiyaca cevap verecek adette ve formda olması gerekmektedir. Estetik anlam da, alanın mevcut fiziksel dokusu ve kullanımıyla bütünlük arz edecek şekilde tasarlanmış olmalıdırlar.

Sınırlayıcı elemanlar ve girişler

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere, mezarlıkta kontrollü ve kontrolsüz pek çok giriş vardır. Bu girişlerin hemen hepsi tanımsızdır. Tanımsız olması yalnızca girişin ismini belirten bilgilendirme tabelası eksikliğinden değil, mezarlığın önemini ifade edememelerinden kaynaklanmaktadır.

Bu nedenle girişlerin gerek kapıları gerek tabelaları gerekse yönlendirme durumlarıyla ilgili olarak tasarlanması gereklidir.

Sınırlayıcı elemanlar olan duvarlar, mezarlığın her bölümünü, yer yer açıklıklar bulunsa da, mezarlığı boylu boyunca sarmaktadır ve hemen her yerde insan boyunu aşan yüksekliktedir. Bu durum da, duvarların tekdüze ve rejit bir yapı sergilemesine neden olarak, estetik anlamda hoş bir görüntü oluşturmamaktadır.

Duvarlarda anlam ve estetik bütünlüğü bozmadan, mekanla ilişkili bir takım plastik objeler kullanılarak, mezarlığı bölen arterlerden geçen insanların da dikkatini çekebilecek hem koruma fonksiyonu olan hem de estetik değeri olan bir sınırlayıcıya dönüştürülmelidir (Şekil 4. 76)

Şekil 4. 76 : Rookwood Mezarlığı girişi/Avustralya (Cerver, 1995)

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Osmanlı kentlerinde mezarlıklar, yerleşim alanları içinde adeta kent parkı niteliğinde alanlar olmuşlardır. Öncelikle mezarlıklar daima manzaranın en güzel olduğu yerlere kurulmuşlardır. Bu nedenle hem ziyaret, hem dinlenme ve meditasyon, hem de adeta birer mesire yeri olarak kent halkına hizmet sunmuşlardır. Aynı zamanda yerleşimle içice kuruldukları için, çocukların oyun oynadığı, mahallenin çamaşırlarının kurutulduğu, yazın sıcak öğleden sonraları ulu servi ağaçlarının altında piknik yapıldığı, zaman zaman da hayvanların otlatıldığı, kısacası günlük hayatın hemen tüm faaliyetlerinin içinde geçtiği, yaşayan yeşil dokular olarak kentin yapısında önemli rol oynamışlarıdır.

Günümüzde ise kent mezarlıkları, yapısal alanların içinde sıkışmış, mezarlıkların yer darlığından dolayı düzensizleştiği, yeşilin ise bu alanları kısmen örttüğü genel anlamda, ölülere sunulan istirahatgahlar olarak kullanılmaktadır.

Aslında kent içindeki mezarlıklar dinsel inançlarla baskı altında bulunsalar da, kentlilere sunulması gereken bir rekreasyonel imkan ortamıdır. Huzur hissinin yüksek seviyede olduğu bu alanların kentli ihtiyaçları ve dini inançlar dahilinde planlanması ile daha kullanışlı açık-yeşil alanlar olacaktır.

Kentsel yeşil dokunun bir parçası olan kent mezarlıklarının planlamasına verilmesi gereken önemin vurgulanması amacıyla hazırlanan tez çalışmasında hipotez; "Kentli ve çevre halkın kent mezarlıkları hakkındaki memnuniyet durumunun yetersizliği, görsel, tanımsal ve fiziksel bakımdan kentlinin kullanım potansiyeline yeterince elverişli olmadığı, kapsamlı planlama ve çevre düzenlemeleri ile kentlinin bu alanları sahiplenme ve kullanma oranlarını yükseltilebileceğidir". Bu tez, yeşil alanların bir parçası olan kent içindeki mezarlıkların, birincil işlevi olan gömü alanı olma durumu yanında, kente kazandırdığı pozitif değerleri incelemeyi, kentsel potansiyellerini en iyi şekilde değerlendirmeyi hedeflemektedir.
Örnek alan olarak Karacaahmet Mezarlığı seçilmiş ve kullanıcı memnuniyetinin belirlenmesi adına yapılan anket ile bu konu adına verilecek öneriler için genel bir analiz yapılmıştır.

Karacaahmet Mezarlığı konumu, yüzölçümü ve kullanımı bakımından İstanbul'un önemli pasif açık-yeşil alanlardandır.

Bu nedenle örnek alanın kullanım durumunun anketle belirlenmesine hedefine gidilmiştir. Geniş bir çevre için odak noktası olan bu alanın pasif yeşil alan kullanım potansiyeline ve bu çalışmanın analiz ve değerlendirmesi sonucunda mezarlıklar için genel planlama problem ve önerileri ortaya konulmuştur. Genel olarak öneriler şöyledir;

- Mezarlık içi aksların geliştirilmesi ve tanımlı mekanların oluşturulması
    - Toplanma ve dinlenme mekanları oluşturulması
    - Odak noktalarının oluşturulması
- Otopark alanlarının düzenlenmesi
- Kentlinin ilgisini çekecek hizmetler sunulması (Açık hava müzesi, sera ve fidanlık alanı, mezarlık turu)
- Kentsel donatıların ihtiyaca ve estetik kaygıları karşılayacak duruma getirilmesi
- Güvenlik düzeyinin yükseltilmesi (Girişler ve sınırlayıcı elemanlar kapsamında)
- Sınırlayıcı elemanlar ve girişlerin estetik ve fonksiyonel olarak yeniden düzenlenmesi

Sonuç olarak tezin hipotezi doğrulanmış, kentsel alanda büyük bir açık-yeşil alan olma potansiyeli olan mezarlıkların, yakın çevre sakinleri ve kentli kullanım ve katılımı da teşvik edici şekilde alınan planlama ve tasarım kararları doğrultusunda, kentli tarafından kabul edilen ve sahiplenilerek kullanılan alanlar olacağı ortaya çıkmıştır.

KAYNAKLAR

Ademoğlu, B., 2002. Karacaahmet 7. ada mezartaşları, *Yüksek Lisans Tezi,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aksoy, Y., 1994. İstanbul'da yeşil alan kullanımı üzerine bir araştırma Zuhatbaba, Osmaniye ve Ataköy 7-8. kısım örneği, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aktan N. G., 1999. Fiziksel planlama yönünden İzmir ve Frankfurt kent mezarlıklarının karşılaştırılması, *Yüksek Lisans Tezi,* Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Albayrak, S., 2000. Gülhane, Yıldız ve Emirgan Parklarının kent parkı işlevi açısından irdelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Anomim, 2003. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul, Cilt:4, sf: 444-447.

Atalık, G., 1984. Kent Planlaması Teknikleri, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.

Bakan, K., 1987. Türkiye'de Kentsel Dış Mekan Düzenlemesi, TÜBİTAK ve Yapı Araştırma Enstitüsü, Yayın no: 45, İstanbul.

Başkan, S., 1996. Karamanoğlu Dönemi Konya Mezar Taşaları, Ankara.

Bilsel, A.A., Bilsel, S.G. ve Bilsel, C., 1989. Kentsel kamu alanlarının düzenlenmesinde kentsel tasarım tekniğinin kullanımına planlama bütününde kuramsal yaklaşım, *Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu,* M.S.Ü., İstanbul, 15-16 Mayıs 1989

Cerver, F. A., 1995. Environmental Restoration, Rotovision, New York..

Ching, Francis, D.K., 1979. Architecture: Form, Space and Order, Van Nostrand Reinhold Compony, New York.

Coşkun, D., 2003. İstanbul'da kentsel açık alan kullanımlarının 19. ve 20. yüzyıllardaki değişimi, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Cömertler, S., 2001. Cemeteries "Planing and design principles", *Graduate Thesis,* Izmir Institute of Tecnology, Izmir.

Çakmaklı, D., 1992. Kentsel Çevrede Mekan ve Kentsel Mekan Kavramlarının İrdelenmesi, Mimarlıkta Mekan Kavramı Mimarlık ve Şehircilikte Mekan, YTÜ Mimarlık Fakültesi Yerleşme ve Mimarlık Bilimleri Uygulama-Araştırma Merkezi, Yayın no:1, İstanbul.

Çalbayram, K. Ö., 2001. Ankara mezarlıklarında kullanılan canlı ve cansız peyzaj materyallerinin bakım onarım ve işletme planlaması açısından irdelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi,* Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çetiner, A., 1979. Şehir Planlamasında Çalışma Yöntemleri ve İfade Teknikleri, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Çetiner, A., 1991. Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri : Ticaret, Eğitim, Sağlık, Sosyal İdare Endüstrisi, Yeşil, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Çıracı, H., Kubat. A. S. ve Aydın, S., 1989. Tarihsel çevrede kamu mekanları tasarım ölçütleri Beyazıt Meydanı örneği, *Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu,* M.S.Ü., İstanbul, 15-16 Mayıs 1989

Çoktan, E.,1996. Karacaahmet 7. ada mezartaşı kitabeleri, *Yüksek Lisans Tezi,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çubuk, M., Yüksel, G. ve Karabey, H., 1978. Yapılanmış Kentsel-Kamusal Dış Mekanlar, Yapı Dergisi, 30, İstanbul, 25-54

Çubuk, M., 1989. Kamu mekanları ve kentsel tasarım, *Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu,* M.S.Ü., İstanbul, 15-16 Mayıs 1989

Dil, M., 2004. İstanbul'un Yeşil alan sisteminin planlama kriterleri açısından irdelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Eruz, E., 1988. Kentlerde Yeşil Alanların Önemi, *Şehir Kent Kültürü Dergisi,* sayı:11, Dönemli Yayıncılık.

Eyice, S., 1996. Mezarlıklar ve hazineler,İslam Dünyasında Mezarlık ve Defin Gelenekleri Cilt:I, s:122-134, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Gönen, G., 1992. Mezarlıklar, *Peyzaj Mimarlığı Dergisi*, 3:34-35

Güçlü, K., Yılmaz, S., Yılmaz, H., 1996. kentsel yeşil doku içinde mezarlıkların yeri, önemi ve Erzurum örneği, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi,* 27:1-12

Gül, A., 1998. Kapalı kentsel dış mekanlarının düzenleme ilkeleri, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Hoşgör, Z., 2005. Kentsel yeşil yollar ve yeşil yolların planlama stratejisi: İstanbul-Haliç için bir planlama önerisi, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karalı, S,. 2001. Kentsel mekan içerisinde yer alan yeşil alanların değerlendirilmesi; İstanbul-Ümraniye örneği, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Keleş, R., 1984. Kentleşme ve Kent Politikası, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

Kienast, D., 1990. On dealing wiht cemeteries, *Journal of Anthos,* 4:10-16.

Kısar, E., 2004. Yeşil alan kullanım özellikleri ve tercihleri (Ataköy, Beşiktaş, Zeytinburnu örneği), *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kocaçalışkan, İ., 1998. Mezarlıklara dikilecek bitkiler ve çevre sağlığı bakımından önemi, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu,* AKSM, İSTANB, 18-20Aralık, s443-446.

Konuk, G., 1989. Kamu mekanlarının tamamlayıcısı olarak bildirişim öğeleri, *Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu,* M.S.Ü., İstanbul, 15- 16 Mayıs 1989

Odabaş, A., Mezarlıklarda Peyzaj Planlama, *Peyzaj Mimarlığı Dergisi,* 2:57-60.

Öksüz, K., 2000. Kent ve peyzaj planlama çerçevesinde kıyı dolgu düzenlemelerinin incelenmesi: Maltepe-Bostancı ve Samatya dolgu alanları sahil parklarının peyzaj planlama açısından irdelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özaydın, G., Erbil, D. ve Ulusay, B., 1989. Kamu mekanları tasarımının tamamlayıcısı olarak bildirişim öğeleri, *Kamu Mekanları Tasarımı*

ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, M.S.Ü., İstanbul, 15-16 Mayıs 1989.

Özerdim, B., 1986. Kentsel mekanların görsel analizinde kullanılabilecek bir yöntem, *Doktora Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özkan, B., Küçükerbaş, E. V. Ve Kaplan, A., 1996. Açık-yeşil alan ve rekreasyon alanı olarak mezarlıkların planlama ve tasarın sorunları ile çözüm olanakları İzmir kenti örneğinde araştırılması, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, *E.Ü. AraştırmaFonu Araştırma Raporu,* Proje No: 1994/006, Bornava-İzmir.

Özkan, B., Küçükerbaş, E. V. Ve Kaplan, A., 1998. İzmir Büyükşehir Belediyesi mezarlıkların planlama açısından sorunları ve çözüm olanakları, *21. Yüzyılın Eşiğinde İzmir: Sorunlar ve Çözümler Sempozyumu,* İzmir.

Öztan Y., 1998. Kentler ve Meydanlar, *Maison Francaise,* 33:Ocak

Pamay, B., 1978. Kentsel Peyzaj Planlaması, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayını, İstanbul.

Perinçek, V. S., 2003. Kamusal alan-kamuya açık özel mekan ilişkisinde geçiş bölgeleri, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Rugg, J., 1998. A few remarks on modern sepulture: Curent trends and new directions in cemetery research, *Journal of Mortality,* 2:111-119.

Salisbury, M., 2002. A feasibility study of the wooodland cemetery in Canada, *MsS Thesis,* University of Guelph School of Landscape Architecture, Guelph.

Saraçoğlu, N., 1950. Türk Mezarlarına Dair Araştırma, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, *Yeterlilik Çalışması,* İstanbul Matbaacılık, İstanbul.

Süngü, I., 1998. kentsel blok ve kentsel mekan ilişkisi olarak kent mimarlığı ve yeni tasarımlar, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Taner, T., 1988. Şehir Mezarlıkları Planlama İlkeleri, D.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi No: 0904-AR-88-026, İzmir.

Taner, T., 1998. Kentsel Tasarım Teknikleri, *Ders Notları,* D.E.Ü. Mimarlık Fakültesi, İzmir.

Topalfakıoğlu, G. C., 2002. Üsküdar İlçesi'ndeki yeşil alanların kullanımının ve kullanıcıların memnuniyet derecelerinin değerlendirilmesi: Büyük

Çamlıca Korusu, Fethi Paşa Korusu ve Doğancılar Parkı, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tufanoğlu, E., 1998. Şişli İlçeside mevcut yeşil dokunun irdelenmesi ve yeşil alan planlamasına yönelik öneriler, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tuncel, G., 1989. Batı Anadolu Bölgesinde Cami ve Tasvirli Mezartaşları, Kültür Bakanlı Yayınları:1056,Tanıtma Eserleri Dizisi No: 20, Mas Matbaacılık, Ankara.

Uslu, A., 1997. Tarihi süreç içerisinde Anadolu mezarlıkları ve çağdaş bir yaklaşımla Ankara kenti için örnek bir mezarlık planlaması üzerine

Wolley, H., 2003. Urban Open Spaces, Routledge.

bir araştırma, *Doktora Tezi,* Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Worpole, K., 2003. Last Landscape: The Architecture of the Cemetery in the West, Reaktion Books Ltd., London.

Yeang, K., 1995. Desing with Nature, Mc Graw Hill Company, New York.

Yıldızcı, A.C., 1978. İstanbul'da kentsel doku ile yeşil doku arasındaki ilişkiler ve İstanbul yeşil alan sistemi, *Doktora Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yıldızcı, A. C., 1982.Kentsel Yeşil Alan Planlaması ve İstanbul Örneği, *Doçentlik Tezi,* İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

www.kayseri.gov.tr

www.milos-island.gr

http://www.kestan.com/dcstock/monuments/index.htm

http://www.geocities.com/arkeoloji2000

http://www.obmuze.com/

http://www.bunurong.com.au/

http://www.istanbul.com/KesfetDetail.aspx?Cat=204

http://tr.wikipedia.org/wiki/Karacaahmet_Mezarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1

http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/KenteBakis/GunlukYasam/GeziRehberi/MezarliklarTurbeler/

http://www.significantcemeteries.net/

http://www.southernheritage.org.nz/northerncemetery/home.html

EKLER

EK 1 (Anket Soruları)

İ.T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS TEZİ ANKET ÇALIŞMASI

KULLANICININ SOSYO- DEMOGRAFİK YAPISI

1.

Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Meslek	Aylık Gelir
□ 20-29 □ 30-39 □ 40-49 □ 50-59 □ 60 ve üstü	□ Kadın □ Erkek	□ Okur/yazar □ İlkokul □ Ortaokul □ Lise □ Önlisans □ Y. Lisans/Doktora □ Diğer	□ İşçi □ Memur □ Esnaf □ Serbest meslek □ Emekli □ Ev kadını □ Öğrenci □ İşsiz □ Diğer	□ Asgari ücret ve altı □ 532-1000 ytl □ 1001-1500 ytl □ 1501-2000 ytl □ 2000 ytl ve üstü

MEZARLIK GENEL KULLANIM AKIŞKANLARI

2. İstanbul İlindeki mezarlıklardan aklınıza gelen ilk mezarlık hangisidir ?

.....
.

3. Mezarlıklara gitmekteki amacınız nedir?

a) Ziyaret/Dua etmek
b) Cenaze törenleri
c) Dinlenmek/huzur bulmak
d) Geçiş mekanı (kestirme yol) olarak kullanmak

4. Genel anlamda mezarlık denilince aklınıza ne geliyor?

a) Defin alanı
b) Açık-Yeşil alan
c) Diğer(.....)

KARACAAHMET MEZARLIĞI KULLANIM DURUMLARI VE KULLANICI MEMNUNİYETİ

5. Nerede oturuyorsunuz?

a) Karacaahmet Mezarlığı yakın çevresinde
b) Karacaahmet Mezarlığı'na yakın bir semtte
c) Karacaahmet Mezarlığı'na uzak bir semtte
d) Şehir dışında

6. Karacaahmet Mezarlığı'na nasıl ulaşıyorsunuz?

a) Özel araç ile
b) Toplu taşım araçları ile
c) Taksi ile
d) Yürüyerek

7. Özel araç ile ulaşıyorsanız otopark problemi yaşıyor musunuz?

a) Evet
b) Hayır

8. Mezarlıklarda ortalama ne kadar zaman geçiriyorsunuz?

a) 0-30 dakika arası
b) 30-60 dakika arası
c) Bir-iki saat arası
d) İki saatten fazla

9. Karacaahmet Mezarlığı' nı hangi dönemlerde ağırlıklı olarak kullanıyorsunuz?

a) Dini bayramların denk geldiği dönemlerde
b) Özel günlerde
c) Hafta sonları
d) Diğer zamanlarda

10. Mezarlığı kullanım sıklığınız nedir?

a) Haftada bir defa
b) Ayda bir defa
c) Yılda bir-iki defa
d) Bir yıldan uzun süren periyotlarda

11. Karacaahmet Mezarlığı'na gelmekteki amacınız nedir?

a) Ziyaret/Dua etmek
b) Cenaze törenleri
c) Dinlenmek
d) Geçiş mekanı (kestirme yol) olarak kullanmak

12. Mezarlıkta geçirdiğiniz sürede neler yaparsınız?

a) Dua etmek
b) Mezar bakımı ve temizliği
c) Dinlenmek, huzur bulmak
d) Diğer
(.....)

13. Karacaahmet Mezarlığını' nın sizin için en belirgin görsel özeliği nedir?

a) Duvarları, dış cephesi
b) Ağaçalar/yeşil doku
c) Mezarlar/mezar taşları
d) Hepsi

14. Karacaahmet Mezarlığını' nın sizin için en belirgin tanımsal özeliği nedir?

a) Geniş bir alana sahip olması
b) Eski ve tarihi bir mezarlık olması
c) Ünlü kişilerin kabirlerinin bu mezarlıkta bulunması
d) Hepsi

15. Karacaahmet Mezarlığı'nda bulunduğunuz süre içinde aklınızda kalan en belirgin fiziksel özellikler nedir?

a) Mezarlar/mezar taşları
b) Bitkiler/Yeşil doku
c) Bakımsız bir çevre
d) Diğer
(.....)

16. Mezarlığın sizde yarattığı psikolojik etki nedir?

a) Huzur
b) Üzüntü
c) Korku
d) Diğer
(.....)

17. Bu alanda kendinizi nekadar güvende hissediyorsunuz?

a) Çok güvende hissediyorum
b) Güvende hissediyorum
c) Az güvende hissediyorum
d) Güvende hissetmiyorum

18. Karacaahmet Mezarlığı'nın açık-yeşil alan olma durumunu göz önünde bulundurarak, geleneksel mezarlık anlayışı dışında da mezarlığı dinlenme mekanı olarak kullanmayı tercih edermisiniz?

a) Evet
b) Hayır

19. Karacaahmet Mezarlığı'nın mezarlık işlevi dışında da kullanılması için iyileştirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz, düşünüyorsanız iyileştirilmek için neler yapılmalıdır?

a) Evet
b) Hayır

(.....
.....
.....
.....)

20. Bu alanın sahip olduğu açık-yeşil alan potansiyelinin değerlendirilmemesinin nedeni ne olabilir?

a) Mezarlık olması ve dini etmenler
b) İdari ve yasal etmenler
c) Güvensizlik hissi
d) Hepsi

Katıldığınız İçin Teşekkür Ederim

Demet KARAOĞLU
Peyzaj Mimarı

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Kütahya'da doğmuştur. İlköğretimine Ankara Yücetepe İlkokulu'nda başlayıp, lise öğretimini Beşiktaş Lisesi'nde tamamladıktan sonra, 1997 yılında Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Bartın Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nde başladığı lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nde devam etmiştir ve 2001 yılında mezun olmuştur. 2004 Bahar Döneminde İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Yüksek Lisans Programına başlamıştır.